

Vilniaus universitetas

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

EUROPOS STUDIJŲ MAGISTRO PROGRAMA

FAUSTAS BALTUŠKA

II kurso studentas

**Lietuvos vaidmuo formuojant Europos Sąjungos bendrą saugumo ir gynybos politiką 2017
- 2023 m.**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: prof. dr. G. Vitkus

Vilnius, 2023

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....
.....

(data)

Prof. Dr. Gediminas Vitkus
(v., pavardė)

(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas:

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „*Lietuvos vaidmuo formuojant Europos Sąjungos bendrąją saugumo ir gynybos politiką 2017-2023 m.*“ yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Faustas Baltuška

Bibliografinio aprašo lapas

Baltuška F. Lietuvos vaidmuo formuojant Europos Sąjungos bendrą saugumo ir gynybos politiką 2017 - 2023 m.: Europos studijų specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas prof. dr. G. Vitkus. – V., 2023. – 100 p.

Reikšminiai žodžiai: Lietuva, Nuolatinis struktūrizuotas bendradarbiavimas, PESCO, Europos Sąjunga, Bendra saugumo ir gynybos politika, Europos Sąjungos Taryba, Europos Vadovų Taryba, Mažųjų valstybių galia.

Šiame darbe nagrinėjamas Lietuvos vaidmuo formuojant Europos Sąjungos bendrą saugumo ir gynybos politiką sau palankia linkme. Darbe analizuojama ES BSGP iniciatyvos ir misijos, bei kaip Lietuva stengėsi daryti įtaką joms siekiant savo užsienio ir saugumo politikos tikslų. Darbe remiamasi T. Long pasiūlyta teorija, kad mažosios valstybės gali sėkmingiausiai įgyvendinti savo interesus per tris galios tipus: išvestinę galią, specifinę-vidinę galią ir kolektyvinę galią. Identifikuojant Lietuvos veiklą, pasitelkiama kokybinė turinio analizė ir nagrinėjami pasirinktų valstybių strateginiai dokumentai, atliekami pusiau struktūruoti interviu su valstybių sprendimų priėmėjais, ekspertais, analizuojami politikų pasisakymai viešojoje erdvėje. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, kaip Lietuva daro įtaką Europos Sąjungos bendrą saugumo ir gynybos politikai.

TURINYS

ĮVADAS	6
1. TEORINIS PAGRINDAS	15
1.1 Tarptautinių santykių galios struktūros.....	15
1.2 Valstybių galios konceptas mažų valstybių studijose	18
1.3 Mažųjų valstybių ypatinga – būdinga, išvestinė ir kolektyvinė galia.....	21
1.4 Ypatinga – būdinga galia	22
1.5 Išvestinė galia.....	24
1.6 Kolektyvinė galia.....	26
2. BENDRA SAUGUMO IR GYNYBOS POLITIKA.....	29
2.1 Strateginis kelrodis.....	32
2.2 Pajėgumų stiprinimas remiant saugumą ir vystymąsi.....	36
2.3 Karinis mobilumas	38
2.4 Nuolatinis struktūrizuotas bendradarbiavimas.....	39
2.5 EUMAM misija	40
3. Lietuvos vaidmuo formuojant ES BSGP remiantis oficialiais ES dokumentais	41
3.1 Lietuvos vaidmuo formuojant ES BSGP remiantis interviu respondentais	46
IŠVADOS	55
LITERATŪROS SĄRAŠAS	57
PRIEDAS NR.1	62
PRIEDAS NR.2	91
PRIEDAS NR.3	96
Reziumė anglų kalba.....	99

IVADAS

2022 metų lapkričio 15 dieną Briuselyje vykusiame Europos Sąjungos (toliau – ES) gynybos ministrų susitikime buvo sutarta dėl karinės paramos misijos Ukrainai (angl. EUMAM Ukraine, toliau – EUMAM misija), kurios metu bus siekiama atliepti Ukrainos poreikius ir apmokyti 15 tūkstančių Ukrainos ginkluotųjų pajėgų karių. Visos karinės paramos misijos veiklos vyks ES šalių narių teritorijose. Ši misija – Europos šalių solidarumo pavyzdys, kuriuo siekiama padėti Ukrainai apginti savo teritorinį integralumą ir suverenumą.¹ EUMAM misijai pirmininkauja Vokietija, prie misijos jau prisijungė 24 ES valstybės narės, tarp kurių yra ir Lietuva. Tai jau antra tarptautinė Lietuvos misija, skirta ruošti Ukrainos karių, neskaitant dvišalių susitarimų su Ukraina. Tokius pačius įsipareigojimus turi ir kitos Baltijos šalys.² Tai buvo vienas iš kertinių Lietuvos užsienio politikos tikslų ES Bendroje saugumo ir gynybos politikoje (angl. *the Common Security and Defence Policy*, toliau – BSGP), kad ES skirtų deramą dėmesį Rytų kaimynystei bei paramą Ukrainai, kaip išskirta Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro valdymo sričių 2021–2023 metų strateginiame veiklos plane.³ Ši misija rodo ir pasikeitusį ES saugumo ir gynybos politikos supratimą, ir mažųjų bendrijos narių valstybių daromą įtaką virš nacionalinės institucijos – Europos Komisijos – veiklai. Dabar ES mažosios valstybės sudaro didžiąją dalį valstybių narių ir jos susiduria su naujais saugumo iššūkiais atsinaujinus grėsmei prie rytinių ES sienų. Rytinės ES valstybės buvo priverstos stiprinti savo gynybą ir raginti ES bei NATO laikytis tvirtesnės saugumo pozicijos.⁴ Mažosios valstybės, turėdamos ribotus žmogiškuosius ir materialinius išteklius bei ne tokios stiprios kariniu požiūriu kaip didžiosios šalys, stengiantis pasiekti savo užsienio bei saugumo politikos tikslus, susiduria su kitokiais iššūkiais lyginant su likusiomis bendrijos valstybėmis – tai daro mažųjų valstybių veiklą bendrijoje specifiską. Mažųjų valstybių skaičiaus augimas rodo, kad jų galimybės veikti ir veiklai bendrijoje turi būti skiriamas atitinkamas dėmesys.

Pastaraisiais metais mokslininkai vis didesnę dėmesį skiria mažų valstybių veiklai tarptautiniuose santykiuose. Tačiau išlieka įprastas įsivaizdavimas, kad, nors ir nėra visiškai

¹ The Diplomatic Service of the European Union: „EU Military Assistance Mission in support of Ukraine“.
< https://www.eeas.europa.eu/eumam-ukraine_en?s=410260 > [Žiūrėta 2023-03-23]

² Ten pat.

³ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministro valdymo sričių 2021–2023 metų strateginis veiklos planas. 24.900.0554, 2020 m. Vilnius [Žiūrėta 2023-03-20] < <https://kz.mfa.lt/> >

⁴ Baldur Thorhallsson „How Do Little Frogs Fly?: Small States in the European Union“ Norwegian Institute for International Affairs. 2015 m. <<http://www.jstor.com/stable/resrep08019>> [Žiūrėta 2023-04-04]

bejėgės, mažos valstybės neturi didelės reikšmės, kai susiduria su didžiosios galios pasipriešinimu. Tačiau šis argumentas netiesiogiai remiasi ištekliais pagrįstu ir privalomu galios supratimu. Šią logiką pagrindžia karine jėga bei turimais ištekliais pagrįsta „privalomos valdžios“ arba „realistinės galios“ samprata.⁵ Realistinė galios samprata – valstybių galimybė panaudoti materialinius išteklius, kad kiti darytų tai, ko jie kitaip nedarytų. Žinoma, karinėje srityje didžiosios valstybės gali nuversti mažųjų šalių vyriausybes, jei deda itin dideles pastangas, tačiau tokiu atveju galutinė pergalė bus sunkiai pasiekiamą. Išteklių turėjimas vis dar yra svarbus, tačiau jis yra mažiau lemiantis, nei leidžia manyti didelės galios ir mažos valstybės dichotomija. Mažos valstybės yra tiek galingos, kiek jų gebėjimas pasiekti numatytus rezultatus, ir neretai kiti veiksniai nusveria jų materialųjį silpnumą.⁶ Mažosios valstybės, stokodamos išteklių, yra priverstos ieškoti alternatyvių būdų. XXI amžiaus atnešti pokyčiai į tarptautinę saugumo dinamiką bei naujų grėsmių iškilimas lėmė, kad konvencinės saugumo priemonės tapo nors ir svaria, tačiau ne vienintele saugumo dinamikos dalimi tarptautiniuose santykiuose.

Šie pokyčiai palietė ir ES, kuri pastaraisiais metais turėjo peržvelgti savo saugumo politiką prisitaikant prie nūdienos aktualijų. Tokių iššūkių kupinoje aplinkoje, mažųjų valstybių politinė veikla bendrijoje sulaukė naujų sunkumų, tačiau įgavo ir naujų aspektų. Lietuvai, dėl pastarojo šimtmečio istorinės atminties, naujas ES saugumo politikos kūrimas yra ypatingos svarbos siekiant sėkmingai veikti bendrijoje bei daryti įtaką sprendimų priėmimo procesui tais klausimais, kuriais Lietuva turi nacionalinių interesų. Poveikio analizių šios organizacijos politikai aptikti nepavyko. Šis tarpas akademinuose leidiniuose paskatino iniciatyvą ir būtinybę pažvelgti į Lietuvos veiklą bendrijoje, kokie jos uždaviniai ir kokias priemones pasitelkia, siekiant atrasti ir Lietuvos įtakos ES saugumo politikai apraiškų, kas rodytų sėkmingą Lietuvos veiklą bendrijoje. Todėl šio darbo tikslas – išanalizuoti Lietuvos veiklą ES, kaip ji siekia sėkmingai prisidėti prie bendrijos saugumo politikos ir daryti poveikį jai palankių sprendimų priėmimo procesuose.

Hipotezė – nepaisant turimos palyginti mažos santykinės galios, Lietuva efektyviai daro įtaką bendrijos saugumo ir gynybos politikai sau naudinga linkme.

⁵ Barnett Michael, Raymond Duvall. "Power in International Politics." *International Organization*, vol. 59, no. 1, 2005 m. <<http://www.jstor.org/stable/3877878>> [Žiūrėta 2023-02-01]

⁶ Long Tom "Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power" *International Studies Review*. 2017 m. [Žiūrėta 2023-02-01].

Darbo problema – kaip Lietuva, turėdama ribotus karinius, žmogiškuosius bei finansinius išteklius (kas asocijuojasi su ribota valstybės galia), gali daryti įtaką ES BSGP sau palankia linkme, remiantis Tom Long pasiūlyta mažų valstybių galios naudojimo teorija.

Mažos valstybės. Tarptautinė sistema pilna mažų valstybių. Mažų valstybių skaičius išaugo XX amžiuje, pasibaigus abiem pasauliniams karams, dekolonizacijos procesui septintajame dešimtmetyje ir Sovietų Sąjungai žlugus 1991 m. Daugiau nei pusė Jungtinių Tautų narių turi mažiau nei 10 milijonų gyventojų. Galima pagrįstai tikėtis, kad mažų valstybių skaičius toliau didės, darant prielaidą, kad tarptautinė sistema išliks taiki, ekonomiškai atvira ir institucionalizuota, o tarptautinė bendruomenė išliks atvira teisėtiems apsisprendimo reikalavimams.⁷ Mažos valstybės ne tik skaičiais atstovaujamos tarptautinėje bendruomenėje ir gali daryti įtaką tarptautinei politikai. Mažas valstybės dydis buvo apibrėžtas įvairiais būdais: daugumos mažumo apibrėžimų esmė yra išteklių ir galimybių, lemiančių galią ir įtaką, trūkumas. Pagrindiniai kintamieji yra susiję su gyventojų skaičiumi, teritorija, ekonomika ir kariuomene. Iš jų labiausiai paplitęs veiksnys nustatant valstybės dydį yra gyventojų skaičius. Valstybės, kuriose gyvena iki 30 milijonų gyventojų, kartais laikomos mažomis, nors daugumoje akademinų apibrėžimų valstybės, kuriose gyvena mažiau nei 10 ar 15 milijonų, laikomos mažomis.⁸ Mažos valstybės apibrėžimas yra svarbus siekiant nustatyti pagrindinius jos iššūkius ir paaiškinti jos užsienio politikos sprendimus. Akademinėje literatūroje trūksta bendro apibrėžimo ar kriterijų rinkinio, pagal kurį būtų galima apibrėžti, kurios valstybės laikomos mažomis, kas neleidžia surasti galutinio atsakymo.⁹ Nors mažųjų valstybių terminas yra gana paplitęs ir dažnai vartojamas, tačiau tikslios ir vienareikšmiškai visiems tinkančios sąvokos definicijos nėra. Istoriskai mažomis valstybėmis buvo laikomos tos valstybės, kurios nebuvo didžiosios galios, per silpnos, kad keistų tarptautinę tvarką ir jos taisykles.¹⁰ Šiuo atžvilgiu, mažos valstybės buvo apibūdinamos kaip „silpnesnė asimetrinių santykių dalis, kuri pati negali pakeisti santykių pobūdžio ar veikimo“.¹¹ L. Jaquet pažymėjo, kad „maža valstybė yra valstybė, kuri nei pasauliniu, nei regioniniu mastu negali

⁷ Steinsson Sverrir, Thorhallsson Baldur, “Small State Foreign Policy”. The Oxford Research Encyclopedia of Politics (Oxford University Press). 2017 m.

⁸ Armstrong, H. W., & Read, R. „Comparing the economic performance of dependent territories and sovereign microstates“. Economic Development and Cultural Change. 2000 m.

⁹ Thorhallsson B., Wivel, A. „Small States in the European Union: What Do We Know and What Would We Like to Know?“ Cambridge Review of International Affairs. 2006 m.

¹⁰ Archer, C., Bailes, A. J. K., Wivel, A. “Small States and International Security: Europe and Beyond“. Abingdon: Routledge. 2014 m.

¹¹ Ten pat.

primesti savo politinės valios ar ginti savo nacionalinių interesų vykdydama galios politiką“.¹² Maža valstybė paprasčiausiai nepajėgi ginti savo interesų politinėmis ar karinėmis priemonėmis. Didžiąja dalimi taip yra todėl, kad kintamieji, nuo kurių turėtų priklausyti šalies priskyrimas prie mažosios, gali būti ir yra skirtingi – mažąją valstybę buvo bandoma apibrėžti pagal jos bendrojo vidaus produkto ir geografinį dydį, gyventojų skaičių, karinę galią ir kitus kiekybinius ar kokybinius rodiklius. Mažos valstybės „silpnumas“ siejamas su jos kiekybinėmis savybėmis – maža teritorija, gyventojų skaičiumi, ekonomika ar ribotais kariniais pajėgumais. Tačiau tai kurie autoriai valstybės dydį mato kaip santykinai vertinamą terminą. Jie teigia, kad vien tik pajėgumais pagrįstas apibrėžimas mums nedaug pasako apie valstybės dydį ir jo ryšį su jos užsienio politikos elgesiu. Tradiciniai materialūs energijos šaltiniai, tokie kaip kariniai pajėgumai ar stipri ekonomika, yra svarbūs veiksniai, apibrėžiantys mažų valstybių iššūkius ir apribojimus, tačiau jų nepakanka paaiškinti jų užsienio politikai. Taip pat svarbūs istoriniai ar geografiniai kontekstai, ypač jei jie lemia asimetrinius santykius.¹³ Valstybių geografinė aplinka stipriai keičia ir mažų valstybių saugumo politiką. Valstybių, kurios intuityviai atitinka mažų valstybių kategoriją, skirtumai gali būti dideli. Kaip tokios įvairios valstybės kaip Hondūras, Lesotas, Singapūras ir Šveicarija gali tilpti į tą pačią kategoriją? Neturint aiškių ribinių taškų, mažų valstybių tyrimai apėmė Turkiją ir Ispaniją arba, kita vertus, tik salų *micro valstybes*. Valstybės dydis netrukdo mažoms šalims aktyviai veikti ar daryti įtaką tarptautinėje politikoje. Mažos valstybės gali spręsti sau svarbius klausimus ir daryti įtaką tarptautinėse organizacijose, propaguodamos tam tikrus klausimus. Pavyzdžiui, Lietuva labai aktyviai pasisakė už sankcijas Rusijai, nepaisant to, kad yra silpnesnė šių asimetrinių santykių šalis. R. Keohane pasiūlė alternatyvų mažosios valstybės apibrėžimą, kuris grindžiamas suvoktu savo užsienio politikos pajėgumu, kuomet nesitikima poveikio kitoms valstybėms, jei šalis veiks viena arba mažoje valstybių grupėje.¹⁴ Žinoma, šis apibrėžimas taip pat yra subjektyvus – kartu vertinant ir materialius veiksniai, jis gali sudaryti tikslesnį mažos valstybės apibrėžimą. R. Rothstein mažas valstybes apibūdino kaip negalinčias įgyti saugumo nepasikliaujant kitomis valstybėmis, institucijomis ar procesais.¹⁵ Šis negebėjimas pasirūpinti savo saugumu turi būti pripažįstamas ir kitų valstybių. Kaip teigia Tom Long, valstybės

¹² Jaquet, L. „The Role of a Small State Within Alliance System“. In: Schou A. and Brundtland A.O., ed. *Small States in International Relations*. Wiley-InterScience. 1971 m.

¹³ Jurkynas, M. „Security Concerns of the Baltic States in the Twenty-First Century“. 2014 m.

¹⁴ Keohane, R. „Lilliputians’ Dilemmas: Small States in International Politics“. *International Organization*. 1969 m.

¹⁵ Rothstein, R. „Alliances and Small Powers“. New York: Columbia University Press. 1969 m.

pateikiamos asimetrinių santykių kontekste: „Santykinė galia arba, tiksliau, santykių silpnumas yra pagrindinė mažų valstybių savybė“. Tai skiriasi nuo apibrėžimų, kuriais siekiama kokybiniais matmenimis sukurti fiksuotas kategorijas.¹⁶ Todėl, kai kurie autoriai siūlo *daugiafaktorinius* apibrėžimus, kuriais siekiama įtraukti platesnių faktorių, svarbių nustatant dydį šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje. B. Thorhallsson siūlo fiksuoto dydžio (gyventojų skaičius ir teritorija), suvereniteto dydžio (laipsnis, kuriuo valstybė kontroliuoja savo vidaus reikalus ir sienas bei yra pripažinta), politinio dydžio (kariniai ir administraciniai pajėgumai, vidaus sanglauda ir užsienio politika), ekonominio dydžio (bendrasis vidaus produktas, valstybės rinkos dydis ir plėtra), suvokimo dydžio (kaip valstybę suvokia vidiniai ar išoriniai veikėjai) ir pirmenybių dydžio (vidaus elito idėjos, ambicijos ir prioritetai, susiję su jų vaidmeniu tarptautiniame pasaulyje) sistema.¹⁷ Nėra bendro susitarimo dėl mažos valstybės apibrėžimo, nes tokiose diskusijoje visada yra tam tikras reliatyvizmas. Sąvoką „maža valstybė“ apibrėžia tiek jos galios santykis su aplinka, tiek kiekybiniai veiksniai, lemiantys skirtingus mažų valstybių iššūkius, apribojimus ir galimybes daryti įtaką ir savarankiškai priimti saugumo politikos sprendimus.¹⁸ Kiti autoriai mano, kad dydis yra santykinė sąvoka, o mažos valstybės tiesiog yra tos, kurios pagal įtaką bet kuriuo metu yra gerokai prastesnės už didžiąsias galias arba šiek tiek prastesnės už vidutines galias.¹⁹

Didžioji dalis naujausios literatūros apie mažas valstybes nagrinėja mažų valstybių iššūkius jų saugumo politikai. Mokslininkai siūlo keletą strategijų, kurias mažos valstybės gali panaudoti, kad prisitaikytų prie besikeičiančios saugumo aplinkos. Mažos valstybės turi dvi plačias galimybes. Viena jų – susitelkti ties savo gynybos pozicijomis, stengiantis išlaikyti savo autonomiją ir išlikti neutralioms, kita – mažos valstybės gali bandyti naudoti skirtingas bendradarbiavimo schemas (jungtis su didesnėmis galiomis, kurti aljansus prieš dominuojančias galias).²⁰ Tačiau mažosios valstybės yra dažnai vertinamos per karinę logiką. T. Long ginčija šį aiškinimą teigdamas, jog šis požiūris yra dažnai įterpiamas į ginčytinus mažų valstybių apibrėžimus. Nemaža dalis tarptautinius santykius tyrinėjančių mokslininkų teigia, jog išteklių

¹⁶ Long Tom “Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power” *International Studies Review*. 2017 m. [Žiūrėta 2023-02-01].

¹⁷ Thorhallsson, B. „The size of states in the European Union: Theoretical and Conceptual Perspectives“. *Journal of European Integration*, 28. 2006 m.

¹⁸ Vaicekauskaitė Živilė. „Security Strategies of Small States in a Changing World“. *Journal on Baltic Security*. 3. 2017 m. [Žiūrėta 2023-04-07]

¹⁹ Handel, M. „Weak states in the international system“. Totowa, NJ: Frank Cass. 1981 m.

²⁰ Vaicekauskaitė Živilė. „Security Strategies of Small States in a Changing World“. *Journal on Baltic Security*. 3. 2017 m. [Žiūrėta 2023-04-07]

kiekybinis įvertinimas yra netinkamas rodiklis daugeliui pasaulio politikos klausimų.²¹ Karinėje srityje didžiosios valstybės gali nuversti vyriausybes, jei nori dėti dideles pastangas, tačiau tokiu atveju galutinė pergalė bus sunkiai pasiekama. Išteklių turėjimas vis dar yra svarbus, tačiau jis yra mažiau reikšmingas, nei leidžia manyti didelės galios ir mažos valstybės dichotomija. Mažos valstybės yra tiek galingos, kiek jų „gebėjimas pasiekti numatytus rezultatus“, o neretai ir kiti veiksniai nusvers jų materialinį silpnumą.²² T. Long, aiškinant šį skirtumą tarp valstybės galios ir materialių išteklių, siūlo tris galios formas, kurios yra prieinamos ir svarbios mažoms valstybėms: specifinė – vidinė, išvestinė ir kolektyvinė galia.²³ Šiame darbe jomis bus remiamasi siekiant išsiaiškinti, kaip Lietuva, būdama maža valstybe, daro įtaką ES. Diskusijos apie valdžią ir mažas valstybes įkvėpimo sėmėsi iš liberalios tarptautinių santykių teorijos apie tarpusavio priklausomybę ir institucijas. Tarpusavio priklausomybė nesureikšmina karinės jėgos ir iliustruoja valdžios vykdymo sudėtingumą. Kai kurie autoriai pabrėžia, kad valstybių galia „negali būti laikoma vienalyte ir nekeičiama“. Liberalus, santykinis požiūris aiškiai parodo, kad galia – tiek gebėjimas keisti kitų elgesį, tiek atsispirti spaudimui keisti savo – gali labai skirtis įvairiose problemos srityse.²⁴

Anot tokių autorių, kaip J. M. Rickli, šie skirtumai apibrėžiant mažųjų valstybių sąvoką didžiąja dalimi priklauso ir gali būti apibrėžti pagal laikmečius, kada ji buvo sukurta. Pirmoji generacija, kilusi iš realizmo tradicijos, priėmė definiciją, kuri rėmėsi geografiniu ar demografiniu šalies dydžiu ar šalies sukuriama bendru vidaus produktu. Antroji, siejama su neoliberalizmu, pasirinko kokybinius rodiklius – koncentruodama dėmesį į mažųjų valstybių vaidmenį ir įtaką tarptautinėje arenoje. Vėliau sekė konstruktyvumo laikotarpis, kurio metu priimtas psichologinis mažosios valstybės apibrėžimas, kuris teigia, kad „mažumas“ priklauso nuo to, kaip valstybė pati save suvokia ir vertina (angl. *self-perception*). Vėliausi tyrimai remiasi labiau dinamišku apibrėžimu, kuris vertina „mažumą“ per šalies santykį su galia. Galia čia suvokiama kaip gebėjimas daryti įtaką kitų valstybių elgesiui, tuo pačiu užkertant kelią kitų valstybių įtakai.²⁵

²¹ Ten pat.

²² Long Tom “Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power” *International Studies Review*. 2017 m. [Žiūrėta 2023-02-01].

²³ Ten pat.

²⁴ Keohane R. O. “The Big Influence of Small Allies”, *Foreign Policy*. 1971 m.

²⁵ Rickli J. „European small states’ military policies after the Cold War: from territorial to niche strategies“

Tačiau, kaip matome, skirtingų mokslininkų darbuose galima rasti įvairių definicijų, siekiančių nurodyti mažų valstybių rodiklius, bet efektyviausiai tai parodo šių definicijų sujungimas.

Kalbant apie lietuvių autorius, tyrimų dėl Lietuvos poveikio bendrijos politikai tema pastaruoju metu padaugėjo. Pradedant Vaidoto Urbelio „Mažųjų valstybių veikimo būdai NATO ir ES bendroje saugumo ir gynybos politikoje“.²⁶ Tai straipsnis, analizuojantis, kaip mažos valstybės gali bandyti pasiekti savo užsienio ir saugumo politikos tikslus ES ir NATO, tačiau pagrindė analizuoja įtaką per NATO prizmę, neskiriant ES daug dėmesio. Živilė Marija Vaicekauskaitė savo straipsnis „Mažų valstybių saugumo strategijos kintančiame pasaulyje“, kuriame rašo apie nemažą dalį metodų, kuriuos mažos valstybės gali panaudoti, siekiant užtikrinti savo saugumo strategiją. Tiesa, ne visos tos strategijos gali būti pritaikytos Lietuvos atveju.²⁷ Apie tai rašo Margarita Šešelgytė ir Emilė Indrašiūtė savo straipsnyje „Europos gynybos versija 2.0: ką ji siūlo Lietuvai?“. Straipsnyje aiškinamos galimos Lietuvos užsienio ir saugumo politikos užtikrinimo strategijos ES, kai kuriomis iš jų bus remiamasi ir šiame darbe.²⁸ Tyrimų skaičius apie mažąsias valstybes pastaruoju metu auga, taip pat plečiasi sąvokos bei apibrėžimai, naudojami tiriant šią temą, o tai, savo ruožtu, parodo augantį temos aktualumą.

Šiame darbe, siekiant įvesti skaidrumą tarp skirtingų naudojamų apibrėžimų, bus naudojamas realistinis mažųjų valstybių apibrėžimas. Pagal jį, mažomis valstybėmis yra laikomos tos šalys, kurios negali pakeisti pagrindinių tarptautinės bendruomenės veiklos kontūrų. Šis mažųjų valstybių apibrėžimas leis išvengti skirtingų apibrėžimų naudojimo sudėtingumo, kadangi mažosios valstybės apibrėžiamos ne pagal vieną sutartinį kriterijų.

Darbo tikslas – šiuo darbu bus siekiama išsiaiškinti, kaip ir ar Lietuva daro įtaką ES BSGP veiklai, siekdama savo politikos tikslų, remiantis T. Long mažų valstybių galios naudojimo teorija.

²⁶ Urbelis Vaidotas „Mažųjų valstybių veikimo būdai NATO ir ES bendroje saugumo ir gynybos politikoje“ Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2014-2015 m. 13 tomas. [Žiūrėta 2023-03-01]

²⁷ Vaicekauskaitė Živilė. „Security Strategies of Small States in a Changing World“. Journal on Baltic Security. 3. 2017 m. [Žiūrėta 2023-04-07]

²⁸ Šešelgytė Margarita, Indrašiūtė Emilė. „European defence version 2.0: what does it offer for Lithuania?“. General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania, Vilnius. 2020 m.

Uždaviniai:

1. Ištirti teorinius mažųjų valstybių efektyvaus veikimo tarptautinėse organizacijose aspektus.
2. Ištirti esminius klausimus, svarstytus BSGP, kurie buvo svarbūs Lietuvos nacionalinio saugumo užtikrinimui, siekiant išsiaiškinti, ar Lietuva darė poveikį ES politikai tų klausimų sprendimo procese.
3. Ištirti esminius klausimus, svarstytus Europos Tarybos „Strateginio kelrodžio“ iniciatyvoje, kurie buvo svarbūs Lietuvos nacionalinio saugumo užtikrinimui, siekiant išsiaiškinti, ar Lietuva darė poveikį ES politikai tų klausimų sprendimo procese.
4. Ištirti kaip ir kokiais būdais Lietuva siekia, kad bendrija priimtų jai palankius sprendimus, atkreipiant dėmesį į klausimus, turinčius svarbos Lietuvos saugumui.

Metodologija. Rengiant magistro baigiamąjį darbą buvo pasirinkti lyginamasis struktūrizuoto išsamaus interviu kokybinio tyrimo mokslinės analizės metodai. Kiekvieno iš šių metodų pasirinkimą ir derinimą tarpusavyje lėmė siekis išanalizuoti darbo temą ir įgyvendinti iškeltą tyrimo tikslą ir uždavinius.

Teorinėje darbo dalyje, nagrinėjant fundamentalius ir naujausius teorinius mokslinius darbus apie mažų valstybių tarptautinės galios ir įtakos siekimo būdus bei priemones, kurie yra susiję su nagrinėjama tema, taikomas sisteminis mokslinės literatūros analizės ir aprašomasis metodai. Nuoseklus analitinio metodo taikymas leidžia parodyti, kaip mažos valstybės gali siekti tarptautinės įtakos remiantis T. Long pasiūlyta teorija, bei taip pateikti su nagrinėjamais klausimais susijusias išvadas ir apibendrinimus. Šio metodo tikslas yra „suteikti žinių ir supratimą apie tiriamą reiškinių“.²⁹

Antroje magistrinio darbo dalyje derinami keli kokybinės analizės metodai. Atliekant chronologinę Lietuvos iniciatyvų ES BSGP analizę, naudojami aprašomasis, analitinis ir lyginamasis metodai. Jie leidžia atskleisti Lietuvos gebėjimą daryti įtaką ES BSGP formavime bei politikos kūrimo ypatumus, raidą ir dinaminį pobūdį. Taikant šiuos metodus, analizuojami ir BSGP

²⁹ Downe-Wamboldt, B. „Content analysis: Method, applications, and issues“. Health Care for Women International 13. 1992 m.

projektai, tokie kaip ES EUMAM misija karinei pagalbai Ukrainoje ir ES Strateginio kelrodžio planas. Remiantis T. Long teorija dėl mažų valstybių galios, analizuojamas Lietuvos vaidmuo ir tikslai bei galimybės šiame procese. ES BSGP projektų ir su jais susijusių dokumentų analizė taikant aprašomąjį, analitinį ir lyginamąjį metodus padeda įvertinti Lietuvos dalyvavimo minėtuose projektuose galimybes ir perspektyvas, atsivėrusias po 2017 m. įvykusio ES valstybių narių susitarimo. Atliekant kompleksinę nagrinėjamos temos analizę ir tikrinant empirinėje darbo dalyje padarytus apibendrinimus, tolesnėje darbo dalyje atliekama papildoma struktūruoto interviu su saugumo srities specialistais bei ekspertais, dirbančiais saugumo ir gynybos srityje, kokybinė analizė. Saugumo ir gynybos politikos specialistų ir ekspertų pasirinkimą lėmė jų moksliniai darbai, profesionalus domėjimasis veikla, susijusia su saugumo ir gynybos politika.

Išsamaus interviu metodo pasirinkimas ir jo derinimas su kitais darbe taikomais kokybinės analizės metodais padeda įgyvendinti iškeltą tyrimo tikslą ir vieną iš darbo uždavinių: atlikti struktūrizuotus interviu su saugumo ir gynybos srities specialistais ir ekspertais. Išanalizavus gautus atsakymus, įvertinama Lietuvos daroma įtaka ES BSGP. Interviu metu gautos respondentų nuomonės analizuojamos lyginamuoju ir aprašomuoju kokybiniu metodu, taikant atvirąjį kategorizavimą, tai yra, identifikuojant svarbiausias kategorijas ir pasikartojančius šablonus nagrinėjamais klausimais bei vertinant, ar nustatytos kategorijos atspindi ankstesniuose empirinės analizės skyreliuose gautus tyrimo rezultatus.³⁰ Gauti respondentų atsakymai interpretuojami remiantis darbe taikoma T. Long mažųjų valstybių galios teorija.

Iš viso apklausti penki respondentai: saugumo ir gynybos srities, politologijos specialistai, mokslo ekspertai iš Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministerijos, Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos, Lietuvos Respublikos nuolatinės atstovybės ES Briuselyje. Visiems respondentams buvo išsiųsti elektroniniai laišakai su nurodyta rašomo magistro darbo tema, aprašytu tyrimo tikslu ir uždaviniais, vėliau buvo susitarta dėl gyvų pokalbių, kurių metu ir buvo užfiksuoti jų atsakymai. Prie šio magistrinio darbo priedų pridedamos minėtų pokalbių transkripcijos. Atlikus kokybinę lyginamąją visų respondentų interviu atsakymų analizę, nustatytos kategorijos ir respondentų komentarai leidžia verifikuoti ankstesnėse magistrinio darbo dalyse padarytus apibendrinimus ir papildyti

³⁰ Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, „V. Kokybinių tyrimų metodologija“. Vilnius: Socialinių mokslų kolegija, 2008 m.

atliktą ES BSGP dokumentų analizę naujomis įžvalgomis. Susisteminti ir apibendrinti viso atlikto tyrimo rezultatai pateikiami magistro darbo išvados.

Darbo struktūra. Siekiant užsibrėžto tikslo, darbas suskirstytas į tris pagrindines dalis. Pirmoji dalis skirta ištirti teorines galimybes mažoms valstybėms užsitikrinti savo saugumą bei prielaidas jų veiklai tarptautinėse organizacijose. Ši dalis nėra orientuota į vienos politinės teorijos naudojimą, o greičiau skirta naujoms autorių įžvalgoms minėta tematika. Toks teorinės dalies formulavimas buvo pasirinktas siekiant, kad teorinės įžvalgos naujumu atitiktų nagrinėjamą temą bei jas būtų galima panaudoti kaip vertinimo kriterijus Baltijos šalių poveikio ES bendrijos saugumo politikai klausimu. Antroji dalis skirta Lietuvos veiklai ES BSGP, atkreipiant dėmesį į šią veiklą kaip į poveikio bendrijos politikai priemonę. Taip bus siekiama ištirti Europos Tarybos „Strateginio kelrodžio“ projekto sukūrimo aplinkybes, bei ar Lietuva darė poveikį šiame formate. Trečia darbo dalis skirta ištirti, kaip ir kokiais būdais Lietuva siekia, kad bendrija priimtų jai palankius sprendimus, atkreipiant dėmesį į klausimus, turinčius svarbos Lietuvos saugumui.

1. TEORINIS PAGRINDAS

1.1 Tarptautinių santykių galios struktūros

Beprasmiška analizuoti mažų valstybių užsienio politiką, neįvertinus joms būdingų trūkumų, kurie lemia ir užsienio politikos pasirinkimus, ir rezultatus. Svarbiausia, kad mažos valstybės turi mažesnę bendrą struktūrinę galią (bendras išteklių ir pajėgumų kiekis, kurį galima panaudoti) nei didelės valstybės. Jos yra kariniu požiūriu silpnos dėl mažo gyventojų skaičiaus ir ekonomikos suvaržymų. Mažos valstybės taip pat gali mobilizuoti mažiau pajėgų, mažiau investuoti į mokslinius tyrimus ir karinių technologijų plėtrą bei palaikyti karines kampanijas trumpiau. Dėl karinio silpnumo ir buferio prieš grėsmes nebuvimo, mažos valstybės tampa pažeidžiamos išorinės prievartos, tad jos tikrai yra nepalankioje padėtyje tarptautinėje sistemoje. Mažas gyventojų skaičius iš prigimties slopina bendrą tos valstybės struktūrinę galią, taip pat sukuria kliūtis, kurias reikia kompensuoti, bei unikalius poreikius, kuriuos reikia patenkinti.³¹ Dydis yra svarbus tarptautiniuose santykiuose. Dėl savo unikalaus pažeidžiamumo, mažos valstybės turi skirtingus poreikius, vykdo skirtingą užsienio politiką ir joms sunkiau pasiekti

³¹ Steinsson Sverrir, Thorhallsson Baldur, “Small State Foreign Policy”. The Oxford Research Encyclopedia of Politics (Oxford University Press). 2017 m.

palankių užsienio politikos rezultatų nei didelėms valstybėms.³² Akademinėje bendruomenėje vyksta diskusijos dėl pasirinkimų, susijusių su mažų valstybių saugumo politika. Vienas iš svarbiausių uždavinių kiekvienos šalies politikoje – nacionalinio saugumo užtikrinimas. Mažos valstybės nuo didesnių galių skiriasi nemažai aspektų, kurie daro įtaką jų saugumo politikos sprendimams ir gebėjimui siekti palankių užsienio politikos rezultatų. Mažos valstybės pasirenka politiką, kuri geriausiai atitinka jų poreikius – pasyvesnę, neutralesnę vaidmenį arba aktyvų įsitraukimą.³³ Tačiau įtakos stiprinimas ne visada padidina jų savarankiškumą arba atvirumą. Mažos šalys negali būti vienodai įtrauktos į sprendimų priėmimo procesą arba būti priverstos dalyvauti tarptautiniuose veiksmuose, kurie neatitinka jų tikslų ar vertybių, dėl kurių gali būti prarasta autonomija ar įtaka. Dėl to, saugumas ir įtaka yra du dalykai, kurių daugumai mažų valstybių trūksta, ir kuriuos jos nori užsitikrinti. Taip pat, nors po Šaltojo karo mažos valstybės daugiausia buvo traktuojamos kaip lygios, dauguma jų nėra pakankamai galingos, kad galėtų savarankiškai užsitikrinti savo saugumą.³⁴ Didžiosioms valstybėms šis uždavinys yra paprastesnis – turėdamos didelius tiek materialinius, tiek ir žmogiškuosius išteklius, jos gali vykdyti agresyvią užsienio politiką, siekdamos daryti įtaką kitų valstybių politiniams sprendimams, bei taip didinti savo galią ir įtaką. Tuo tarpu mažosios valstybės turi mažiau pasirinkimo galimybių, jos susiduria su tradicine saugumo dilema – autonomijos užtikrinimas ar įtakos didinimas.³⁵ Jei mažoji valstybė pasirenka alternatyvą saugoti savo autonomiją ir, tokiu atveju, įgyvendinti nacionalinės gynybos politiką, tai ji nesitiki paramos iš didžiųjų valstybių ir tuo pačiu išvengia dalyvavimo konfliktuose, kuriuose neturi interesų.³⁶ Mažoms valstybėms išlikti reikia taikios tarptautinės sistemos ir didžiųjų valstybių ar organizacijų saugumo garantijų.³⁷ Nemažai akademinė publikacijų pabrėžia tarptautinės organizacijos, kaip priemonės didinti mažų valstybių saugumą ir įtaką, svarbą. Kadangi mažos valstybės, jas lyginant su didesnėmis šalimis, susiduria su didesnėmis išorinėmis grėsmėmis, taisyklėmis ir normomis pagrįsta tarptautinė tvarka suteikia joms daugiau stabilumo, o didesnių galių ir organizacijų saugumo garantijos kompensuoja jų saugumo trūkumą ir leidžia

³² Ten pat.

³³ Goetschel, L., „The Foreign and Security Policy Interests of Small States In Today’s Europe“. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. 1998 m.

³⁴ Vaicekauskaitė Živilė. „Security Strategies of Small States in a Changing World“. Journal on Baltic Security. 3. 2017 m. [Žiūrėta 2023-04-07]

³⁵ Wivel, A. “The security challenge of small EU member states: interests, identity and the development of the EU as a security actor”. Journal of Common Market Studies, 2005 m.

³⁶ Rickli, J. M. „European small states’ military policies after the Cold War: from territorial to niche strategies“.

³⁷ Thorhallsson, B., Steinsson, S. „Small State Foreign Policy. Oxford Research Encyclopedia of Politics“. 2017 m.

tam tikrą užsienio politikos nepriklausomumą. Taip pat mažų valstybių veiksmų laisvė priklauso nuo geografinės ir geopolitinės padėties, vidaus sąlygų, ekonominės raidos, narystės tarptautinėse organizacijose ir net nuo socialinės sanglaudos. Toks santykis tarp valdžios ir tarptautinių struktūrų yra svarbus racionalistinėje ir konstruktyvistinėje tarptautinių santykių mokyklose. Kaip pažymėjo A. Wendt, tarptautinė struktūra yra apibrėžiama kaip pajėgumų paskirstymas, o struktūra traktuojama kaip valstybių pasirinkimo suvaržymas.³⁸ Remiantis neorealistine tarptautinių santykių mokykla, mažų valstybių pasirinkimo galimybės labai ribotos, nes, atsižvelgiant į išorinius suvaržymus ir grėsmes, mažos valstybės retai kada gali išlikti nepriklausomomis. Tarptautinės struktūros daro tai pernelyg pavojingą: neutralumas arba aljansas yra tikresni ir saugesni keliai. Atrodo, kad šios struktūrinės galios sampratos dar labiau riboja mažas valstybes – juk galingieji kuria struktūras ir kontroliuoja jų darbotvarkes. Mažoms šalims siūlomos galimybės priklauso nuo ilgalaikės ekonominės ir politinės priklausomybės nuo didžiųjų valstybių. Jos yra atskirtos dėl savo periferinės padėties ir mažo dydžio.³⁹ Tai, kad mažos valstybės turi skirtingus interesus (kitai tariant, jos neturi bendrų „mažų valstybių interesų“), trukdo joms kurti natūralias koalicijas tarpusavyje, siekiant atsverti didelių valstybių galią. Todėl mažos valstybės, jas lyginant su didelėmis šalimis, susiduria su bendrais diplomatijos iššūkiais.⁴⁰

Mažos valstybės taip pat susiduria su ekonominiu nesaugumu, kuris formuoja jų užsienio politikos tikslus. Jos kenčia nuo gamybos ir platinimo masto ekonomijos, didelės rizikos dėl mažo gyventojų skaičiaus ir riboto pajėgumo derėtis su didesnėmis galiomis.⁴¹ Mažoms valstybėms yra sunkiau sukurti tiekimo šaltinių įvairovę, todėl jos dar labiau pažeidžiamos ir priklausomos nuo išorės veikėjų. Dėl šios priežasties, mažoms valstybėms, siekiant patenkinti savo ekonominio saugumo poreikius, reikia turėti prieigą prie atviros pasaulinės ekonomikos ir laisvos prekybos.

Tačiau A. Alesina ir E. Spolaore darbas parodė, jog mažosios valstybės sėkmingai prisitaikė prie JAV vadovaujamos tarptautinės ekonomikos tvarkos. Globalizacija iš dalies kompensavo riboto rinkos dydžio ir mažos masto ekonomijos trūkumus: „Atrodo, kad dydis ir

³⁸ Wendt Alexander E. “The Agent-Structure Problem in International Relations Theory.” *International Organization* 41. 1987 m.

³⁹ Ayooob Mohammed “Inequality And Theorizing In International Relations: The Case For Subaltern Realism.” *International Studies Review* 4. 2003 m.

⁴⁰ Panke, D. „Small states in the European Union: Structural disadvantages in EU policy-making and counter-strategies“. *Journal of European Public Policy*, 17. 2010 m.

⁴¹ Venner, K. D., 2009. „Small States Face Big Challenges“. World Bank Group. 2009 m.

klestėjimas neina koja kojon“. Ekonominė analizė rodo, kad mažoms valstybėms apskritai ši padėtis tinka geriau nei didesnėms.⁴² Mažesnės šalys gauna naudos iš atviros prekybos režimo, todėl, kai atsiranda mažų šalių, jos yra suinteresuotos spausti atviresnius prekybos kelius. Taip mažosios šalys palaipsniui keičia pasaulinės ekonomikos struktūras, kad jos būtų palankios jų interesams. Globalizuota ekonomika ir „saugi“ tarptautinė aplinka skatina kurtis mažesnius politinius vienetus.⁴³ Nors struktūros formuoja mažų valstybių tapatybę ir interesus, tai yra abipusės konstitucijos santykiai. Didžiosios galios taip pat apibrėžiamos pagal jų struktūrinės pozicijas. Struktūros „skiria skirtingus pajėgumus ir paprastai skirtingus pranašumus skirtingoms pozicijoms“ bei „formuoja savęs supratimą ir subjektyvius interesus“.⁴⁴ Neorealistinėje tarptautinių santykių mokykloje pastebimas tikėjimas, kad gilesnės struktūros ne tik varžo silpnesnių valstybių sprendimus, bet ir formuoja jų tapatybę, interesus, veikimo galimybes, tačiau šis ryšys yra abipusis.

1.2 Valstybių galios konceptas mažų valstybių studijose

Literatūra apie galios asimetriją yra pakankamai produktyvi. Tačiau dažniausiai tai apsiriboja parodymu, kad tai šaliai, kuri turi didžiausią galią (įvairiai apibrėžta), geriausiai sekasi derybose. Dėl to determinizmas šiuo požiūriu yra neišvengiamas.⁴⁵ Valstybės galia tuo pačiu momentu yra ir pagrindinis, ir vienas labiausiai ginčijamų terminų tarptautinių santykių politikoje. Juk vienas iš svarbiausių uždavinių valstybės politikoje yra savo nacionalinio saugumo užtikrinimas. Natūralu, kad didžiosioms valstybėms šis uždavinys yra lengviau įvykdomas. Pastarosios, turėdamos didesnius tiek gamtinius, tiek ir žmogiškuosius resursus, geba „generuoti“ daugiau svertų užsienio politikoje siekiant savo tikslų. „Mažosios valstybės“ sąvoka jau seniai buvo apibrėžta pagal tam tikrą valdžios sampratą – galią, kaip tam tikrų materialinių išteklių turėjimą (terminas buvo ir yra naudojamas kaip sinonimas – maža galia, silpna valstybė, silpna galia ir taip toliau). Tačiau pasaulyje, kuriame nerimas dėl išlikimo sumažėjo ir kuriame karinė prievarta nebeaiškiai dominuoja valdžios hierarchijoje, galios ir mažos valstybės samprata gali

⁴² Alesina Alberto, Enrico Spolaore, „The Size Of Nations“. Cambridge, Massachusetts Institute Of Technology Press. 2003 m.

⁴³ Long Tom „Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power“ International Studies Review. 2017 m. [Žiūrėta 2023-03-01].

⁴⁴ Barnett, Michael, Raymond Duvall. „Power in International Politics.“ International Organization. 2005 m.

⁴⁵ Lindell Ulf, Persson Stefan „Cooperation and Conflict. The Paradox of Weak State Power: A Research and Literature Overview“, SAGE Publications, 1986 m.

būti interpretuojama iš naujo. Kiti galios supratimo būdai atveria galimybę valstybėms, ilgai laikytoms „mažomis“, daryti didesnę įtaką. Vienas paplitęs būdas diskutuoti apie valstybės valdžią yra išteklių arba galios aspektas. Kitas – žiūrėti iš derybų perspektyvos. Kaip rašė Stefano Guzzini, „galios reikšmė visada įterpta į teorinį kontekstą“.⁴⁶ Žinoma, tokia galios samprata vyrauja realizmo tarptautinių santykių teorijoje. Nuomonė, kad galia ir įtaka pasaulio politikoje iš esmės grindžiama tam tikrų materialinių išteklių turėjimu, turi galias šaknis ir vis dar didelę įtaką. Ištekliais pagrįsti galios apibrėžimai palengvina kiekybinį įvertinimą ir prognozavimą. Realizmo mokyklos atstovams, tokiems kaip H. Morgentau, materialinė galia siejasi su „privaloma galia“.⁴⁷ Sakoma, kad išteklių turėjimas yra susijęs su gebėjimu keisti kitų elgesį. Tačiau toks mąstymo būdas koncentruojasi tik į resursus, nepaisant žinomų sunkumų stengiantis paversti išteklius į gebėjimą „valdyti“ kitą tarptautinių santykių žaidėją. Pats „mažosios valstybės“ apibrėžimas yra kildinamas ir pagrįstas išteklių, tokių kaip bendrasis vidaus produktas, kiekiu, gyventojų skaičiumi ar turima teritorija. Šie ištekliai padaro valstybę „didele“, o jų trūkumas – „maža“, tad tai yra kiekybinis požiūris.⁴⁸ Tačiau, kaip rašo M. Handel, kiekybinio intuityviojo vertinimo patrauklumą pakerta iš pažiūros savavališkos skaitinės ribos. „Silpnosios ir galingos valstybės turi daug bendrų bruožų ir problemų. Bet koks bandymas atskirti silpnąsias būsenas kaip visiškai skirtingą „rūšį“ yra dirbtinis“.⁴⁹ Net jei valstybės galią ir traktuotume kaip materialinių galimybių suma, mažos valstybės nėra bejėgės, ypač ekonominiu požiūriu. Jos gali gaminti labai svarbias prekes, kurios gali būti svarbus galios pagrindas net ir didelėms valstybėms. Strateginė vieta taip pat gali veikti tarsi išteklius mažoms valstybėms, kaip matyti iš Šveicarijos gynybinės pozicijos arba Singapūro įtakos regioninei laivybai.

Robert Dahl darbas „Galios konceptas“ prisimenamas dėl jo sukurtos formuluotės „A turi galią B tiek, kiek gali priversti B padaryti tai, ko B kitaip nepadarytų“.⁵⁰ Tame pačiame darbe R. Dahl nurodo, kad analizuoti ne tik galios santykius, bet ir tos galios pagrindą, priemones, kiekį ir apimtį taip pat yra būtina. Nors mažos valstybės neturi tradicinių galios pagrindų, jos gali

⁴⁶ Guzzini Stefano, „The Concept of Power: A Constructivist Analysis.” Millennium Journal of International Studies 33. 2005 m.

⁴⁷ Morgenthau Hans J., Kenneth W. Thompson. „Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace“. New York: Knopf. 1985 m.

⁴⁸ Long Tom „Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power” International Studies Review. 2017 m. [Žiūrėta 2023-03-01].

⁴⁹ Handel Michael I. „Weak States In The International System“. London: Frank Cass. 1981 m.

⁵⁰ Dahl, Robert A., „The Concept of Power.” Behavioral Science. 1957 m.

specializuotis kitose galios priemonėse. Valstybės galios pagrindą sudaro visi ištekliai ir galimybės bei veiksmai, kuriuos ji gali panaudoti tam, kad paveiktų kitų šalių politiką.⁵¹ Priemonės apima tai, kaip veikėjas naudojami savo baze, pavyzdžiui, grasindamas ir pažadėdamas. „Taigi priemonė yra A tarpininkavimo veikla tarp A galios pagrindo ir B atsako. Taikymo sritis apima B atsakymų diapazoną, kurį A gali paveikti“.⁵² Tad, kokia tikimybė, kad A valstybės veiksmai pakeis B valstybės elgesį tam tikroje srityje. Analizuojant mažas valstybes, būtina žiūrėti ne tik į išteklius, kaip galios „bazės“ pagrindą – jos gali turėti skirtingus galios šaltinius skirtinguose klausimuose. Žinoma, šios alternatyvios galios formos nėra išskirtos tik mažoms valstybėms, jos dažniausiai yra naudojamos tų šalių, kurioms trūksta tradicinių galios pagrindų, o tai skatina didesnę jų naudojimo specializaciją.⁵³ Apie tai rašo F. Berenskoetter. Jo teigimu, tarptautinės politikos galios supratimo sampratoje vyrauja realizmas.⁵⁴ Dėl savo tariamo silpnumo (resursų neturėjimo), mažos valstybės buvo vertinamos kaip nepasiruošusios pačios išgyventi tarptautinėje politikoje, tarytum joms nuolat grėstų išnykimas. Tačiau literatūroje apie mažas valstybes vis dažniau tyrinėjamos jų autonomijos ir įtakos galimybės.

Kaip rašė R. Dahl, privalomoji galia yra galios aspektas, kuris akivaizdžiai svarbus norint įvertinti, kaip didelės ar mažos valstybės daro įtaką sprendimų priėmimo procesui tarptautinėje erdvėje, ypač jei valstybė remiasi materialiniais ištekliais. Ši galios forma leidžia sukurti priežastinius ryšius ir priversti (arba paskatinti) pakeisti valstybių elgesį. Tačiau priverstinė galia nėra priskiriama tik didžiosioms valstybėms, kaip ir jos šaltinis nebūtinai yra materialieji ištekliai.⁵⁵ Valstybės galia yra sudėtingesnė nei prievarta. Remiantis platesniu valstybės galios aiškinimu, ji reikia derinti prie valstybės struktūrinių, institucinių ir gamybinių aspektų. Mažos valstybės taip pat gali sukurti institucijas ir diskursus, o jų veiksmai gali sukurti struktūras. Skirtingos mažos valstybės turės skirtingą materialinį, idėjinį ir santykinį pagrindą, jos taip pat turės ir skirtingus tikslus. Šie neatitikimai lemia didelę mažų valstybių galios priemonių įvairovę, taip pat jos veiksmingumą keičiant kitų elgesį.⁵⁶ Tuo pačiu, mažos valstybės skiriasi ne tik nuo

⁵¹ Ten pat.

⁵² Ten pat.

⁵³ Long Tom “Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power” *International Studies Review*. 2017 m. [Žiūrėta 2023-03-01].

⁵⁴ Berenskoetter Felix, “Thinking About Power.” In *Power in World Politics* New York: Routledge. 2007 m.

⁵⁵ Barnett Michael, Raymond Duvall, “Power in International Politics.” *International Organization* 59. 2005 m.

⁵⁶ Long Tom “Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power” *International Studies Review*. 2017 m. [Žiūrėta 2023-03-01].

didesnių, bet ir tarpusavyje. Nepaisant panašių jas jungiančių bruožų, mažos valstybės nebūtinai vykdo tą pačią užsienio politiką. Skiriasi jų suvokimas, vidaus ir tarptautinės sąlygos, interesai ir sprendimų motyvai, todėl ir taikomos skirtingos užsienio politikos strategijos. Pripažinus ribotumus ir iššūkius, su kuriais susiduria mažos valstybės, ir kaip tie iššūkiai yra susiję su jų mažumu, kyla kitas klausimas, kokias strategijas mažos valstybės yra linkusios taikyti siekiant kompensuoti savo trūkumą ir patenkinti savo poreikius.

1.3 Mažųjų valstybių ypatinga – būdinga, išvestinė ir kolektyvinė galia

Saugumo ir užsienio politika, kurią priima mažos valstybės, atspindi unikalius vidaus ir išorės iššūkius, su kuriais susiduria kiekviena jų. Todėl negalime daryti išvadų, kurios galioja visoms mažoms valstybėms saugumo ir užsienio politikos srityse. Mokslininkai gali sutikti, kad mažos valstybės paprastai teikia pirmenybę *daugiašališkumui*, kaip keliui į įtaką ir kaip priemonei suvaržyti didesnes valstybes. Įtakingų mažų valstybių tyrimai rodo, kad jos gali išsiugdyti konkrečius gebėjimus tam, kad kompensuotų tai, ko joms trūksta bendroje struktūrinėje galioje. Todėl mažos valstybės gali įgyti neproporcingą jų dydžiui galią keliais joms itin svarbiais klausimais.⁵⁷ T. Long teigia, jog mažosios valstybės gali sėkmingiausiai įgyvendinti savo interesus per tris galios tipus: išvestinę galią, specifinę-vidinę galią ir kolektyvinę galią.⁵⁸ Šios kategorijos įvertina mažų valstybių „jėgą, atsižvelgiant į jų specifinius interesus ir poreikius“.⁵⁹ Žinoma, šios galios rūšys nėra išskirtos tik mažosioms valstybėms, tačiau dėl savo ribotumo tokios šalys yra priverstos jomis pasikliauti, kurdamos specifinius pagrindus ir priemones. Skirtingos mažos valstybės turės skirtingą materialinį, idėjinį ir santykinį pagrindą, jos taip pat turės skirtingus tikslus. Šie neatitikimai lemia didelę mažų valstybių galios priemonių įvairovę, taip pat jos veiksmingumą keičiant kitų elgesį. Kiekviena iš šių trijų galios kategorijų (ypatingai-būdingos, išvestinės ar kolektyvinės) gali būti vertinamos kaip turinčios skirtingą pagrindą, o tai lemia ir jų tinkamumą skirtingoms priemonėms. Anot T. Long, kaip ir bet kurioje santykinėje galios sampratoje, šiuos du aspektus galima suprasti kaip mažos valstybės ir jos veiksmų savybes. Norint suprasti valstybės galios dydį ir apimtį, reikia atsižvelgti į valstybės galios demonstravimo

⁵⁷ Steinsson Sverrir, Thorhallsson Baldur, “Small State Foreign Policy”. The Oxford Research Encyclopedia of Politics (Oxford University Press). 2017 m.

⁵⁸ Long Tom “Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power” International Studies Review. 2017 m. [Žiūrėta 2023-03-01].

⁵⁹ Handel Michael I. „Weak States in the International System“. London: Frank Cass. 1981 m. [Žiūrėta 2023-04-01].

kontekstą.⁶⁰ Kadangi mažos valstybės turi santykinai menkus prievartos pajėgumus tarptautinėje erdvėje, jos plėtoja specifinę vidinę, išvestinę ir kolektyvinę galią. Šias galios rūšis valstybė prisitaiko prie savo turimų galios išteklių bei tikslų, kaip ir jos gali būti nukreiptos į specifinį oponentą, arba veikti išskaidytai.

1.4 Ypatinga – būdinga galia

Tarptautiniuose santykiuose, kai kalbame apie valstybių pajėgumus arba „potencialią galią“, materialiniai resursai yra dažniausiai suprantami kaip vidinės galios sinonimas.⁶¹ Valstybės gyventojų skaičius, teritorija, bendrasis vidaus produktas ir karinė jėga yra neatskiriami nuo valstybės galios supratimo. Nors nėra bendrų kriterijų, pagal kuriuos valstybės būtų skirstomos į didžiąsias, vidutines arba mažąsias, remiantis šių kriterijų įvertinimais. Mažosioms valstybėms trūksta daugelio įprastų pajėgumų kategorijų, tačiau jos gali turėti tam tikrų vidinės galios formų. Vidiniai ištekliai gali būti potencialios galios pagrindas, tačiau šie ištekliai tampa reikšmingi tarptautinėje politikoje tik juos naudojant. Šie vidiniai ištekliai gali būti suprantami kaip galia tik juos mobilizavus ir sutelkus konkrečiam tikslui ar apimčiai, ir yra priklausomi nuo konteksto, kuriame gali būti panaudoti.⁶²

Nafta bei naftos ištekliai gali būti šios mažų valstybių galios formos pavyzdys. Žinoma, patys šie ištekliai iš savęs sudaro galios bazę, ir gana tradicinę. Pagal R. Dahl pateiktą galios formulę, nafta nėra pati iš savęs svarbi, kaip būdas turėtojai (A) priversti tikslinę būseną (B) padaryti tai, ko B kitaip nepadarytų. Tiesą sakant, ankstyvoje naftos gavybos istorijoje britų ir amerikiečių angliavandenilių išteklių eksploatuotojai iš jų gaudavo daugiau galios nei Artimųjų Rytų valstybės, valdžiusios naftos ir dujų telkinius.⁶³ Tarptautinėje politikoje nafta, kaip veiksminga galios projektavimo priemonė tampa tik tada, kai būna pritaikoma tam tikru būdu. Naftą eksportuojančių šalių organizacija (angl. *OPEC*) iš pradžių turėjo siaurą veiksmų apimtį, tokią kaip išgavimo kontrolė ir naftos kainų koregavimas. Tačiau, pasikeitus kontekstui, naftą eksportuojančios valstybės išplėtė savo veiksmų apimtį ir padidino galios kiekį, kurį galėjo išgauti iš šių išteklių. Mažoms valstybėms būdinga ypatinga galia dažnai prasideda siaura apimtimi, tačiau

⁶⁰ Long Tom “Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power” *International Studies Review*. 2017 m. [Žiūrėta 2023-03-01].

⁶¹ Copeland Dale C. „The Origins of Major War. Ithaca“, NY: Cornell University Press, 2000 m.

⁶² Long Tom “Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power” *International Studies Review*. 2017 m. [Žiūrėta 2023-03-01].

⁶³ Ten pat.

tos valstybės, kurios sugeba užmegzti ryšius, siekdamos platesnių užsienio politikos tikslų, gali didinti savo galios apimtį. Didžiosios dalies Naftą eksportuojančių šalių organizacijos narių gyventojų skaičius nesiekia 30 milijonų, tačiau išteklių kontrolė suteikia jiems didesnę galią tarptautiniuose santykiuose atskirai ir kartu. Žinoma, ypatinga – vidinė galia neapsiriboja naftos ir dujų gamintojais. Panamos kanalo kontrolė leidžia jai turėti didesnę galią derybose, susijusiose su tarptautine prekyba, nei jos šalims kaimynėms. Net ir tada, kai kanalas buvo kontroliuojamas JAV, Panama galėjo pasinaudoti savo teritorija, kad padarytų esminius JAV politikos pokyčius.⁶⁴ Karinė galia taip pat nebėra išskirtinai didžiųjų valstybių problemų sprendimo būdas. Nors ir skirtingos, tačiau tokios valstybės kaip Šveicarija arba Singapūras investavo didelius resursus į gynybos infrastruktūrą, pasinaudodamos savo valstybių unikalia geografinė vietove.⁶⁵ Todėl mažos valstybės, turinčios šias strategines vietas, įgauna ypatingos galios pagrindą.

Taip pat, mažos valstybės gali pasinaudoti savo lanksčiomis, autonomiškoms ir neformaliomis diplomatinėmis jėgomis. Skirtingai nuo didžiųjų valstybių, mažų valstybių biurokratija gali greitai priimti sprendimus. Sprendimų priėmimas dažnai vyksta neformaliai, nes pareigūnai neretai vieni kitus pažįsta asmeniškai (net ir žemiausio bei aukščiausio rango pareigūnai) ir gali priimti sprendimus neformalių susitikimų metu. Daugeliu klausimų mažų valstybių diplomatai turi autonomiją veikti atskirai nuo savo nacionalinių vyriausybių. Atsižvelgus į tai, kalbant apie svarbiausius klausimus, sprendimai priimami formaliau, pateikiant rašytines instrukcijas ir vykstant dideliems susitikimams. Tačiau, svarbu pažymėti, kad šie sprendimai vis tiek atsiranda aplinkoje, kurioje jų priėmėjai gali reaguoti gana greitai. Todėl daugeliu atvejų mažų valstybių diplomatai gali kalbėti autoritetingiau ir patikimiau, nes turi autonomiją priimti joms palankius sprendimus.⁶⁶

Mažųjų valstybių ypatinga – vidinė galia labiausiai matoma per priverstinę galią. Tačiau ji gali būti platesnė ir gali papildyti kitas galios formas. Ypatinga – vidinė galia gali suteikti valstybei specifinę vietą tarptautinėje organizacijoje, leisdama jai formuoti taisykles (institucinė valdžia). Tai taip pat gali formuoti mažos valstybės ir didžiosios valdžios santykių pobūdį. Tačiau didžiausias ypatingos – vidinės galios privalumas yra galimybė sujungti materialinius ir idėjinius

⁶⁴ Long Tom, "Putting the Canal on the Map: Panamanian Agenda-Setting and the 1973 Security Council Meetings." *Diplomatic History*. 2014 m.

⁶⁵ Acharya, Amitav, „Singapore’s Foreign Policy: The Search for Regional Order“. Singapore: World Scientific. 2008 m.

⁶⁶ Thorhallsson, B. „The role of small states in the European Union“. Aldershot, U.K.: Ashgate. 2000 m.

išteklius. Toks tapatybės suformavimas gali tapti pagrindu primesti savo valią kitiems tarptautiniuose santykiuose. Mažos valstybės žodžiai ir veiksmai, kartu su kitų valstybių pasaulio suvokimu, konstruoja mažos šalies tapatybę ir formuoja jos santykius su kitomis valstybėmis.⁶⁷ Maža valstybė gali pasinaudoti savo tapatybe ir imtis veiksmų tarptautinėje politikoje, kurie bent iš dalies bus interpretuojami atsižvelgiant į šią tapatybę. Tapatybė – tai konkretus vidinis išteklius, kuriuo valstybės gali pasinaudoti įvairiomis priemonėmis, vykdydamos tiesioginę ar išsklaidytą galią.⁶⁸

1.5 Išvestinė galia

Mažosios valstybės, neturėdamos didelių materialinių išteklių, gali įgyti galią įtikinant didesnes valstybes imtis veiksmų, stiprinančių jų interesus. Neretai tai apibūdinama kaip „didelė mažų sąjungininkų įtaka“.⁶⁹ Atviras ir pliuralistinis JAV užsienio politikos sprendimų priėmimo procesas leido mažų valstybių lyderiams *apeliuoti* į ir stengtis daryti įtaką JAV politikams. Mažų valstybių išvestinė galia neapsiriboja vien santykiais su JAV. Dalis autorių laiko tai svarbiausiu mažų valstybių galios aspektu, kada mažų valstybių tarptautinė politika turi remtis galimybe kiek įmanoma labiau manipuluoti kitų didesnių valstybių galia, siekiant savų interesų.⁷⁰ Naudodamiesi išvestine galia, mažųjų valstybių lyderiai neretai siekia pasigerinti savo derybines pozicijas. Tačiau, kaip rašo R. Rotshein, „Nelygi sąjunga suteikia mažajai valdžiai tik ribotą potencialą siekti tikslų. Ji turi mažai svertų prieš stipresnį savo sąjungininką“.⁷¹ Išvestinės galios pagrindas gali būti suprantamas kaip konstitucinis ryšys tarp mažos sąjungininkės ir didžiosios galios. Ypatingai, jei valdžia yra susijusi su socialiniais santykiais, tie santykiai taip pat gali tapti galios šaltiniu. Esant draugiškiems santykiams tarp valstybių, mažesnės galios gali turėti prieigą prie politinių diskusijų.⁷² T. Risse-Kappen teigia, kad kai kuriais atvejais NATO šalys buvo Jungtinių Amerikos valstijų vertinamos beveik kaip papildomos biurokratinės veikėjos, turinčios reikšmingą indėlį į

⁶⁷ Jourde, Ce' Dric "The International Relations of Small Neoauthoritarian States: Islamism, Warlordism, and the Framing of Stability." *International Studies Quarterly*. 2008 m.

⁶⁸ Long Tom "Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power" *International Studies Review*. 2017 m. [Žiūrėta 2023-03-01].

⁶⁹ Keohane Robert O., Joseph S. Nye Jr. "Power and Interdependence." *Survival*. 1978 m.

⁷⁰ Handel Michael I. „Weak States in the International System“. London: Frank Cass. 1981 m.

⁷¹ Rothstein Robert L. "Alliances and Small Powers. New York: Columbia University Press." Princeton, NJ: Princeton University Press. 1978 m.

⁷² Risse-Kappen Thomas „Cooperation among Democracies: The European Influence on U.S. Foreign Policy“. Princeton, NJ: Princeton University Press. 1995 m.

diskusijas.⁷³ Pliuralistinėje sistemoje mažos valstybės gali pradėti kampanijas, siekdamos paveikti politiką per bendrus etninius ar ideologinius rėmėjus, įskaitant teisėkūros lobizmą.⁷⁴ Sudėtingesniuose tarpvalstybiniuose santykiuose, priklausomai nuo tuometinio konteksto, mažesnė valstybė gali daryti įtaką didesnei grasinant palikti aljansą arba prisidėti prie priešininkų. Tai daroma siekiant gauti finansavimą arba leidimą įsigyti karinę įrangą bei gauti paramą prieš regioninius konkurentus. Tai – tarsi globėjo ir kliento santykiai, kai mažesnė valstybė apdovanojama už atitinkamą politiką, tinkančią didelei valstybei. Susiformuoja „hierarchiniai“ santykiai, didelės valstybės įsakymus mažoji valstybė pripažįsta teisėtais, net jei šie santykiai dažnai ginčijami. Šio tipo išvestinė galia yra pagrįsta struktūriniais, o ne privalomais aspektais.

Žinoma, išvestinė galia gali apimti tik gana siaurą tarptautinės politikos sritį, reikalingą mažai valstybei. Mažoms valstybėms nepraktiška bandyti pakeisti bendrą didžiosios valstybės politiką. Tačiau gali būti įmanoma pakeisti didžiosios valstybės politiką į atitinkančią mažosios valstybės interesus konkrečiu ją dominančiu klausimu. Didelės valstybės turi ir didelius rūpesčius tarptautinėje politikoje, todėl mažos valstybės rūpesčiai didžiosioms galioms gali būti periferiniai. Materialinės galios skirtumus gali šiek tiek kompensuoti interesų intensyvumo ir kompetencijos asimetrija, palanki mažesnei valstybei.⁷⁵ Nedidelis JAV ekonominės ar karinės pagalbos pokytis gali sudaryti didelę biudžeto dalį mažai valstybei ir taip pakreipti pusiausvyrą tarp vidaus ar regioninių konkurentų. Išvestinės galios pranašumas yra tai, kad ji suteikia galimybę sustiprinti mažos valstybės įtaką per didelės galios prizmę trečiosios šalies atžvilgiu, bei dažniausiai mažesnėmis sąnaudomis. Praktikoje, empiriškai nustatant išvestinę galią, turime atkreipti dėmesį į numanomą priešingą situaciją, kad be mažos valstybės įtakos didžioji galia nebūtų ėmusi veiksmų, kuriuos ji pasirinko.

Mažos valstybės ilgą laiką bandė apsaugoti savo saugumą arba įgyti regioninių pranašumų efektyviai pasitelkiant aljansus.⁷⁶ Tačiau nors ir didesnės valstybės taip pat bando pasiekti savo tikslus per trečiąsias šalis, išvestinė valdžia yra esminė mažos valstybės priemonė. Remiantis

⁷³ Ten pat.

⁷⁴ Newhouse John “Diplomacy, Inc.: The Influence of Lobbies on U.S. Foreign Policy.” Foreign Affairs. 2009 m.

⁷⁵ Long Tom “Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power” International Studies Review. 2017 m. [Žiūrėta 2023-03-01].

⁷⁶ Rothstein Robert L.” Alliances and Small Powers. New York: Columbia University Press.” Princeton, NJ: Princeton University Press. 1978 m.

santykiais su didesne valstybe, ši galios forma suteikia galimybę mažai valstybei siekti ir galbūt net pasiekti didelių tikslų, kurių kitu atveju ji negalėtų įgyvendinti.

1.6 Kolektyvinė galia

Kolektyvinės galios pagrindas yra santykis tarp mažos valstybės ir asocijuotų ne didžiųjų valstybių. Mažosios valstybės siekia stiprybės savo skaičiumi, tačiau paprastai manoma, kad tam, kad šios grupės įgytų reikšmę, jos turi būti „tokios didelės, kad kiekviena valstybė turėtų minimalią įtaką“.⁷⁷ Taip pat, tyrėjai gana skeptiškai žiūri į mažųjų valstybių sąjungas, bent jau karine prasme. Tačiau mažųjų valstybių kolektyvinė galia gali veikti įvairiais būdais: per tam skirtą institucionalizmą, taip pat per vienos problemos klausimą arba pasitelkiant sąjungininkus vienos valstybės reikalams. T. Long teigia, kad kolektyvinė valdžia gali būti privaloma arba institucinė.⁷⁸ Privaloma galia ji tampa tada, kai mažosios valstybės susiburia į grupuotę ir grasinimais arba pažadais tiesiogiai veikia didesnę valstybę keisti savo politiką. Dažniausiai tam pasitelkiamos tarptautinės institucijos, kurios gali suteikti tam tikrą formalią apsaugą ir balsą mažoms valstybėms. Institucijos pagerina mažųjų valstybių gebėjimą daryti įtaką tiek pirminėms, tiek antrinėms taisyklėms apie procesus, per kuriuos priimami sprendimai. Taip pasitelkiamos institucijos padidina mažųjų valstybių galimybę plėsti savo normas tarptautinėse organizacijose – mažos valstybės ypač remiasi tarptautinėmis organizacijomis ir daugiašalėmis aplinkomis savo normas skatinančiose veiklose.⁷⁹

Dėl šių priežasčių, mažosios valstybės entuziastingai jungiasi į institucijas bei kuria jas naujas. Kaip teigia I. Neumann: „Mažosios valstybės stengiasi kuo labiau sumažinti užsienio politikos vykdymo išlaidas, imdamosi daugiau bendrų veiksmų ir nukreipdamos dėmesį į daugelio veikėjų forumus“.⁸⁰ Tarptautinės institucijos suteikia mažosioms valstybėms balsą, kuris formaliai prilygsta didžiosios valstybės balsui. Mažosios valstybės gali panaudoti šį balsavimą kartu su specialia patirtimi joms svarbiausiose institucijose tam, kad įgytų didesnę įtaką tarptautinėse derybose. Todėl, mažosioms valstybėms yra parankiau „žaisti“ pagal tarptautinės normas ir

⁷⁷ Keohane Robert O. “Lilliputians’ Dilemmas: Small States in International Politics.” International Organization, Foreign Policy 2. 1969 m.

⁷⁸ Long Tom “Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power” International Studies Review. 2017 m. [Žiūrėta 2023-04-01].

⁷⁹ Bjo” Rkdahl Annika “Swedish Norm Entrepreneurship in the UN.” International Peacekeeping, 2007 m.

⁸⁰ Neumann, Iver, And Sieglinde Gsto” HI “Lilliputians in Gulliver’s World?” In Small States in International Relations, Seattle: University of Washington Press. 2006 m.

taisykles bei tuo pačiu ir subtiliai jas formuoti.⁸¹ Mažųjų valstybių piliečiai dažnai yra įtakingų tarptautinių organizacijų vadovai, o ir pačios šalys dažnai yra didelės užsienio pagalbos teikėjos ir taikos palaikymo misijų dalyvės. Baltijos šalys pasiryžo laikytis NATO gairių dėl karinių išlaidų, net kai dauguma ES valstybių narių nepasiekė savo tikslų. Be to, Estijoje yra įsteigtas NATO kibernetinio saugumo centras, o Lietuvoje – NATO energetinio saugumo kompetencijos centras. Baltijos šalys ES dėjo daug pastangų siekiant blokuoti politiką, kuri padidintų energetinę priklausomybę nuo Rusijos.⁸² Mažos valstybės buvo entuziastingos ES rėmėjos, nes kai kuriuose sprendimus priimančiuose organuose joms formaliai atstovaujama vienodai. Šios valstybės, aktyviai bendradarbiaudamos su ES Komisijos nariais, naudodavosi Komisijos biurokratinio aparatu. Taip pat, mažosios šalys, „žaisdamos“ pagal institucines taisykles, išsaugo privilegiją smerkti didesnes valstybes, jei šios naudojasi dvigubais standartais.⁸³ Taisyklių ir derybų strategijų derinys gali padėti mažosioms valstybėms sumažinti asimetrijos poveikį, o įsitraukimas į pasaulines organizacijas – palengvinti joms prieigą prie plačiosios auditorijos.

Institucijų viduje taisyklės, tarpininkaujančios valstybių santykiams, galėtų būti valdžios pagrindas. Pavyzdžiui, balsavimo teisės suteikia mažoms valstybėms bent šiek tiek galios tais atvejais, kai jų balsas gali pakreipti pusiausvyrą arba yra reikalingas koalicijai. Jei organizacijai reikalingas vienbalsiškumas arba tai yra labai pageidaujama, balsavimas gali suteikti mažai valstybei teisę sustabdyti arba keisti iniciatyvas, kurioms pritaria didžiosios valstybės.⁸⁴ Atskira maža valstybė įgyja galią, veikdama per organizaciją ar instituciją ir keldama savo tikslus kaip institucinius interesus. Mažos valstybės gali geriau pasitelkti šią taktiką nei didžiosios galios dėl to, kad jos gali būti laikomos naudingais tarpininkais tarp didžiųjų valstybių, arba dėl to, kad dėl jų dydžio nuolaidos joms yra nedidelės didžiosios galios požiūriu. Praktiškai, valstybės, įgyvendinančios kolektyvinę valdžią, naudojasi daugybe priemonių. Tarp jų yra svarbus darbotvarkės sudarymas, abipusių interesų apibrėžimas ir įtikinėjimas.

Kolektyvinės galios naudojimo sėkmingumas priklauso nuo konteksto. Kolektyvinės valdžios, suprantamos kaip elgesio, kurį gali pakeisti mažoji valdžia, mastas potencialiai yra

⁸¹ Long Tom “Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power” *International Studies Review*. 2017 m. [Žiūrėta 2023-04-01].

⁸² Crandall Matthew “Soft Security Threats and Small States: The Case of Estonia.” *Defence Studies*. 2014 m.

⁸³ Long Tom “Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power” *International Studies Review*. 2017 m. [Žiūrėta 2023-04-01].

⁸⁴ Ten pat.

didelis. Žinoma, mažųjų valstybių koalicija dažniausiai turi siaurą taikymo sritį, nes sunku išlaikyti susitarimą tarp skirtingų valstybių. Tačiau įprastai, didžiųjų valstybių interesas pasikeičia nuo mažųjų valstybių koalicijos tik jai mažiau svarbiais klausimais. Kai kalbame apie pagrindinius interesus – didžioji galia gali nuversti mažųjų valstybių koaliciją. Tačiau, jeigu kitų valstybių interesai yra neryškūs arba prastai apibrėžti, koalicinė galia gali atlikti svarbų vaidmenį darant įtaką darbotvarkėms ir interesų apibrėžimams. Šiuo atveju, didžiulis mažų valstybių skaičius gali suteikti joms teisėtumą, viršijantį jų pasaulio gyventojų dalį. Tai pastebima tuo, ką daugelis suvokia kaip pasaulinį Tarptautinio baudžiamojo teismo teisėtumą, nors beveik du trečdaliai pasaulio gyventojų gyvena valstybėse, kurios nėra narės.⁸⁵

	Vidinis-būdingas	Išvestinis	Kolektyvinis
Šaltinis	Ištekliai, būdingi mažai valstybei	Santykiai su didesne galia	Santykiai su mažesnėmis galiomis
Priemonė	Grasinimas / pažadas sulaikyti arba suteikti	Lobistinė veikla, rėmimas, manipuliavimas globėjų aljansu	Institucinės, <i>ad hoc</i> koalicijos
Apimtis	Priklausomai nuo konteksto	Potencialiai didelė	Priklauso nuo koalicijos
Taikymo sritis	Tiesiogiai susiję su ištekliais ir ryšiais	Konkretni problema	Siauras <i>ad hoc</i> koalicijoms, platus įstaigose

pav. 1 T. Long taikytų teorijų suvestinė

⁸⁵ Deitelhoff Nicole, Linda Wallbott, “Beyond Soft Balancing: Small States and Coalition- Building in the ICC and Climate Negotiations.” Cambridge Review of International Affairs. 2012 m.

2. BENDRA SAUGUMO IR GYNYBOS POLITIKA

Glaudus ES valstybių narių bendradarbiavimas tiek ekonominėje, tiek ir užsienio politikos srityse neskatinio bendrijos valstybių narių gilinti integracijos ES saugumo srityje, nors bandymai pereiti prie bendros gynybos buvo Europos projekto dalis nuo pat jo pradžios. Tačiau tik suformavus ES BSGP, valstybėms narėms atsirado tinkamos sąlygos eiti spartesnės karinės integracijos kryptimi. BSGP yra ES veiksnių gynybos ir krizių valdymo srityse kryptis ir pagrindinė ES bendros užsienio ir saugumo politikos sudedamoji dalis. Šiame skyriuje siekiama aptarti ES saugumo ir gynybos politikos raidą, karinės doktrinos formavimo ypatumus bei BSGP svarbą.

1952 metais įsteigus Europos anglies ir plieno bendriją, vienas iš ES kūrėjų Robert Schuman teigė, jog būtina siekti Europos gynybos bendrijos idėjos, ieškoti būdų „vieningai spręsti visus klausimus: ekonomikos, politikos ir karo.“⁸⁶ Tačiau, nors ir 1954 metais įkurta Vakarų Europos Sąjunga (toliau – VES) davė pradžią Europos saugumo ir gynybos politikos vystymui, tais pačiais metais vykusiu Prancūzijos Nacionalinės asamblėjos balsavimu Europos gynybos bendrijos idėja visgi buvo atmesta. 1970 metais Europos politinis bendradarbiavimas paskatino Europos Bendrijų pradinį užsienio politikos koordinavimą. Prieštaravimas saugumo ir gynybos reikalų įtraukimui į Ekonominės politikos komitetą paskatino VES 1984 metais vėl suaktyvinti jos valstybės nares, kurios taip pat buvo ir Europos Bendrijos narės. VES kaip organizacija gyvavo iki pat 2011 metų, tačiau nesužadino jokio didelio vaidmens. Europos integracija buvo išplėsta į karinius ir saugumo klausimus tik tada, kai dešimtojo dešimtmečio pradžioje paaiškėjo, kad ES užsienio politikai trūksta institucijų, priemonių ir autonomijos tam, kad galėtų susidoroti su susidariusia situacija po Šaltojo karo. Visų pirma, JAV reikalavimai aktyvesniam Europos įsitraukimui į regioninį saugumą ir ES nesugebėjimas spręsti nestabilumo, kurį sukėlė smurtinis buvusios Jugoslavijos žlugimas, lėmė plačiai paplitusią nuomonę, kad ES užsienio politika susidūrė su „institucine krize“.⁸⁷ Pasibaigus Šaltajam karui, ES saugumo ir gynybos tolimesnė integracija buvo prisiminta 1992 metais pasirašytoje Mastrichto sutartyje bei 1997 metais pasirašytoje Amsterdamo sutartyje. Mastrichto sutartis padėjo pagrindus Bendrajai užsienio ir saugumo politikai (toliau – BUSP). BUSP buvo siekiama „nustatyti ir tarpvyriausybiniais būdais

⁸⁶ Schuman Robert. „Už Europą“. Vilnius: Eugrimas, 2002 m.

⁸⁷ Pohl, B., „EU foreign policy and crisis management operations“. Routledge. 2015 m.

įgyvendinti bendrą užsienio ir saugumo politiką“.⁸⁸ Tuo tarpu 1999 metų gegužės 1 dieną įsigaliojusia Amsterdamo sutartimi numatoma, kad „Sąjunga nustato ir įgyvendina visas užsienio ir saugumo politikos sritis apimančią bendrą užsienio ir saugumo politiką, kurios tikslai yra šie:

- apsaugoti Sąjungos bendrąsias vertybes, svarbiausius interesus, nepriklausomumą ir vientisumą laikantis Jungtinių Tautų Chartijos principų;
- visokeriopa stiprinti Sąjungos saugumą;
- išlaikyti taiką ir stiprinti tarptautinį saugumą vadovaujantis Jungtinių Tautų Chartijos principais, taip pat Helsinkio baigiamojo akto principais ir Paryžiaus chartijos tikslais, įskaitant tuos, kurie taikomi išorės sienoms;
- skatinti tarptautinį bendradarbiavimą;
- plėtoti ir stiprinti demokratiją, teisinę valstybę bei pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms.⁸⁹

ES BSGP nuo pat pradžių buvo sudėtingas įsipareigojimas: Europos saugumo ir gynybos politika, BSGP pirmtakė, buvo ribota ir neišsami. Sprendimų priėmimas buvo griežtai tarpvyriausybiniis, o vienbalsiškumo taisyklė galiojo visiems pagrindiniams sprendimams. Be to, politika buvo silpnai institucionalizuota ir neturėjo pagrindinių galimybių veikti.⁹⁰ ES BSGP aprašyta Lisabonos sutartyje, dar vadinamoje ES sutartimi, kuri įsigaliojo 2009 metais.⁹¹ Lisabonos sutartimi buvo sukurta BSGP ir įdiegtos svarbios naujovės, įskaitant savitarpio pagalbos ir solidarumo sąlygą, nuolatinio struktūrinio bendradarbiavimo (angl. *PESCO*) sistemos sukūrimą ir vadinamųjų Petersbergo užduočių išplėtimą.⁹² Šie uždaviniai buvo nustatyti VES ministrų tarybos 1992 metais birželio mėnesį priimtoje Petersbergo deklaracijoje. Ta proga, VES valstybės narės pareiškė, kad yra pasiruošusios suteikti VES, taip pat ir NATO bei ES, galimybę naudotis

⁸⁸ Maastrichto ir Amsterdamo sutartys. Faktų apie Europos Sąjungą suvestinė. Europos Parlamentas. <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lt/sheet/3/maastrichto-ir-amsterdamo-sutartys>> [Žiūrėta 2023-04-28]

⁸⁹ Maastrichto ir Amsterdamo sutartys. Faktų apie Europos Sąjungą suvestinė. Europos Parlamentas. <<https://eur-lex.europa.eu/LT/legal-content/summary/the-amsterdam-treaty.html>> [Žiūrėta 2023-04-28]

⁹⁰ Bergmann Julian, Müller Patrick, „Failing forward in the EU’s common security and defense policy: the integration of EU crisis management“. *Journal Of European Public Policy* 2021, VOL. 28, NO. 10, 1669–1687. 2021 m.

⁹¹ Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community (2007) Official Journal C 306, 13 December, pp 1 - 271.

⁹² Smith, M. E. “Europe’s Common Security and Defence Policy“. Cambridge University Press. Bergmann And P. Müller. 2017 m.

visų savo įprastinių ginkluotųjų pajėgų kariniais vienetais. Nuo tada šie uždaviniai apima: humanitarinius ir gelbėjimo, konfliktų prevencijos ir taikos palaikymo, kovinių pajėgų uždavinius krizių valdymo metu, įskaitant taikdarystę, bendrus nusiginklavimo veiksmus, karinio konsultavimo ir pagalbos bei stabilizavimo pasibaigus konfliktams uždavinius.

Remiantis Lisabonos sutartimi, ES vyriausiasis įgaliotinis užsienio reikalams ir saugumo politikai, kuris taip pat atlieka Europos Komisijos pirmininko pavaduotojo pareigas, atlieka pagrindinį institucinį vaidmenį. Nuo 2019 metų gruodžio mėnesio Komisijos pirmininko pavaduotojas ir ES vyriausiasis įgaliotinis užsienio reikalams ir saugumo politikai yra Josepas Borrellis. Jis pirmininkauja gynybos ministrų sudėties Užsienio reikalų tarybai. Ši taryba yra pagrindinė sprendimų priėmėja dėl BSGP ir ji yra atsakinga už pasiūlymų dėl BSGP teikimą valstybėms narėms. Komisijos pirmininko pavaduotojas ir Sąjungos vyriausiasis įgaliotinis yra Europos išorės veikslių tarnybos (toliau – EIVT) vadovas ir Europos gynybos agentūros direktorius. BSGP sprendimai priimami vienbalsiai Europos Vadovų Taryboje (toliau – EVT) ir ES Taryboje. EVT ir ES Taryba vieningai priima su BSGP susijusius sprendimus (ES sutarties 42 straipsnis). Tačiau yra ir išimčių, kai sprendimai yra susiję su Europos gynybos agentūra (ES sutarties 45 straipsnis) ir nuolatiniu struktūrizuotu bendradarbiavimu (*PESCO*, ES sutarties 46 straipsnis).⁹³ Juose priimti sprendimus reikalinga kvalifikuota balsų dauguma.⁹⁴

2016 metų birželio mėnesį Komisijos pirmininko pavaduotoja ir vyriausioji įgaliotinė Federica Mogherini EVT pristatė Visuotinę ES užsienio ir saugumo politikos strategiją. Šiame dokumente pateikta BSGP strategija, kurioje numatyti šie prioritetai: ES saugumas, ES rytinių ir pietinių valstybių ir jų visuomenių atsparumas, integruoto požiūrio į konfliktus plėtojimas, bendradarbiavimu paremta regioninė tvarka XXI amžiuje. 2016 metų lapkričio mėnesį buvo pateiktas Visuotinės ES užsienio ir saugumo politikos strategijos įgyvendinimo planas, kuriuo pristatyti 13 pasiūlymų, įskaitant suderintą metinę peržiūrą gynybos srityje ir naują bendrą *PESCO* susitarimą. Tuo pat metu F. Mogherini pristatė Europos gynybos veiksmų planą, kuriame numatyti pagrindiniai pasiūlymai steigti Europos gynybos fondą, kurio lėšomis visų pirma būtų finansuojami gynybos moksliniai tyrimai ir pajėgumų plėtojimas. 2020 metų gruodžio mėnesį EVT pasiekė preliminarų politinį susitarimą su Parlamento atstovais dėl reglamento, kuriuo

⁹³ Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community (2007) Official Journal C 306, 13 December, pp 1 - 271.

⁹⁴ Ten pat.

įsteigiamas Europos gynybos fondas 2021–2027 daugiametės finansinės programos kontekste. Septynerių metų biudžetas – 8 milijardai eurų. Remiantis Europos gynybos fondu, nutarta, jog ES finansuos bendras karinių BSGP misijų ir operacijų išlaidas, taip didindama valstybių narių dalijimąsi našta.⁹⁵ BSGP politika yra nustatoma ES gynybos ir krizių valdymo sistema, kuri sukūrė ES politines ir karines struktūras, leidžiančias vykdyti karines ir civilines misijas bei operacijas užsienyje. Per kelis dešimtmečius ES prisidėjo prie tarptautinės taikos ir saugumo, vykdydama beveik 40 BSGP misijų ir operacijų konfliktų ir krizių regionuose, iš kurių 18 šiuo metu tebevyksta, jose tarnauja per keturis tūkstančius karių.⁹⁶ ES taip pat yra atsakinga už BUSP nustatymą ir įgyvendinimą, įskaitant laipsnišką bendros gynybos politikos formavimą. BSGP, kuri yra sudėtinė BUSP dalis, užtikrina ES operaciniam veiksniumi reikalingus pajėgumus. ES gali naudotis BSGP pajėgumais, vykdydama misijas už savo teritorijos ribų, skirtas taikos palaikymui, konfliktų prevencijai ir tarptautinio saugumo užtikrinimui.⁹⁷

2.1 Strateginis kelrodis

Strateginis kelrodis – ES valstybių narių iniciatyva, kuria siekiama užtikrinti aiškumą ir pateikti gaires dėl ES BSGP, taip pat užtikrinti bendrą supratimą apie pagrindines grėsmes ir iššūkius, su kuriais Europa susiduria trumpuoju ir vidutinės trukmės laikotarpiu. Strateginis kelrodis yra ES plataus užmojo veiksmų planas, kuriuo siekiama iki 2030 metų sustiprinti ES saugumo ir gynybos politiką. Kaip teigia šio dokumento kūrėjai, siekiant stiprinti ES saugumą ir gynybą, Strateginis kelrodis apima keturis ramsčius: palaikyti partnerystę, investuoti, veikti ir užtikrinti saugumą. Šis dokumentas turi padėti nustatyti būsimus ES veiksmus ir reaguoti į kylančias grėsmes, be kita ko, susijusias su geopolitine konkurencija, ekonominiais varžovais, technologine plėtra, dezinformacija ir klimato kaitos krize, taip pat nestabilumu regionuose ir pasaulyje.⁹⁸ ES valstybės narės šią iniciatyvą pradėjo rengti 2020 metų birželio mėnesį: šalys narės pavedė vyriausiąją įgaliotinę pradėti dvejų metų trukmės svarstymų procesą tam, kad būtų sukurtas Strateginis kelrodis, kuris padėtų įgyvendinti ES pasaulinės strategijos saugumo ir gynybos

⁹⁵ Europos Parlamentas. Faktų apie Europos Sąjungą suvestinės - 2023 I www.europarl.europa.eu/factsheets/lt [Žiūrėta 2023-04-30]

⁹⁶ Europos Sąjungos Parlamentas. Diplomatinė tarnyba. Misijos ir operacijos. <https://www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en?s=410260#11929>. [Žiūrėta 2023-04-29]

⁹⁷ Europos Sąjungos sutarties (ESS) 43 straipsnis.

⁹⁸ Europos Vadovų Taryba. ES bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje <<https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/defence-security/>> [Žiūrėta 2023-04-30]

aspektą. Strateginio kelrodžio tikslas – pasiūlyti veiklos gaires, kurios leistų ES tapti visateise saugumo teikėja. Keturios darbo kryptys buvo nustatytos kaip pagrindinės užduotys: krizių valdymas – veikla, atsparumas – saugumas, pajėgumų plėtra – investavimas ir tarptautinis bendradarbiavimas – partnerystė.

EVT Strateginį kelrodį patvirtino 2022 metų kovo mėnesį. Šiame dokumente numatyta vizija, kaip turėtų būti plėtojamos ES saugumo ir gynybos sritys. Dokumentas sudarytas iš trijų etapų: grėsmių analizės, struktūrinio strateginio dialogo bei tolimesnio plano plėtojimo. Josepas Borrellis pradinę dokumento redakciją pristatė bendrojo ES užsienio reikalų ir gynybos ministrų posėdžio, įvykusio 2021 metų lapkričio mėnesį, metu. Tačiau, Rusijai užpuolus Ukrainą 2022 metų vasario 24 dieną, dokumentas turėjo būti iš esmės peržiūrėtas ir pakeistas, kad būtų atsižvelgta į Europos saugumo tvarkos destabilizavimą ir atitinkamai pasikeitusią ES poziciją, užmojus ir priemones gynybos srityje.⁹⁹ Trečiojoje Strateginio kelrodžio peržiūroje į dokumentą buvo įtrauktas Komisijos indėlis į Europos gynybą (2022 metų vasario 15 dienos komunikatas), o ketvirtoji peržiūra atspindėjo Versalio deklaraciją (2022 metų kovo 10–11 dienos). 2022 metų kovo 24–25 dienomis, Prancūzijos pirmininkavimo EVT laikotarpiu, EVT patvirtino galutinę Strateginio kelrodžio redakciją. Remiantis ja, pagrindinis Strateginio kelrodžio tikslas – pateikti politines „strateginio savarankiškumo“ įgyvendinimo gaires keturiose svarbiose srityse: krizių valdymas, atsparumas, pajėgumai ir partnerystės. Šio proceso tikslas – pasiekti, kad ES galėtų veikti kaip saugumo *užtikrintojas*. Stiprinant taikos paramos operacijų, ne ES šalių ir organizacijų partnerių, pajėgumus kariniais ir gynybos klausimais, ES didins savo išorės veiksmų veiksmingumą. Nuo 2022 metų rugpjūčio mėnesio ES suteikė maždaug 3,1 milijardo eurų karinę pagalbą Ukrainai pagal Europos taikos priemonę tam, kad padėtų užkirsti kelią Rusijos agresijai.¹⁰⁰ Kaip teigė Josepas Borrellis 2023 metų kovo mėnesį Strateginio kelrodžio kasmetinio progreso raporte: „*Susidūrusi su šia krize Europa susivienijo ir tapo stipresnė. Kovo 21 d., praėjus mažiau nei mėnesiui nuo karo pradžios, ES padarė didelį šuolį į priekį saugumo ir gynybos srityje, kai 27 valstybės narės oficialiai patvirtino Strateginį kompasą. Sutarėme didinti savo pajėgumus ir norą veikti; sustiprinti mūsų atsparumą; užtikrinti mūsų prieigą prie strateginių sričių; investuoti į labai reikalingus pajėgumus; ir pagilinti mūsų strategines partnerystes. Strateginiame kompas*

⁹⁹ Europos Sąjungos Parlamentas. Diplomatinė tarnyba. Misijos ir operacijos. <https://www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en?s=410260#11929>. [Žiūrėta 2023-04-29]

¹⁰⁰ Europos Sąjungos Parlamentas. Diplomatinė tarnyba. Misijos ir operacijos. <https://www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en?s=410260#11929>. [Žiūrėta 2023-04-29]

*išvardyta daugiau nei 80 konkrečių ir su laiku apibrėžtų veiksmų, kad bendra vizija būtų paversta realybe“.*¹⁰¹

Paruoštame dokumente dabar aiškiau apibrėžti operatyvinių scenarijų tipai, kuriuose dalyvautų 5000 karių greitojo dislokavimo pajėgumai (angl. *RDC*) – taip šalinamos Visuotinės ES užsienio ir saugumo politikos strategijos krizių valdymo priemonių ir institucijų spragos. Taip pat, numatoma bendrų mokymų ir tiesioginių pratybų būtinybė, siekiant sustiprinti pasirengimą, ir būdai, kaip sustiprinti karines misijas ir operacijas pagal BSGP. Remiantis dokumentu, tai bus daroma labiau įtraukiant ES karinį štabą (Karinio planavimo ir vykdymo pajėgumus, angl. *MPCC*), sukuriant karių rotacijos ciklo registrą, kad būtų padidintas nuspėjamumas, ir iš naujo įvertinant šių pastangų apimtį ir bendrą išlaidų apibrėžimą.¹⁰² Krizių valdymo misijos ir operacijos yra akivaizdžiausia ir labiausiai matoma BSGP išraiška. Kaip planuojama, iki 2025 metų visiškai veiks ES greitojo dislokavimo pajėgumai, leidžiantys greitai dislokuoti modulines pajėgas iki 5000 karių pavojų keliančioje aplinkoje.¹⁰³ 2021 metų pranešime dėl BSGP įgyvendinimo, Parlamentas išreiškė pritarimą siūlomam greitam įsigaliojimui. Strateginiu Kelrodžiu taip pat siekiama nustatyti nuoseklius kitų iniciatyvų ir atitinkamų procesų (pavyzdžiui, *PESCO*, *EPF* ir *CARD*) tikslus ir uždavinius bei sustiprinti civilines ir karines BSGP misijas ir operacijas, suteikiant joms tvirtesnius ir lankstesnius įgaliojimus (ko iki šiol joms trūko). Taip skatinant greitesnę ir lankstesnę sprendimų priėmimo procesą ir užtikrinant didesnę finansinį solidarumą, taip pat bus siekiama glaudaus bendradarbiavimo tarp Europos vadovaujamų *ad hoc* misijų ir operacijų.¹⁰⁴ Tame pačiame dokumente numatyta ir didinti žvalgybos pajėgumus, ES bendrą žvalgybos ir analizės pajėgumų (angl. *SIAC*) sistemą tam, kad būtų pagerintas situacijos suvokimas ir strateginis numatymas. Juo siekiama ir sukurti ES hibridinių priemonių rinkinį, kuris skirtas įvairioms hibridinėms grėsmėms aptikti ir į jas reaguoti. Šiame kontekste kalbama ir apie priemonių rinkinį, skirtą manipuliavimui užsienio informacija. Vienas iš svarbiausių Strateginio kelrodžio aspektų yra tai, kad jis „pabrėžia Europos Sąjungos savitarpio pagalbos sąlygą, įpareigojančią nares padėti

¹⁰¹ Report of the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy to the Council. Annual Progress Report on the Implementation of the Strategic Compass for Security and Defence. 2023 m.

¹⁰² Blockmans Steven, Macchiarini Crosson Dylan, Paikin Zachary. „The EU’s strategic compass. A guide to reverse strategic shrinkage?“. CEPS Policy Insights No 2022-14. 2022 m.

¹⁰³ Council of the European Union . A Strategic Compass for Security and Defence - For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security. 2022 m.

¹⁰⁴ Council of the European Union . A Strategic Compass for Security and Defence - For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security. 2022 m.

„visomis jų galiomis priemonėmis“ toms narėms, kurios susiduria su ginkluota agresija“, panašiai kaip NATO 5 straipsnio sąlyga. Antra, numatoma galimybė norinčių ir galinčių valstybių narių koalicijoms vykdyti BSGP užduotis su ES vėliava pagal ES sutarties 44 straipsnį, koordinuoto buvimo jūroje koncepciją ir sinergiją tarp *ad hoc* valstybių narių koalicijos ir BSGP misijos bei operacijos.¹⁰⁵

2020 metais buvo atlikta pirma išsami ES grėsmių analizė, kuri padėjo sukurti bendrą supratimą apie grėsmes ir iššūkius, su kuriais ES susiduria. Tuo siekiama sukurti bendrą ES strateginę kultūrą. Pagal dabartinį planą, ji reguliariai peržiūrima kas trejus metus, pradedant 2022 metais. ES grėsmių analizėje rašoma, kad ES aplinka nepastovesnė, sudėtingesnė ir labiau fragmentiška dėl daugiasluoksnių grėsmių. Pažymima ne tik vietos ir regionų nestabilumo dinamika, kurią lemia neveiksmingas valdymas ir ginčai ES platesnėje kaimynystėje ir už jos ribų, bet ir tai, kad ES yra įsivėlusį į geopolitinės galios konkurenciją. Šioje analizėje pasmerkama Rusija, dėl savo neišprovokuotos ir nepagrįstos karinės agresijos prieš Ukrainą. Svarbu pabrėžti, jog pastebimas ryškus retorikos apie Rusiją pokytis: ankstyvuosiuose šio dokumento juodraščiuose kalba pasižymėjo diplomatinio požiūriu, kai galimas priešas neįvardijamas. Dabar dokumente Rusija vaizduojama kaip agresorė prieš kaimynę ir kaip grėsmė Europai. Tuo pačiu Kinija yra įvardijama kaip bendradarbiavimo partnerė, ekonominė konkurentė ir sisteminė varžovė. Dėl ES rinkų ir visuomenės atvirumo asimetrijos, didėja susirūpinimas dėl abipusiškumo, ekonominės konkurencijos ir atsparumo. Minima, kad Kinija yra linkusi apriboti prieigą prie savo rinkos ir siekia pasauliniu mastu propaguoti savo standartus: ji vykdo savo politiką, be kita ko, augindama savo buvimą jūroje ir kosmose, taip pat naudodama kibernetines priemones ir rodydama hibridinę taktiką. Be to, Kinija iš esmės plėtoja savo karines priemones ir siekia iki 2035 metų užbaigti bendrą savo ginkluotųjų pajėgų modernizavimą, darantį poveikį regioniniam ir pasauliniam saugumui.¹⁰⁶ Dėl to analizėje pažymima, kad ES turi užtikrinti, kad tai vyktų taip, kad būtų prisidėta prie pasaulinio saugumo ir neprieštarautų taisyklėmis pagrįstai tarptautinei tvarkai bei mūsų interesams ir vertybėms. Vis dar lieka klausimų, kaip veiks greito dislokavimo pajėgumai, kurie turėtų prasidėti pratybose 2023 metais ir pradėti veikti iki 2025 metų. Taip pat, kaip ES sustiprins bendrijos operacijų štabą, skirtą jam vadovauti. Strateginiame kelrodyje taip pat lieka klausimų, kaip nustatyti partneriai yra svarbūs siekiant numatytų saugumo ir gynybos tikslų.

¹⁰⁵ Ten pat.

¹⁰⁶ Ten pat.

Bendradarbiavimui su Jungtine Karalyste apibūdinti šiame dokumente yra skirta tik viena eilutė – turint omenyje tai, kokia svarbi partnerė saugumo ir gynybos srityje yra Jungtinė Karalystė, bendradarbiavimo galimybės su ja nėra pakankamai išplėtos.

2.2 Pajėgumų stiprinimas remiant saugumą ir vystymąsi

Pajėgumų stiprinimas remiant saugumą ir plėtrą (angl. *CBSD*, toliau – *CBSD*) yra iniciatyva, kuria siekiama skatinti ES išorės politikos nuoseklumą saugumo ir plėtros sąsajoje. Pagal *CBSD* skėtį ES pradėjo finansuoti įrangos ir infrastruktūros aprūpinimą šalių partnerių ginkluotosioms pajėgoms. *CBSD* turinys leidžia manyti, kad jis bus įgyvendinamas *BUSP/BSGP* srityje. Tačiau 2017 metų gruodžio mėnesį ES institucijos (Taryba, Komisija, Parlamentas) susitarė dėl stabilumo ir taikos prisidedančios priemonės (angl. *IcSP*, toliau – *IcSP*) – finansavimo priemonės vystymosi politikos srityje – reformos tam, kad būtų įgyvendinta *CBSD*.¹⁰⁷ Todėl sprendimus, kur ir koku mastu ES teiks mokymus, įrangą ir infrastruktūrą šalių partnerių ginkluotosioms pajėgoms, priima Užsienio politikos priemonių tarnyba (angl. *FPI*), kuri yra Europos Komisijos globojama institucija. 2017 metais *IcSP* reforma suteikė viršnacionalinių įgaliojimų, susijusių su Komisijos vaidmeniu ES saugumo reikaluose, ir atvėrė sąlygas finansuoti paramą užsienio ginkluotosioms pajėgoms iš ES biudžeto. Šalių partnerių ginkluotųjų pajėgų stiprinimas ir mokymas buvo papildomas *CSDP* elementas. Nuo pat pirmosios ES karinės operacijos – „*ARTEMIS*“ – pradžios 2003 metais, ES valstybės narės apmoka savo karinio kontingento išlaidas, tačiau karinė infrastruktūra, transportavimas yra finansuojami ES. Visgi, šis mechanizmas nekompensavo įrangos ir infrastruktūros tiekimo trečiosioms šalims.

ES įsitvirtino kaip karinių krizių valdymo veikėja ir ėmėsi svarbių žingsnių, tobulindama savo institucijas ir pajėgumus. Tai apėmė ES kovinių grupių formavimą ir institucines naujoves, tokias kaip karinio planavimo ir vykdymo pajėgumų sukūrimas bei ES karinių mokymo misijų (angl. *EUTM*) dislokavimas.¹⁰⁸ 2010 metais ES pradėjo savo pirmąją *BSGP* karinę mokymo misiją *EUTM Somalis*. Dėl atotrūkio tarp *BSGP* sistemos ir esamų finansinių priemonių, politikos rezultatai buvo neveiksmingi, nes ES neturėjo visų priemonių, reikalingų karinėms mokymo misijoms įgyvendinti. ES partneriai Somalyje ir Malyje susidūrė su įrangos trūkumu. Pačios ES

¹⁰⁷ Europos Vadovų Taryba ES bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/defence-security/> [Žiūrėta 2023-01-16]

¹⁰⁸ Reykers, Y. „A permanent headquarters under construction? The military planning and conduct capability as a proximate principal“. *Journal of European Integration*, 41(6), 783–799. 2019 m.

vertinime padaryta išvada, kad Somalio kariuomenės įrangos ir infrastruktūros trūkumas turėjo neigiamą poveikį mokymo veiksmingumui ir kenkė ES reputacijai.¹⁰⁹ ES pareigūnų teigimu, šis trūkumas, jau nekalbant apie tinkamos ginkluotės ir amunicijos trūkumą, kėlė grėsmę strateginiams misijos tikslams. Atsižvelgiant į valstybių narių prašymą, 2015 metų balandžio mėnesį Komisijos vyriausiosios įgaliotinės bei Komisijos pirmininko pavaduotojos bendrame komunikate dėl CBSD buvo pasiūlyta tobulinti ES karinių pajėgumų stiprinimo pajėgumus, kuriant specialią priemonę arba pritaikyti esamas priemones. Per aštuoniolika mėnesių trukusias derybas dėl CBSD įgyvendinimo, susitarimas buvo pasiektas 2017 metų gruodžio mėnesį. Susitarime buvo numatyta reformuoti Europos taikos priemonę (toliau – *ETP*), kad kariniams veikėjams būtų suteikiama nemirtina ginkluotė bei įranga ir infrastruktūra. Šis sprendimas susiaurino pradinio pasiūlymo taikymo sritį. Tai atspindėjo maksimalų kompromiso, kurį buvo galima pasiekti tarp valstybių narių, laipsnį.¹¹⁰ Prancūzija ir Vokietija buvo tarp valstybių narių ir vadovavo grupei, kuri siekė įtraukti ir mirtinos įrangos tiekimą. Prancūzija siekė, kad CBSD būtų suinteresuota pasidalyti Saugumo sektoriaus reformos (angl. *SSR*) finansinę naštą konfliktų vietose tarp ES valstybių narių. Į CBSD skeptikų valstybių narių grupę įėjo Airija, Liuksemburgas ir Švedija. Šios šalys tradiciškai skeptiškai žiūri į tvirtus vystymosi ir saugumo politikos iniciatyvų tarpusavio ryšius.¹¹¹ Skeptiškai nusiteikusių valstybių narių grupė pritarė Komisijos argumentui, kad CBSD karinių pajėgumų stiprinimo veikla galėtų būti finansuojama iš ES biudžeto tik tuo atveju, jei ją būtų galima susieti su vystymosi politikos tikslais ir jei nebūtų tiekiamas mirtina įranga. Galiausiai buvo sutarta įgyvendinti ribotos apimties CBSD priemones, taikant ETP, kaip biudžeto priemonę, teisiškai įtvirtintą vystymosi politikoje, tačiau neįtraukti mirtinos įrangos tiekimo. Šis teisėkūros procesas baigėsi 2017 metų gruodžio mėnesį priimtu iš dalies pakeistu ETP reglamentu.¹¹²

¹⁰⁹ European Union. (2015). Joint communication to the European Parliament and the Council: Capacity building in support of security and development. Enabling partners to prevent and manage crises. European <Commission.file:///Users/anna/Downloads/JOIN_2015_17_809442_EN_ACTE_1_f_1.pdf.en.pdf >

¹¹⁰ Bergmann Julian, Müller Patrick, „Failing forward in the EU’s common security and defense policy: the integration of EU crisismanagement“. Journal Of European Public Policy 2021, VOL. 28, NO. 10, 1669–1687. 2021 m.

¹¹¹ Ten pat.

¹¹² Europos Komisija. Bendras komunikatas Europos parlamentui ir tarybai. Pajėgumų stiprinimas remiant saugumą ir vystymąsi - galimybės išvengti krizių ir jas valdyti suteikimas partneriams. < <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015JC0017>>. [Žiūrėta 2023-04-30]

2.3 Karinis mobilumas

Pasibaigus Šaltajam karui, nesant tradicinių karinių grėsmių, dėmesys ir prioritetas kariniams pajėgumams sumažėjo, o gynybos biudžetai traukėsi. Ginkluotųjų pajėgų dėmesys nuo teritorinės gynybos perėjo į krizių valdymą užsienyje. ES ėmėsi pastangų sukurti savo požiūrį į saugumo aplinką po Šaltojo karo ir plėtoti BSGP. Nuo 1999 metų Helsinkio pagrindinio tikslo – galimybės dislokuoti 60 000 karių (15 brigadų) per 60 dienų –, 2003 metų Strategijos, ES kovinių grupių įkūrimo 2005 metais, 2016 metų Pasaulinės strategijos, kalbant apie „viso spektro sausumos, oro, erdvės ir jūrų pajėgumus, įskaitant strateginius veiksmus“, ES niekada nevengė žadėti ir kelti ambicingų tikslų.¹¹³ Karinis mobilumas paprastai turėjo užimti svarbią vietą, bet jo vis nebuvo darbotvarkėje. 2014 metais Rusijos įvykdyta Krymo aneksija buvo svarbus signalas, kad tradicinės grėsmės vis dar egzistuoja ir kad Europos saugumas ir gynyba turi būti atnaujinami. 2018 metų liepos 10 dieną ES ir NATO pasirašius bendrą deklaraciją, karinis mobilumas tapo bene svarbiausiu ES ir NATO bendradarbiavimo prioritetu. Periodiškai yra ruošiamos ataskaitos, kurios įvertina pažangą vystant transporto infrastruktūrą, tobulinant procedūrų derinimą ir tarpvalstybinio judėjimo leidimų išdavimo greitį. 2021–2027 ES daugiametės finansinės perspektyvos biudžete yra numatyta 1,69 milijardo eurų suma karinio mobilumo gerinimui Europos infrastruktūros (angl. *Connecting Europe Facility*) priemone. Lietuva yra numčiusi konkrečius prioritetus transportavimo infrastruktūros plėtrai („Via Baltica“ dalies nuo Marijampolės iki Lietuvos sienos infrastruktūros atnaujinimas, karinio transportavimo poreikius atitinkančio intermodalinio terminalo su papildomais statiniais įrengimas „Rail Baltica“ geležinkelio plėtros projekte), tačiau poreikiai šiai sričiai yra didesni. Pavyzdžiui, būtina parengti antrąjį karinio mobilumo koridorių Augustovas (Lenkija)–Lazdijai–Alytus–Vilnius, nes remtis vieninteliu „Via Baltica“ sausumos keliu karinėms reikmėms yra nesaugu ir neefektyvu. Lietuvos kariuomenė parengė transporto infrastruktūros vystymo poreikių sąrašą kariniam mobilumui gerinti, kuriame yra įvardinta virš 20 viešojo sektoriaus transporto infrastruktūros objektų, kuriuos būtina rekonstruoti ar pastatyti.¹¹⁴

¹¹³ Bendras komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai dėl karinio mobilumo gerinimo Europos Sąjungoje: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52017JC0041>> [Žiūrėta 2023-04-29]

¹¹⁴ Bagdonas Gintaras, „Karinio mobilumo plėtra: dabartinė situacija ir iššūkiai“. EESC. 2022 m.

2017 m.	2018 m.	2020 m.	2022 m.
Bendras komunikatas dėl karinio mobilumo gerinimo ES	ES veiksmų planas dėl karinio mobilumo	Koordinuota metinė gynybos apžvalga (angl. <i>CARD</i>)	ES Strateginis saugumo ir gynybos kelrodis
Į bendrą ES ir NATO pasiūlymų rinkinį įtrauktas karinis mobilumas	<i>PESCO</i> projektas dėl karinio mobilumo		ES veiksmų planas dėl karinio mobilumo 2.0
	2-oji ES ir NATO deklaracija		

pav. 2 Pokyčių laikotarpiai

2.4 Nuolatinis struktūrizuotas bendradarbiavimas

2017 metų lapkričio 13 dieną pasirašytas bendras dokumentas dėl Nuolatinio struktūrinio bendradarbiavimo, kuris dar vadinamas *PESCO* trumpiniu (angl. *Permanent Structured Cooperation*, toliau – *PESCO*). Tų pačių metų gruodžio 11 dieną Briuselyje vykusiame posėdyje 25 ES šalys patvirtino *PESCO* Europos Tarybos sprendimu. Be laipsniško valstybių tarpusavio sąsajų didinimo gynybos srityje ar laipsniško karinių pajėgumų tobulinimo, Lisabonos sutarties 28a straipsnio 6 dalyje nurodyta, jog „*Tos valstybės narės, kurių kariniai pajėgumai atitinka aukštesnius kriterijus ir kurios tarpusavyje yra susaistytos didesniais įsipareigojimais šioje srityje, dėl sudėtingiausių misijų nustato nuolatinį struktūrizuotą bendradarbiavimą Sąjungos sistemoje*“.¹¹⁵ Pagal šią nuolatinę bendradarbiavimo gynybos srityje sistemą sudaromos sąlygos norinčioms ir galinčioms dalyvauti valstybėms narėms bendrai plėtoti gynybos pajėgumus, investuoti į bendrus projektus ir stiprinti savo ginkluotųjų pajėgų operatyvinę parengtį ir įnašą. Dokumentu principuose rašoma, kad tai vieningas teisinis Europos pagrindas ES teritorijos ir jos piliečių saugumui užtikrinti. *PESCO* skirtas ES valstybių, „kurių kariniai pajėgumai atitinka aukštesnius kriterijus ir kurios tarpusavyje yra susaistytos didesniais įsipareigojimais“ saugumo ir

¹¹⁵ Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community (2007) Official Journal C 306, 13 December, pp 1 - 271.

gynybos bendradarbiavimui stiprinti.¹¹⁶ Nuo 2017 metų, PESCO plėtojamų 46 projektų sąrašas papildytas 14 naujų projektų. Iki šiol labiau saistančius įsipareigojimus, kurie sudaro PESCO pagrindą, yra prisiėmusios 25 ES valstybės narės. Pirmąją grupę, pagal PESCO įgyvendinamų 17 projektų sąrašą, Taryba patvirtino 2018 metų kovo 6 dieną, antrąją – 2018 metų lapkričio 19 dieną, galiausiai, trečią papildomų pagal PESCO įgyvendinamų 13 projektų grupę Taryba patvirtino 2019 metų lapkričio 12 dieną. Projekto narės yra oficialiai užbaigusios vieną pirmosios grupės PESCO projektą.¹¹⁷ Pajėgumų projektai yra tik pirmasis sluoksnis to, ką būtų galima padaryti per PESCO. Antrasis sluoksnis – sukurti labiau integruotas pajėgas tam, kad papildomos galimybės būtų valdomos kuo ekonomiškėniu būdu.¹¹⁸ Lietuva vadovauja vienam iš projektų, kurio pagrindu yra kuriamos greito reagavimo į kibernetinius incidentus komandos (angl. *Cyber Rapid Response Teams*). Iš viso Lietuva dalyvauja 13 PESCO bendrų karinių pajėgumų ir gebėjimų vystymo projektų įvairiose srityse, tarp jų: karinio mobilumo, logistikos, kibernetikos, taikinių aptikimo, palydovinės žvalgybos, elektroninės kovos, karo medicinos paramos, nepilotuojamų orlaivių, vidutinio dydžio laivų, taktinio transportavimo lėktuvų ir taktinės ginkluotės kūrimo projektai.

2.5 EUMAM misija

ES karinės pagalbos Ukrainai EUMAM misija yra pirmoji tokia ES misija Ukrainai, įkurta 2022 metų spalio 17 dieną. Sprendimą įsteigti EUMAM misiją priėmė ES Taryba. Pagrindinis misijos tikslas – apmokyti Ukrainos ginkluotąsias pajėgas ES valstybių narių teritorijoje, taip prisidedant prie Ukrainos ginkluotųjų pajėgų karinių pajėgumų stiprinimo efektyviai vykdyti karines operacijas.¹¹⁹ Diplomatinė struktūra EUMAM misijos steigimui buvo sukurta 2022 metų birželio 23–24 dienomis ES pareiškimu dėl įsipareigojimo teikti „karinę paramą, kad Ukraina galėtų pasinaudoti jai būdinga savigynos teise nuo Rusijos agresijos“. Kaip teigiama EVT susitikimo išvadose: „*Europos Sąjunga tebėra tvirtai įsipareigojusi teikti tolesnę karinę paramą, kad padėtų Ukrainai pasinaudoti jai būdinga savigynos nuo Rusijos agresijos teise ir apginti savo*

¹¹⁶ Nuolatinis struktūrizuotas bendradarbiavimas gynybos ir saugumo srityse (PESCO). <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:4335528>> [Žiūrėta 2023-04-30]

¹¹⁷ Ten pat.

¹¹⁸ Can France and Germany Make PESCO Work as a Process Toward EU Defense? Author(s): Alice Billon-Galland and Martin Quencez German Marshall Fund of the United States (2017)

¹¹⁹ Europos Taryba. Ukraine: EU sets up a military assistance mission to further support the Ukrainian Armed Forces. <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/10/17/ukraine-eu-sets-up-a-military-assistance-mission-to-further-support-the-ukrainian-armed-forces/>> [Žiūrėta 2023-05-01]

*teritorinį vientisumą ir suverenitetą. Šiuo tikslu Europos Vadovų Taryba ragina Tarybą skubiai toliau didinti karinę paramą“.*¹²⁰

Atsakydama į Ukrainos prašymą suteikti karinę paramą, EUMAM misija teikia individualius, kolektyvinius ir specializuotus mokymus Ukrainos ginkluotosioms pajėgoms, įskaitant jų teritorines gynybos pajėgas, ir koordinuoja bei sinchronizuoja valstybių narių veiklą, remiančią mokymų vykdymą. EUMAM misija veikia ES valstybių narių teritorijoje, pagrindinės mokymo bazės randasi Vokietijoje ir Lenkijoje. Iki šiol mokymo modulius ir personalą siunčia iš viso 24 ES valstybės narės. Mokymai remiami aprūpinant Ukrainos ginkluotąsias pajėgas mirtiniams ir nemirtiniams tikslams skirta įranga, kurią tiekia valstybės narės ir kuri yra finansuojama iš Europos taikos fondo. Politinis ir saugumo komitetas vykdo EUMAM misijos politinę kontrolę ir strateginį vadovavimą, už kurį atsako Sąjungos vyriausiasis įgaliotinis užsienio reikalams ir saugumo politikai bei ES Taryba. Karinio planavimo ir vykdymo pajėgos (angl. *MPCC*) yra operacijų štabas, kuris strateginiu lygiu EUMAM misijos sistemoje užtikrina bendrą koordinavimą ir sinchronizavimą. Mokymo komponentų integravimas, kad būtų sukurti suformuoti vienetai, vyksta Lenkijoje įsteigtoje daugianacionalinėje kombinuotųjų ginklų mokymo komandoje (angl. *CAT-C*). Tarptautinė specialiųjų mokymų komanda (angl. *STC*) vadovauja mokymo veiklai Vokietijoje, kad, visapusiškai derindamasi su *CAT-C*, toliau didintų mokymų pasiūlą. Kitos valstybės narės teikia specialius mokymus visoje Europoje. Iš pradžių, kol kas numatyti EUMAM misijos įgaliojimai truks dvejus metus, o finansinė orientacinė suma bendroms išlaidoms šiuo laikotarpiu bus 106 700 000 eurų.¹²¹

3. Lietuvos vaidmuo formuojant ES BSGP remiantis oficialiais ES dokumentais

Konkretūs saugumo iššūkiai Baltijos regione kelia susirūpinimą Lietuvai dėl kaimyninės šalies veiklos, o suvokiama grėsmė ne visada atitinka kitų ES šalių interesus. Tačiau nauji pokyčiai BSGP atveria galimybių langą tokioms valstybėms kaip Lietuva, kurios jau keletą metų gana skeptiškai žiūrėjo į Europos gynybos projektus. Viena iš priežasčių yra ta, kad jų saugumo srityje buvo akcentuojama NATO viršenybė, taip pat, dėl lėtos pažangos BSGP srityje. Tačiau dėl pasikeitusios saugumo aplinkos, kylančių naujų grėsmių, Lietuva tapo atviresnė BSGP atžvilgiu.

¹²⁰ European Council meeting (23 and 24 June 2022). Brussels, 24 June 2022. EUCO 24/22. CO EUR 21 CONCL 5.

¹²¹ Europos Sąjungos pagalbos misija Ukraina komunikatas. 2022-12.

<https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2022-12-EUMAMUkraine_03.pdf > [Žiūrėta 2023-05-01]

Lietuvos pozicija Europos gynybos klausimais pasikeitė iš atsargios į „pragmatinį skepticizmą“, o tai suteikia galimybę sustiprinti Lietuvos įsitraukimą į BSGP.¹²² Ilgą laiką Lietuva buvo laikoma viena iš labiausiai skeptiškai nusiteikusių BSGP valstybių narių, nenorinčių suteikti ES daugiau galių gynybos klausimais ir reikalaujančių aiškiai apibrėžtos NATO pirmenybės Europos gynyboje. Lietuvos karinėje strategijoje rašoma, jog: „*Lietuvos saugumą užtikrina narystė NATO ir Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) karinis buvimas Europoje ir regione, o narystė ES suteikia papildomų saugumo garantijų*“.¹²³ Paskutinė Lietuvos karinė strategija priimta 2016 metais. Joje žymima, kad Lietuva BSGP mato tik kaip NATO papildinį, o ne jos pakaitalą ar dubliavimą. Žinoma, pastaruoju metu Lietuvos pozicija Europos gynybos srityje yra pakitusi – dabartinė suteikia galimybę sustiprinti Lietuvos įsitraukimą į BSGP. Viena iš šio pokyčio priežasčių buvo BREXIT. Praradus stiprų sąjungininką, prieštaraujantį dideliame BSGP vystymuisi, Lietuva ir kiti BSGP skeptikai tapo mažiau linkę kovoti su Prancūzijos ir Vokietijos vadovaujamosiomis iniciatyvomis. Tarp Lietuvos saugumo elito vis dar yra stiprus pasipriešinimas Europos kariuomenės kūrimui ir skepticizmas dėl Europos strateginės autonomijos, tačiau bendras politinis klimatas yra palankesnis.¹²⁴ Kita priežastis, dėl kurios stiprėjo Lietuvos įsitraukimas į BSGP, tai 2017 m. atsiradęs PESCO, kurį Lietuva mato kaip galimybę stiprinti Europos karinius pajėgumus. Kaip jau minėjau, PESCO yra skirtas sudaryti nuolatinę bendradarbiavimo gynybos srityje sistemą: sudaromos sąlygos norinčioms ir galinčioms dalyvauti valstybėms narėms bendrai plėtoti gynybos pajėgumus, investuoti į bendrus projektus. Lietuva prie PESCO prisijungė 2017 metais ir šiuo metu vadovauja projektui dėl kibernetinių greitojo reagavimo komandų ir savitarpio pagalbos kibernetinio saugumo srityje kūrimo. Šis projektas vadinasi „Kibernetinės greitojo reagavimo pajėgos ir savitarpio pagalba kibernetinio saugumo srityje“ (angl. *CRRT*). Kibernetinės greitojo reagavimo komandos leidžia valstybėms narėms padėti viena kitai užtikrinti aukštesnį kibernetinį atsparumą ir kolektyviai reaguoti į kibernetinius incidentus. Projekto tikslas – sukurti bendrus tarptautinius gebėjimus tarp suinteresuotų ES valstybių narių kovoti su kibernetinėmis grėsmėmis. Numatyta, kad kibernetines greitojo reagavimo komandas (toliau – *CRRT*) sudarys 6–

¹²² Šešelgytė Margarita, Indrašiūtė Emilė. „European defence version 2.0: what does it offer for Lithuania?“. General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania, Vilnius. 2020 m.

¹²³ Lietuvos Respublikos karinė strategija. Patvirtinta Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2016 m. kovo 17 d. įsakymu Nr. V-252L. < <https://kam.lt/wp-content/uploads/2022/03/karine-strategija-LT-2016.pdf>>.

¹²⁴ Šešelgytė Margarita, Indrašiūtė Emilė. „European defence version 2.0: what does it offer for Lithuania?“. General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania, Vilnius. 2020 m.

8 tinkamai apmokyti kibernetinio saugumo specialistai, naudojantys bendrą kibernetinių priemonių rinkinį. Komandų narius deleguos projekto dalyviai – valstybės narės. Pagrindinė CRRT funkcija – valdyti kibernetinius incidentus, jei pagalbos prireikia valstybei narei, ES institucijai, BSGP misijai/operacijai arba šaliai partneriui. Šių valdymo taisyklių rengimo metu projekte dalyvauja 14 valstybių narių: 6 dalyviai (Lietuva, Kroatija, Estija, Nyderlandai, Lenkija ir Rumunija) ir 8 stebėtojai (Belgija, Prancūzija, Suomija, Vokietija, Graikija, Italija, Slovėnija ir Ispanija).¹²⁵ Lietuva sprendžia šių pajėgumų poreikį tiek nacionaliniu, tiek Europos lygiu. CRRT yra vienas sparčiausiai besivystančių PESCO projektų. Įgyvendindama šį projektą, Lietuva demonstruoja savo įsipareigojimą PESCO ir ES gynybai, o kartu nustato ir Europos gynybos misiją taip, kaip ji ją mato – prisidėti prie ES pajėgumų, skirtų kovoti su hibridinėmis grėsmėmis ir kartu papildyti NATO.

Lietuva taip pat dalyvauja Nyderlandų vadovujamame karinio mobilumo projekte. 2018 metų liepos 10 dieną ES ir NATO pasirašius bendrą deklaraciją, karinis mobilumas tapo bene svarbiausiu ES ir NATO bendradarbiavimo prioritetu. Periodiškai yra ruošiamos ataskaitos, kurios įvertina pažangą vystant transporto infrastruktūrą, tobulinant procedūrų derinimą ir tarpvalstybinio judėjimo leidimų išdavimo greitį. 2021–2027 ES daugiametės finansinės perspektyvos biudžete yra numatyti 1,69 milijardai eurų karinio mobilumo gerinimui pagal Europos infrastruktūros (angl. *Connecting Europe Facility*, toliau – CEF) priemonę.¹²⁶ „Military Mobility“ yra skirtas identifikuoti teisinius ir infrastruktūrinius iššūkius kariniam mobilumui ES, o tai ypač svarbu Lietuvai, kurios gynyba iš esmės priklauso nuo greito ir sklandaus sąjungininkų pastiprinimo. Ginkluotųjų pajėgų mobilumas – tiek valstybės viduje, tiek kertant valstybių sienas – yra vienas pagrindinių valstybės apgaminumo elementų, lemiančių galimą karinės operacijos sėkmę. Taip pat 2018 metais Briuselyje vykusiame Aljanso viršūnių susitikime valstybės, pripažindamos saugumo spragas, patvirtino NATO pasirengimo iniciatyvą (angl. *NATO Readiness Initiative*, toliau – NRI), kurios vienas iš svarbiausių įsipareigojimų – gerinti karinį mobilumą Aljanso šalyse ir už jo ribų. Valstybių ir vyriausybių vadovų pasirašytoje deklaracijoje buvo atkreiptas dėmesys, kad „NATO pastangos užtikrinti nuoseklų požiūrį ir sąveiką srityse, susietose su ES kariniu mobilumu, turėtų

¹²⁵ Kibernetinės greitojo reagavimo pajėgos ir savitarpio pagalba kibernetinio saugumo srityje. Kibernetinio greitojo reagavimo komandų ir savitarpio pagalbos kibernetinio saugumo projektų valdymo taisyklės. < <https://kam.lt/wp-content/uploads/2022/03/CRRT-Governance-rules-EN.pdf> >

¹²⁶ Bagdonas Gintaras, „Karinio mobilumo plėtra: dabartinė situacija ir iššūkiai“. EESC. 2022 m.

būti tęsiamos, įskaitant procedūras, kurias reikėtų vienodai taikyti visiems sąjungininkams“.¹²⁷ Šis ES ir NATO bendradarbiavimas Lietuvai svarbioje sferoje turėtų būti laikomas papildomu projekto privalumu.

Kaip rašoma Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministro valdymo sričių 2021–2023 metų strateginiame veiklos plane, pagrindiniai Lietuvos interesai BUSP srityje yra:

- Saugi ES kaimynystė, parama Rytų partnerystės valstybių stabilumui;
- Parama ES plėtrai, ambicingai Rytų partnerystės politikai, Vakarų Balkanų ir Rytų partnerių integracijai į ES;
- Principinga sankcijų politika trečiųjų valstybių atžvilgiu už tarptautinės teisės pažeidimus;
- Solidarus sprendimų priėmimas ir ES vienybė užsienio politikoje;
- ES lyderystė sprendžiant regiono ir pasaulio saugumo iššūkius;
- Vieningas ES atsakas į naujo pobūdžio kibernetines, hibridines grėsmes, dezinformaciją.¹²⁸

Taip pat šioje programoje rašoma: *“Remsime į rezultatus orientuotą NATO – ES bendradarbiavimą, ES saugumo ir gynybos politikos iniciatyvas, stiprinančias transatlantinės erdvės, regioninį saugumą ir transatlantinę vienybę, taip pat Lietuvos interesus atitinkančius nuolatinio struktūrinio bendradarbiavimo (PESCO) projektus, tarp jų kovos su dezinformacija ir hibridinėmis grėsmėmis, kibernetinio saugumo ir karinio mobilumo srityse. Sieksime, kad Bendroje saugumo ir gynybos politikoje (BSGP) ES skirtų deramą dėmesį Rytų kaimynystei, ES plėtrai, principingai politikai Rusijos atžvilgiu“.*¹²⁹ Tuo tarpu analizuojant ES BSGP įgyvendinimą saugumo ir gynybos srityje, buvo pažymėti strateginiai prioritetai ir veiksmai, skirti įgyvendinti ES sutartas strategijas. Tai gebėjimų plėtos prioritetų nustatymas, siekimas gilinti bendradarbiavimą gynybos srityje, struktūrų, priemonių ir finansavimo koregavimas, PESCO sutarties potencialo panaudojimas ir BSGP partnerysčių pažanga. ES BSGP nustato strateginius prioritetus, kurie perkeliama į penkis veiksmus, daugiausia orientuotus į pajėgumų plėtrą, gynybinio bendradarbiavimo ir partnerystės gilinimą, struktūrų, priemonių ir finansavimo

¹²⁷ Brussels Summit Declaration, 2018-07-18, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm> [Žiūrėta 2023-05-01]

¹²⁸ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministro valdymo sričių 2021–2023 metų strateginis veiklos planas. 24.900.0554, 2020 m. Vilnius. <<https://kz.mfa.lt/>> [Žiūrėta 2023-03-20]

¹²⁹ Ten pat.

pertvarkymą bei tuo pačiu metu yra pradedama naudoti PESCO. Lietuva, kaip visateisė ES narė, siekia tam tikrų veiksmų, kurie jai atrodo naudingesni už kitus. Tai galima įžvelgti iš Lietuvos pasirinktų prioritetų, kurių ji siekia BSGP, pradėdant ES grėsmių analize, atlikta 2022 metais, kurioje pirma kartą taip atvirai yra pasmerkama Rusija dėl savo neišprovokuotos ir nepagrįstos karinės agresijos prieš Ukrainą. Pastebimas ryškus retorikos pasikeitimas apie Rusiją. Ankstyvuosiuose Strateginio kelrodžio juodraščiuose kalba pasižymėjo diplomatinio požiūriu, kai galimas priešas yra neįvardijamas. Šis pokytis aiškiai rezonuoja su Lietuvos siekiu, išdėstytu savo strateginiame plane, kad ES laikytųsi principingos politikos Rusijos atžvilgiu.

Žvelgiant toliau į Lietuvai svarbius projektus, tikriausiai vienas iš pagrindinių jų yra karinio mobilumo paketas. Apie tai kalbėjo ir Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministerijos (toliau – KAM) ministras Arvydas Anušauskas, anot jo: „*Karinis mobilumas išlieka prioritetinga mūsų interesų Europos Sąjungoje (ES) srityje. Tęsiame nuolatinį dialogą su ES institucijomis, siekdami pagerinti infrastruktūros projektų sąlygas ir išskirdami mūsų regioną kaip prioritetingą karinio mobilumo gerinimo kontekste. Saugumo situacija ir poreikis užtikrinti kuo sklandesnį bei didesnį sąjungininkų judėjimą Baltijos šalyse ir Lenkijoje turi būti suprasti kaip neabejotinas prioritetas*“.¹³⁰ Šiame projektų sąrašė numatoma kelių, geležinkelių, oro uostų bei jūrų uosto infrastruktūros projektai, kurie leistų užtikrinti sąjungininkų pajėgų judėjimą per Lietuvos ir Lenkijos valstybių sieną bei jų paskirstymą į pagrindinius Lietuvos poligonus, be to, atitiktų ir kitus karinio mobilumo poreikius. Lietuvos paraiškos dėl karinį mobilumą gerinančių projektų finansavimo CEF lėšomis bus teikiamos jau antrą kartą. Šių metų pradžioje pagal pirmą Europos Komisijos kvietimą, pateikusi dvi paraiškas, Lietuva balandžio mėnesį jau gavo 73 milijonų eurų finansavimą dviem projektams: „Via Baltica“ – 60 milijonų eurų ir geležinkelio krovos aikštei Palemone – 13,3 milijono eurų CEF lėšų.¹³¹ Kalbant apie Lietuvos indėlį šiame projekte, tai yra Lietuvos interesus atitinkantis PESCO projektas. 2016 metais pristatytoje ES globalioje strategijoje, buvo kalbama apie „viso spektro sausumos, oro, kosmoso ir jūrų pajėgumus, įskaitant strateginius veiksmus“, tačiau karinis mobilumas nepateko į darbotvarkę.¹³² Atnaujinus kalbas ES

¹³⁰ LR Krašto apsaugos ministerija. „Lietuva parengė dar vieną karinio mobilumo jungčių gerinimo projektų paketą ir siekia gauti ES finansavimą“.< <https://kam.lt/lietuva-parengė-dar-viena-karinio-mobilumo-jungciu-gerinimo-projektu-paketa-ir-siekia-gauti-es-finansavima/>> [Žiūrėta 2023-05-01]

¹³¹ Ten pat.

¹³² Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. 2016 m. < https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf> [Žiūrėta 2023-05-01]

lygiu apie karinį mobilumą, jis pamažu įgavo didesnę reikšmę. 2017 metų bendrame Europos Komisijos ir vyriausiosios įgaliotinės užsienio reikalams ir saugumo politikai komunikate dėl karinio mobilumo ES gerinimo, pripažintas strateginis postūmis paspartinti karinį mobilumą ir sujungti skirtingas politikos sritis.¹³³ 2017 metais karinis mobilumas jau buvo įtrauktas į bendrą ES ir NATO pasiūlymų rinkinį dėl 2016 metų liepos mėnesio ES ir NATO bendros deklaracijos įgyvendinimo, siekiant konkretaus tikslo – pradėti konsultacijas personalo lygmeniu, siekiant sukurti organizacijų sinergiją ir spręsti dabartinius iššūkius.¹³⁴ 2017 metų Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos (toliau – URM) veiklos ataskaitoje rašoma: „2017 m. pasiekta pirminė ES ir NATO bendradarbiavimo pažanga ir sutarta dėl naujų praktinio bendradarbiavimo priemonių sąrašo, į kurį įtraukti Lietuvos saugumui aktualūs karinio mobilumo, kibernetinio saugumo ir kovos su hibridinėmis grėsmėmis klausimai“.¹³⁵ Tai leidžia teigti, kad dėl aktyvių Lietuvos veiksmų ir siekiant daryti įtaką kuriant karinio mobilumo projektą, Lietuva reikšmingai paveikė galutinį projektą sau naudinga politine linkme.

Siekiant išplėsti tyrimą įvertinant ir derybas bei kitus galimus poveikio nagrinėjamam procesui būdus, tolimesnėje šio darbo dalyje į tyrimo klausimą atsakoma remiantis pusiau struktūruotais interviu su derybų procese dalyvavusiais arba jį stebėjusiais Lietuvos atstovais.

3.1 Lietuvos vaidmuo formuojant ES BSGP remiantis interviu respondentais

Apie Lietuvos vaidmenį formuojant ES BSGP pusiau struktūruotų interviu metu buvo apklausti politikos formuotojai arba derybose dalyvavę atstovai iš Lietuvos valstybinių institucijų, tokių kaip URM ir KAM. Pagrindiniais respondentams pateiktais klausimais buvo siekiama išsiaiškinti, koks buvo kiekvieno iš jų vertinimas apie Lietuvos vaidmenį ir šalies įtaką formuojant ES BSGP ir įgyvendinant su ja susijusias iniciatyvas.

Kalbant apie Lietuvos strateginiame plane užbrėžtą tikslą dėl paramos ES plėtrai, ambicingai Rytų partnerystės politikai, Vakarų Balkanų ir Rytų partnerių integracijai į ES, tikriausiai geriausias to

¹³³ Europos Taryba, “Council conclusions on the Implementation of the Joint Declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization”, Brussels, 14802/17. 2017 m.

¹³⁴ European Defence Agency, “Military mobility factsheet”. < https://eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/2018-06-01-factsheet_military-mobility > [Žiūrėta 2023-05-01]

¹³⁵ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos 2017 metų veiklos ataskaita. 2018 m. <https://nato.mfa.lt/uploads/default/documents/2017%20m_%20URM%20veiklos%20ataskaita.pdf> [Žiūrėta 2023-05-02]

pavyzdys būtų EUMAM misija Ukrainoje. Kaip jau aprašyta ankstesnėse šio darbo dalyse, ES karinės pagalbos misija Ukrainai paremti yra pirmoji tokia ES, kurios metu bus apmokyti iki 30 tūkstančių ukrainiečių karių.¹³⁶ Lietuva dalyvauja šioje Vokietijos vadovaujamoje misijoje ir siunčia ten savo kariuomenės instruktorius. Misija įkurta 2022 metų spalio 17 dieną, ES Tarybos sprendimu. Respondentas R1 teigė: *“Aš galiu pasakyti, kad prieš karą (likus šešioms mėnesiams iki jo), Lietuva pateikė svarstyti idėją kurti karinę misiją Ukrainoje, nes buvo aišku, kad kažkas bus. Ir mes tą temą vedėme kaip, pavadinkime, leading nation – turėjome savo vienminčių grupę, kuri mus sekė, rėmė ir panašiai. Na ir kitoje stovykloje buvo tos didžiosios valstybės: Vokietija, visų pirmiausia, kuri sakė „tikrai ne, tikrai negalime karinės misijos siūsti, po ES vėliava tikrai ne, per jautru, tokiu atveju eskaluosime, provokuosime ir panašiai“. Bet mes vis tiek nepasidavėme, mes vis tiek nešėme tą vėliavą – įvyko daugybė komitetų, daugybė diskusijų, pokalbių, skambučių. Žodžiu, mes labai stengėmės ir Lietuvos „pasiistiebinimas“ įvyko, sakykime, kažkiek anksčiau nei karo Ukrainoje pradžia. Ir mes priėmėme sprendimą steigti karinę misiją – ji būtų buvusi mažos apimties, su mažai žmonių, bet pirmą žingsnį reikėjo žengti, „įkelti koją“, o paskui jau mūsų tikslai buvo, be abejonės, ateityje išplėtoti. Tai mes galų gale susitarėme ES, tada, po dvejų dienų, prasidėjo karas Ukrainoje. Tada visos didžiosios valstybės ES (kadangi tas šešių mėnesių laikotarpis jau buvo skausmingas), taip, „atsisuko“ į mus. Bet tas „atsisukimas“ buvo netgi su kaltės jausmu, pavadinkime taip. Ir tai mums, Lietuvai, buvo dar naudingiau dėl to, kad visi matė, kad mes buvome absoliučiai teisūs jau šešis mėnesius prieš karą Ukrainoje. Tai mums tiesiog reikėjo toliau nešti naujas iniciatyvas. Pridurčiau, kad mes pamatėme, kad dabar jau mes esame girdimi ir taip, galiu pasakyti, kad dėl to mes dar labiau „susiaktyvavome“, susigalvojome daugiau naujų iniciatyvų, instrumentų, formatų, kaip sugeneruoti pinigų ir panašiai“.¹³⁷ Lietuva prisiėmė vaidmenį kaip vedanti šalis ir, kartu su likusiomis Baltijos šalimis bei Lenkija, siekė sukurti mokymo misiją Ukrainoje. Žinoma, svarbu paminėti, respondentas R1 taip pat teigė, jog: *„šią mintį apie misiją turėjome dar prieš karą, ji vadinosi kitaip, jos tikslai buvo kitokie, bet aš manau, kad tai buvo labai stiprus pagrindas ir gerokai mums pagelbėjo priimant sprendimą dėl EUMAM. EUMAM konkrečiai nebuvo Lietuvos pateiktas pasiūlymas, bet tai buvo tęstinumas**

¹³⁶ Europos Taryba. Ukraine: EU sets up a military assistance mission to further support the Ukrainian Armed Forces. <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/10/17/ukraine-eu-sets-up-a-military-assistance-mission-to-further-support-the-ukrainian-armed-forces/>> [Žiūrėta 2023-05-01]

¹³⁷ Interviu su Informantu R1 (LR Krašto apsaugos ministerija, aukštesnio lygio diplomatas, dirbęs saugumo ir gynybos srityje ES). Priedas Nr. 1.

*Lietuvos iniciatyvos prieš karą Ukrainoje*¹³⁸ Peržiūrint Europos Tarybos pateiktą informaciją, EUMAM misiją pasiūlė pati Europos Taryba.¹³⁹ Todėl, respondento teigimu, nors Lietuva ir reikšmingai prisidėjo prie EUMAM misijos sukūrimo, tai nėra vien Lietuvos projektas. Lietuva šiuo atveju turėjo pirminę idėją dėl mokymų misijos Ukrainoje, mažesnio masto nei dabartinė EUMAM. Rusijai pradėjus agresiją prieš Ukrainą 2022 metų vasario 24 dieną, ši Lietuvos siūlyta misija buvo perkvalifikuota, išsiplėtė jos pajėgumai. Tą patį patvirtina ir respondentas R3, kuris teigia: „dar prieš karą mes inicijavome procesą dėl karinio profesinio mokymo Ukrainoje misijos“.¹⁴⁰ Jį papildė ir Euroatlantinio bendradarbiavimo grupės atstovas, kurio teigimu, EUMAM misijos pradžia reikėtų laikyti etapą dar prieš karą Ukrainoje: diskusijos dėl šios misijos prasidėjo dar 2021 metų vasarą, kai KAM ministras Arvydas Anušauskas, ministrų neformaliojo susitikimo metu, respondento teigimu, pasakė, kad turi būti sukurta mokymų misija Ukrainoje. Tuo metu, anot jo, ši idėja atrodė sunkiai įmanoma, tačiau, Lietuvos įsitikinimu, bandyti buvo verta.¹⁴¹ Pasak Euroatlantinio bendradarbiavimo grupės atstovo, tuo metu BSGP ir taikos instrumentas buvo skirtas Afrikai. Taikos instrumente apibrėžti finansiniai tikslai buvo skirti Pietų Europai, tuo tarpu Lietuva siūlė į jį įtraukti visus regionus tam, kad jis būtų pritaikomas ir Rytų Europai. Šis procesas Lietuvai buvo itin sunkus, nes dauguma šalių baiminosi Rusijos eskalavimo: iki pat 2022 metų sausio mėnesio ši pasiūlymą Lietuvai buvo itin sudėtinga ginti, nes keturioms didžiosioms valstybėms ES, Lietuvos siūlymas pradėti įgyvendinti misiją Ukrainoje atrodė pavojingas. Teiginiui, jog šis procesas Lietuvai buvo itin sudėtingas, pritarė ir respondentas R2: „Žiūrint iš šios dienos perspektyvos, tai buvo karai, kuriuos mes ten kariavom kokiais 2017-2018 metais partnerysčių diskusijose, norėdami pastumti ES labiau į Rytus, sakydami, žiūrėkit, jei ES iš tikrųjų nori būti autonomiška, jeigu jūs kalbate apie strateginę autonomiją, tai Rytų Europa yra ta vieta, kur jūs galite tą pademonstruoti, nes čia yra mūsų *backyard*. Sakėme, darome rimtai ir darome gynybos srity, nebijant ruso. Ir tai bus geriausia demonstracija strateginės autonomijos“.¹⁴² Galutinis proveržis dėl EUMAM misijos įvyko tik 2022 metais, prasidėjus masinei Rusijos invazijai į Ukrainos teritoriją. Respondentas R1 taip pat pažymi ir svarbų Lietuvos indėlį jau šios

¹³⁸ Ten pat.

¹³⁹ Europos Taryba. Ukraine: EU sets up a military assistance mission to further support the Ukrainian Armed Forces. <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/10/17/ukraine-eu-sets-up-a-military-assistance-mission-to-further-support-the-ukrainian-armed-forces/>> [Žiūrėta 2023-05-01]

¹⁴⁰ Interviu su Informantu R3 (LR Užsienio reikalų ministerija, aukštesnio lygio diplomatas, dirbęs saugumo ir gynybos srityje ES). Priedas Nr.1.

¹⁴¹ Interviu su LR Krašto apsaugos ministerijos euroatlantinio bendradarbiavimo grupės atstovu. Priedas Nr. 2.

¹⁴² Interviu su Respondentu R2. Priedas Nr.1.

misijos įgyvendinimo procese: „Lietuva išsiuntė apie 29 instruktorius į Vokietiją – tai yra labai didelis skaičius mūsų kariuomenei. Taip buvo pageidauta dėl kalbos (kad lietuviai gali susikalbėti su ukrainiečiais) ir dėl to, kad turime gerus specialistus, prisidėjo ir mūsų per NATO visą prizmę brigados reikalai su Vokietija – viskas susiję.“¹⁴³ Apibendrinant, visi tyrimo metu kalbinti respondentai sutinka, kad, nors EUMAM misija negali būti priskirta tik kaip vien Lietuvos nuopelnas, tačiau Lietuva įdėjo prasmingo darbo kuriant pamatus šiai misijai ir šalies indėlis jos įgyvendinimo procese yra vertinamas ES partnerių.

Gilinantis apie ES Strateginio kelrodžio iniciatyvą, Respondentas R2 teigė, jog EVT yra atsakinga už šį produktą, tačiau ji tariasi su ES valstybėmis narėmis, leidžia joms susipažinti su ruošiamu dokumentu konsultacijų metu. Visgi, šalys narės turi ribotą įtaką galutiniam rezultatui. Cituojant respondentą R2: *„tai ten buvo tokių pievų prirašyta apie bendrumą kultūrinį Rusijos ir Europos ir panašiai. Mes visada sakėm, kad ne, žiūrėkit, tikrai mes ne taip matome Rusiją saugumo prasme, kad galėtumėm tokius dalykus rašyti. Ir, tie drafts pirminiai buvo prieš vasario 24 dieną, o tvirtinimas buvo pora mėnesių po. Tai, prasidėjus invazijai, akivaizdu, kad visi suprato, kad dalį to dokumento reikės perrašyti. Šiaip, Lietuva iš viso sakė, kad mes iš principo turim perrašyti šį dokumentą. Tai mums nepavyko pasiekti to, kad iš principo tas dokumentas būtų perrašytas ir būtų jo priėmimas atidėtas“*.¹⁴⁴ Remiantis respondento R2 teigimu, Lietuva neturėjo arba turėjo ribotą įtaką Strateginio kelrodžio kūrimo pradinėse stadijose. Su tuo sutiko ir respondentas R3, aiškindamas, kad valstybėms narėms nebuvo leidžiama ES Strateginio kelrodžio redaguoti, tačiau jos, savo ruožtu, galėjo išreikšti turimus komentarus, pastabas ir pasiūlymus, į kuriuos EVT galėjo atsižvelgti. Valstybės narės dalyvauja šiame procese, pateikdamos savo komentarus įvairiuose lygiuose (darbo grupėse, politinio saugumo komitete, ministrų (užsienio reikalų ir gynybos tarybos)). Būtent tokiu būdu valstybės narės aktyviai dirba, kiekviena jų identifikuodama jai svarbiausias „nišines“ sritis ir interesus. Remiantis respondentu R1, svarbiausi Lietuvos interesai šio dokumento derinimo procese buvo: „ta pati parama Rytų partnerėms (mes ten sudėjome visas long-term iniciatyvas, assistance – kas dabar realiai ir vyksta, tad noras buvo politiškai ir Kelrodyje tą pasitvirtinti), kitas – cyber defence ir cyber diplomacy (siūlymą parašėm, idėjas siūlėm), dar

¹⁴³ Interviu su Informantu R1 (LR Krašto apsaugos ministerija, aukštesnio lygio diplomatas, dirbęs saugumo ir gynybos srityje ES). Priedas Nr. 1.

¹⁴⁴ Interviu su Informantu R2 (LR Krašto apsaugos ministerija, gynybos patarėjas Lietuvos ambasadoje Tokijuje Margiris Abukevičius). Priedas Nr.1.

kitas – karinis mobilumas (mums visada ši tema yra labai aktuali.“¹⁴⁵ Anot respondento R3, Lietuva intensyviai dirbo ties Strateginiu kelrodžiu, tačiau pasiekti lūžį ir aiškiai įvardinti Rusiją kaip agresorę ir priešininę pavyko tik po vasario 24 dieną įvykusios Rusijos invazijos į Ukrainos teritoriją. Tą patį patvirtina Euroatlantinio bendradarbiavimo grupės atstovas: „*Lietuva iki pat karo Ukrainoje pradžios aktyviai siekė į Strateginį Kelrodį įtraukti tekstus apie Rusijos grėsmes (didysis ES priešininikas yra Rusija). Iki pat karo Ukrainoje pradžios, dauguma ES valstybių narių nesutiko su Lietuvos siūlymais dėl to, kad šie, jų įsitikinimu, provokuotų Rusiją. Prasidėjus karui Ukrainoje, visos ES valstybės narės, respondento teigimu, prisiminė Lietuvos kalbas apie misiją Ukrainoje. Tariantis dėl ES Strateginio kelrodžio, Lietuva ES valstybėms narėms išskėlė ultimatumą: jeigu ES iki kovo mėnesio vidurio nesutiks į šį dokumentą įtraukti dalies apie Rusijos grėsmes, Lietuva ES Strateginį kelrodį blokuos. Prancūzija net neturėjo klausimų, ar Lietuva blefuoja. Respondento teigimu, viskas baigėsi dramatiškais pokyčiais – į ES Strateginį kelrodį konkretūs Lietuvos pasiūlymai buvo įtraukti, visos ES valstybės narės jiems pritarė.*“¹⁴⁶ Tam pritarė ir respondentas R1: „pagrindinė kalba (intro dalis apie tai, kas yra ES grėsmės) pasikeitė taip, kaip mes norėjome beveik žodis į žodį. Prancūzai vadovavo šitam Kelrodžio užbaigimo procesui, nes tai buvo per jų pirmininkavimą. Jie skambino mums ir klausė: tai kokią kalbą mes dedam?“¹⁴⁷ Respondentas R2 taip pat pažymėjo, jog šiame procese Lietuva laikėsi savo principinių nuostatų: „tikrai buvo dalykų, kurie buvo išimti dėl mūsų tvirtos pozicijos. Mes ir lenkai buvom tie, kurie iki galo sakėm, kad eisim iki galo, net jei reikės blokuoti šitą dokumentą.“¹⁴⁸ Dėl specifinės ES Strateginio kelrodžio svarstymo bei patvirtinimo procedūros per EVT, vienareikšmiškai teigti, kad Lietuva darė reikšmingą įtaką šiam dokumentui būtų sudėtinga. Tik po Rusijos pradėto karo, Lietuvai pavyko pasiekti savo tikslus dėl ES principingos politikos Rusijos atžvilgiu.

Kalbant apie Lietuvos vaidmenį Europos taikos priemonės instrumento rengimo procese, respondentas R1 teigė: „Lietuvos indėlis jo kūrimo, derinimo ir visame kame, iš šios dienos perspektyvos, buvo labai svarbus dėl to, kad mes kovojome, kad tas instrumentas būtų geografiškai neutralus (kad jį būtų galima panaudoti visur).“ Tai, anot respondento, buvo Lietuvos diplomatinės

¹⁴⁵ Interviu su Informantu R1 (LR Krašto apsaugos ministerija, aukštesnio lygio diplomatas, dirbęs saugumo ir gynybos srityje ES). Priedas Nr. 1.

¹⁴⁶ Interviu su LR Krašto apsaugos ministerijos euroatlantinio bendradarbiavimo grupės atstovu. Priedas Nr. 2

¹⁴⁷ Interviu su Informantu R1 (LR Krašto apsaugos ministerija, aukštesnio lygio diplomatas, dirbęs saugumo ir gynybos srityje ES). Priedas Nr. 1.

¹⁴⁸ Interviu su Respondentu R2. Priedas Nr.1.

sėkmė.¹⁴⁹ Teiginiui, jog Lietuvos vaidmuo šio instrumento formavimo procese yra ryškus, pritarė ir KAM Euroatlantinio bendradarbiavimo grupės atstovas. Respondento įsitikinimu, šalies vaidmuo jame yra itin ryškus, nes Ukraina palaiko glaudų ryšį su Lietuva, ypač tais atvejais, kai pageidauja kažko, ko ES valstybės narės dar nesugeba priimti – Lietuva atstovauja Ukrainos balsą, įgarsina jos poreikius ir dažniausiai šią užduotį įgyvendina sėkmingai.¹⁵⁰

Svarbu pažymėti ir tai, jog Lietuva šiuo metu vadovauja vienam iš PESCO projektų. Jis, respondento R3 tvirtinimu, „atitinka visiškai mūsų interesų sritį ir, palyginus su kitais PESCO projektais, garsiai pajudėjęs projektas į priekį. Ir mes visada sakom, kad ten, kur mes matom vertę, naudą ES srity, mes remiam ir tą darom aktyviai. Ne tik žodžiais, bet ir praktiniais dalykais, todėl ir pasisakom už praktinius rezultatus ir tokiu būdu ėjimus į didesnę gebėjimą Europai veikti, o ne plikas deklaracijas ir žodžius.“¹⁵¹ Remiantis respondentu R2, tai yra „neabejotinas laimėjimas ir vienas sėkmingiausių PESCO projektų, rodantis labai aiškų progresą – pajėgos yra sukurtos, veikiančios.“¹⁵² Tam antrino ir respondentas R1: „Ir mes esame šaunuoliai tikrai, nei kiek neperdedu, nes mus visa Europa giria ir už idėją, ir už lyderystę šiame projekte.“¹⁵³ Kitu Lietuvos laimėjimu ES BSGP respondentas R1 įvardijo struktūrizuotus dialogus: „Dar ką Lietuva pasiūlė ir ką mes užtikrinome – yra tokie struktūruoti dialogai tam tikromis temomis su savo partnerėmis. Mes sujungėme EVT su Ukraina, kad EVT kurtų ir turėtų tą struktūrinį bendradarbiavimą, nes Ukraina pasakė, kad jie šito nori.“¹⁵⁴

Kalbinti respondentai sutinka, kad Lietuvos įtaka BSGP stipriai skiriasi palyginus laikotarpį iki 2022 metų vasario 24 dienos invazijos, ir po – jau vykstant karui Ukrainoje. Kaip teigia respondentas R1: „*Tai Lietuvos vaidmuo prieš karą, galiu pasakyti, buvo labai mažas dėl to, kad mes tiesiog nesugebėdavome savo interesu, kurie yra Lietuvos politikos prioritetai, įdėti į šią BSGP, tiksliau – ja pasinaudoti mums reikalinga ar norima kryptimi.*“¹⁵⁵ Tačiau dabar Lietuva sugeba efektyviai pasiekti savo tikslus, numatytus URM metiniame veiklos plane. Tai iliustruoja parama ES plėtrai ir Rytų partnerių integracijai į ES. Anot respondento R1, „*Taip pat, išnaudoti*

¹⁴⁹ Interviu su Informantu R1 (LR Krašto apsaugos ministerija, aukštesnio lygio diplomatas, dirbęs saugumo ir gynybos srityje ES). Priedas Nr. 1.

¹⁵⁰ Interviu su LR Krašto apsaugos ministerijos euroatlantinio bendradarbiavimo grupės atstovu. Priedas Nr. 2

¹⁵¹ Interviu su Respondentu R3. Priedas Nr. 1.

¹⁵² Interviu su Respondentu R2. Priedas Nr. 1.

¹⁵³ Interviu su Respondentu R1. Priedas Nr. 1.

¹⁵⁴ Ten pat.

¹⁵⁵ Interviu su LR Krašto apsaugos ministerijos euroatlantinio bendradarbiavimo grupės atstovu. Priedas Nr. 2

*visas priemones ir instrumentus stiprinti tą europinį įsitraukimą – čia ne tik apie misijų kūrimą, bet ir apie ekspertų komandas, dialogus, pagalbą stiprinant gebėjimus. Moldovoje šių metų balandžio 24 d. priimtas sprendimas dėl ES civilinės misijos įsteigimo – tai yra gana unikalų, nes mes dirbsime su Moldova, bandysime jiems padėti kovoti su įvairiomis hibridinėmis ir kibernetinėmis grėsmėmis. Tad, mūsų interesas, kad BSGP toliau išliktų šiame regione tam, jog ilgalaikėje perspektyvoje sustiprintume mūsų artimiausius kaimynus“.*¹⁵⁶ Kaip rašoma EVT komunikate dėl šios misijos, Taryba įsteigė ES partnerystės misiją Moldovos Respublikoje (EUPM Moldova) pagal ES BSGP. Šios civilinės misijos tikslas – didinti šalies saugumo sektoriaus atsparumą krizių valdymo ir hibridinių grėsmių srityse, įskaitant kibernetinį saugumą ir kovą su užsienio vykdomu manipuliavimu informacija ir kišimusi.¹⁵⁷ Taip pat, 2022 metų birželio 24 dienos išvadose EVT pripažino Moldovos Respublikos europinę perspektyvą ir nusprendė jai kartu su Ukraina suteikti šalies kandidatės statusą. Tai parodo Lietuvos gebėjimą greitai prisitaikyti prie besikeičiančios situacijos ir pasinaudoti suteikta galimybe. Tam Lietuva prisitaiko ir prie mažos valstybės statuso. Respondento R1 tvirtinimu, „*Mūsų politika yra sukalibruota labai logiškai ir racionaliai – mes nesiekiamo neįmanomų dalykų, mes nesugalvojame taip, kaip sugalvoja prancūzai ar ispanai kartais (kažkokį super ambicingą dalyką). Bet vėlgi, jeigu tu sugalvojai, tai dažniausiai įvyksta – reikia tiesiog labai padirbėti, „įdėti visiems į galvas“ ir leisti visiems „suvirškinti“ tą tavo idėją.*“¹⁵⁸ Lietuva, suprasdama savo ribotą galią ir įtaką, renkasi tik sau svarbius klausimus, nesiekdama sėkmės plačiose sferose. Apie tai kalba ir Euroatlantinio bendradarbiavimo grupės atstovas. Jo teigimu, Lietuva ES „parduoda“ savo žinojimą apie Rusiją, tačiau tai nėra unikalų. Lietuva, respondento vertinimu, „žaidžia“ sąžiningai, nekelia isterijų, kai reikia, sėkmingai atlieka „komandos žaidėjos“ vaidmenį: pavyzdžiui, jeigu tam tikras klausimas kitai šaliai yra itin reikšmingas, o Lietuvai – svarbus, tačiau ne tiek, Lietuva visais atvejais pritaris ir palaikys tą šalį tam, kad jai prireikus kitos ES valstybės narės pritarimo ir palaikymo Lietuvai itin svarbiu klausimu, ta šalis atsilygintu tuo pačiu. Tai – savotiški mainai palaikymu ir balsais.

¹⁵⁶ Ten pat.

¹⁵⁷ Europos Vadovų Taryba. Moldova: ES įsteigė civilinę misiją saugumo sektoriaus atsparumui didinti. 2023 m. <<https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2023/04/24/moldova-eu-sets-up-a-civilian-mission-to-strengthen-the-resilience-of-the-security-sector/>> [Žiūrėta 2023-05-02]

¹⁵⁸ Interviu su Informantu R1 (LR Krašto apsaugos ministerija, aukštesnio lygio diplomatas, dirbęs saugumo ir gynybos srityje ES). Priedas Nr. 1.

Respondentas taip pat prisiminė laiką, kai Lietuva daugiau kalbėjo už Ukrainą negu pati už save – vadinasi, prisiėmė „moralistės“ vaidmenį kaip savo specifinę rolę ES BSGP formavimo procese.¹⁵⁹

Apie tai kalba ir respondentas R3: pasak jo, Lietuva turi aiškius principus, apie kuriuos žino ir likusios ES valstybės narės. Todėl Lietuva neretai yra kviečiama tartis iš anksto dėl tam tikrų iniciatyvų. Tai vyksta dėl to, kad priešingu atveju Lietuva stengiasi apginti savo pozicijas, kas šaliai vėliau padeda surasti patogesnę kompromisą. Visi tyrime dalyvavę respondentai įvardija ir Lietuvių diplomatų gebėjimus dirbti Briuselyje. Lietuvai kiek paprasčiau yra formuoti pozicijas grupėmis, tačiau, jei svarstomas šaliai svarbus klausimas, šalis (tai yra, URM ir KAM) visais atvejais laikosi ir atstovauja savus interesus, mėgindama daryti įtaką visais lygmenimis: nuo darbo grupių iki EVT.¹⁶⁰ Vidinių ES tvarkų ir procesų išmanymas bei pažintys, anot respondentų, labai prisideda prie sėkmingos Lietuvos užsienio politikos veiklos ir šalies įtakos ES BSGP formavimo procese: „tai mūsų stiprybė, man atrodo, yra ta, kad mes daug pastatome ant žmoniškųjų santykių. Visi tą daro, visi laksto tais koridoriais, visi skambina vieni kitiems ir panašiai, bet realiai – asmeninės draugystės daug lemia, nes tie žmonės šiek tiek gali paveikti savo sostinių pozicijas.“¹⁶¹ Galiausiai, respondentų R2 ir R3 tvirtinimu, Lietuva sugeba iš anksto suderinti pozicijas su sąjungininkais ir kitomis vienmintėmis valstybėmis, kas sustiprina Lietuvos balsą ES. Anot respondento R1, „realybė yra tokia, kad šiame visame BGSP mes su Baltijos valstybėmis ir Lenkija mes esame absoliučiai vienas flangas.“¹⁶² Jis taip pat papildė: „Mus už tai ir giria, ir pyksta, kad mes visada posėdžiuose visi kalbame vienodai, stovime vienas už kitą.“¹⁶³ Tiesa, didžioji dalis respondentų paminėjo, jog bendradarbiavimas su kitomis ES valstybėmis narėmis dažniausiai priklauso nuo svarstomo klausimo: „Vėlgi, nereikia suvesti visko vien tik į regioną – priklausomai nuo klausimo gali būti ir skirtingas išsidėstymas.“¹⁶⁴

Vertinant šiuos gautus rezultatus pagal T. Long pateiktą teoriją, matomas Lietuvos gebėjimas derinti specifinę-vidinę galią ir kolektyvinę galią siekiant daryti įtaką ES BSGP. Kadangi mažosioms valstybėms trūksta daugelio įprastų pajėgumų kategorijų, tačiau jos gali turėti

¹⁵⁹ Interviu su LR Krašto apsaugos ministerijos euroatlantinio bendradarbiavimo grupės atstovu. Priedas Nr. 2

¹⁶⁰ Ten pat.

¹⁶¹ Interviu su Informantu R1 (LR Krašto apsaugos ministerija, aukštesnio lygio diplomatas, dirbęs saugumo ir gynybos srityje ES). Priedas Nr. 1.

¹⁶² Ten pat.

¹⁶³ Ten pat.

¹⁶⁴ Interviu su Respondentu R2. Priedas Nr.1.

tam tikrų vidinės galios formų. Vidiniai ištekliai gali būti potencialios galios pagrindas, šie ištekliai tampa reikšmingi tarptautinėje politikoje juos naudojant. Lietuva šiuo atveju sugeba išnaudoti savo mažą administracinį aparatą priimti žaibiškus sprendimus, kas leidžia greičiau normalizuoti valstybės poziciją per skirtingų lygių politiką. Tuo pačiu, valstybė išnaudoja savo specifinį-vidinį resursą, tokį kaip specialistus, puikiai išmanančius sprendimo priėmimo procesą Briuselyje. Tai, kartu su mūsų specialistų Rytų Europos regiono ir Rusijos išmanymu, kuris po karo Ukrainoje pradžios tapo labai svarbus ES BSGP politikai, prisideda prie Lietuvos gebėjimo šį resursą išnaudoti kaip politinės įtakos svertą. Prie to prisideda ir Lietuvos gebėjimas rinktis sąjungininkes šalis, siekiant savo užsienio ir saugumo politikos tikslų Baltijos šalių ar Lenkijos kontekste. Lietuvos gebėjimas surasti sąjungininkų savo tikslams sukuria jai balsą, kuris formaliai prilygsta didžiosios valstybės balsui. Lietuva naudoja šį balsavimą kartu su specialia patirtimi balsavimo BSGP metu tam, kad įgytų didesnę įtaką derybose. Tiesa, tiek vertinant oficialius ES dokumentus, tiek interviu su specialistais, nepavyko nustatyti ir ištirti Lietuvos išvestinės galios įrodymo, stengiantis paveikti BSGP politiką. Nors šis metodas yra naudingas mažų valstybių politikai, Lietuvos pozicija neretai prieštarauja, arba bent nesutinka iš dalies su ES didžiųjų šalių norais. Tai lemia, kad Lietuva sunkiai gali panaudoti didžiųjų šalių interesus savo užsienio ir saugumo politikos reikmėms.

IŠVADOS

Kaip buvo rašoma darbe, tarptautinė sistema pilna mažų valstybių, o jų skaičius ir toliau auga. Kai kurie autoriai valstybės dydį mato kaip santykinai vertinamą terminą. Jie teigia, kad vien tik pajėgumais pagrįstas apibrėžimas mums nedaug pasako apie valstybės dydį ir jo ryšį su jos užsienio politikos elgesiu. Tradiciniai materialūs energijos šaltiniai, tokie kaip kariniai pajėgumai ar stipri ekonomika, yra svarbūs veiksniai, apibrėžiantys mažų valstybių iššūkius ir apribojimus, tačiau jų nepakanka paaiškinti jų užsienio politikai. Mažosios valstybės, turėdamos ribotus žmogiškuosius ir materialinius išteklius bei ne tokios stiprios kariniu požiūriu kaip didžiosios šalys, stengiantis pasiekti savo užsienio bei saugumo politikos tikslus, susiduria su kitokiais iššūkiais lyginant su likusiomis bendrijos valstybėmis – tai daro mažųjų valstybių veiklą bendrijoje specifiską. T. Long teigia, jog dėl to, mažosios valstybės gali sėkmingiausiai įgyvendinti savo interesus per tris galios tipus: išvestinę galią, specifinę-vidinę galią ir kolektyvinę galią. ES iššūkių kupinoje aplinkoje, mažųjų valstybių politinė veikla bendrijoje sulaukė naujų sunkumų, tačiau įgavo ir naujų aspektų. Lietuvai, dėl pastarojo šimtmečio istorinės atminties, naujas ES saugumo politikos kūrimas yra ypatingos svarbos siekiant sėkmingai veikti bendrijoje bei daryti įtaką sprendimų priėmimo procesui tais klausimais, kuriais Lietuva turi nacionalinių interesų.

Darbo problema įvardinta tai, kad Lietuva, turėdama ribotus karinius, žmogiškuosius bei finansinius išteklius (kas asocijuojasi su ribota valstybes galia), gali daryti įtaką ES BSGP sau palankia linkme, remiantis T. Long pasiūlyta mažų valstybių galios naudojimo teorija. Buvo siekiama išsiaiškinti, ar ir kaip Lietuva daro įtaką ES BSGP veiklai, siekdama savo politikos tikslų, remiantis mažų valstybių galios naudojimo teorija. Buvo analizuojami ir BSGP projektai, tokie kaip ES EUMAM misija karinei pagalbai Ukrainoje ir ES Strateginio kelrodžio planas, PESCO iniciatyva. Remiantis šia teorija dėl mažų valstybių galios, buvo analizuojamas Lietuvos vaidmuo ir tikslai bei galimybės šiame procese, remiantis oficialiais ES dokumentais bei valstybės tarnautojų, dalyvavusių arba sekusių derybų eigą, interviu.

Darbe buvo rašoma, jog mažos valstybės gali įgyti neproporcingą jų dydžiui galią keliais joms itin svarbiais klausimais. Tyrimas dėl būdų, kaip Lietuva gali daryti įtaką ES BSGP, būdama maža valstybe, parodė svarbiausias BSGP sritis ir iniciatyvas, kurios yra svarbios nacionaliniams Lietuvos interesams. Šios sritys bei politikos iniciatyvos, tokios kaip karinio mobilumo paketas, EUMAM misija, Strateginis kelrodis ar kibernetinės greitojo reagavimo komandos, leido iširti

Lietuvos veiklą siekiant įtakoti jas sau palankia linkme remiantis tiek oficialiais dokumentais, tiek specialistų, dirbusių su tuo, interviu. Tai leido iširti Lietuvos iniciatyvas bei įtakos ES BSGP veiksmingumą iš įvairių kampų. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad Lietuva sėkmingai daro įtaką ES BSGP ir su ja susijusių iniciatyvų bei dokumentų veiklos formavimo procese. Pasinaudodama tuo, ką T. Long įvardija kaip kolektyvinę galią, Lietuva suformuodama sau palankių valstybių koaliciją sugeba veikti ES BSGP tikslus bei gauti iš to naudos. Taip pat, buvo nustatyta, jog Lietuva naudojasi ir specifine-vidine galia, siekdama savo užsienio ir gynybos politikos tikslų ES BSGP. Ji pasinaudojo savo regionine patirtimi Ukrainos karo kontekste ir taip sugebėjo pakeisti Strateginio kelrodžio vertinimą, įtraukiant Rusiją kaip ES priešininę. Tiesa, tyrimo metu nepavyko nustatyti Lietuvos išvestinės galios apraiškų ES BSGP kontekste.

Taigi, pateikus pagrindines šio tyrimo išvadas, išryškėja esminė jo reikšmė bei siūlytini tolimesni Lietuvos įtakos darymo ES tyrimai. Pateiktas nuoseklus T. Long mažų valstybių galios teorijos pritaikymo pavyzdys papildo mažų valstybių saugumo strategijų ir galios teorinės prieigos literatūrą, kurioje stokojama teorijos taikymo empiriniams atvejams pavyzdžių.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Acharya, Amitav, „Singapore’s Foreign Policy: The Search for Regional Order“. Singapore: World
2. Ayoob Mohammed “Inequality And Theorizing In International Relations: The Case For Subaltern Realism.” *International Studies Review* 4. 2003 m.
3. Alesina Alberto, Enrico Spolaore, „The Size Of Nations“. Cambridge, Massachusetts Institute Of Technology Press. 2003 m.
4. Archer, C., Bailes, A. J. K., Wivel, A. “Small States and International Security: Europe and Beyond“. Abingdon: Routledge. 2014 m.
5. Armstrong, H. W., & Read, R. „Comparing the economic performance of dependent territories and sovereign microstates“. *Economic Development and Cultural Change*. 2000 m.
6. Bagdonas Gintaras, „Karinio mobilumo plėtra: dabartinė situacija ir iššūkiai“. EESC. 2022 m.
7. Baldur Thorhallsson „How Do Little Frogs Fly?: Small States in the European Union“ Norwegian Institute for International Affairs. 2015 m. <<http://www.jstor.com/stable/resrep08019>>
8. Barnett Michael, Raymond Duvall. “Power in International Politics.” *International Organization*, vol. 59, no. 1, 2005 m. <<http://www.jstor.org/stable/3877878>.>
9. Berenskoetter Felix, “Thinking About Power.” In *Power in World Politics* New York: Routledge. 2007 m.
10. Bergmann Julian, Müller Patrick, „Failing forward in the EU’s common security and defense policy: the integration of EU crisis management“. *Journal Of European Public Policy* 2021, VOL. 28, NO. 10, 1669–1687. 2021 m.
11. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydzūnaitė, „V. Kokybių tyrimų metodologija“. Vilnius: Socialinių mokslų kolegija, 2008 m.
12. Bjo” Rkdahl Annika “Swedish Norm Entrepreneurship in the UN.” *International Peacekeeping*. 2007 m.
13. Blockmans Steven, Macchiarini Crosson Dylan, Paikin Zachary. „The EU’s strategic compass. A guide to reverse strategic shrinkage?“. *CEPS Policy Insights* No 2022-14. 2022 m.
14. Can France and Germany Make PESCO Work as a Process Toward EU Defense? Author(s): Alice Billon-Galland and Martin Quencez German Marshall Fund of the United States (2017)
15. Copeland Dale C. „The Origins of Major War. Ithaca“, NY: Cornell University Press, 2000 m.
16. Dahl, Robert A., “The Concept of Power.” *Behavioral Science*. 1957 m.
17. Deitelhoff Nicole, Linda Wallbott, “Beyond Soft Balancing: Small States and Coalition- Building in the ICC and Climate Negotiations.” *Cambridge Review of International Affairs*. 2012 m.

18. Downe-Wamboldt, B. „Content analysis: Method, applications, and issues“. *Health Care for Women International* 13. 1992 m.
19. Goetschel, L., „The Foreign and Security Policy Interests of Small States In Today’s Europe“. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. 1998 m.
20. Guzzini Stefano, “The Concept of Power: A Constructivist Analysis.” *Millennium Journal of*
21. Handel Michael I. ”Weak States In The International System“. London: Frank Cass. 1981 m.
22. Jaquet, L. „The Role of a Small State Within Alliance System“. In: Schou A. and Brundtland A.O., ed. *Small States in International Relations*. Wiley-InterScience. 1971 m.
23. Jourde, Ce’ Dric “The International Relations of Small Neauthoritarian States: Islamism, Warlordism, and the Framing of Stability.” *International Studies Quarterly*. 2008 m.
24. Jurkynas, M. „Security Concerns of the Baltic States in the Twenty-First Century“. 2014 m.
25. Keohane R. O. “The Big Influence of Small Allies”, *Foreign Policy*. 1971 m.
26. Keohane Robert O. “Lilliputians’ Dilemmas: Small States in International Politics.” *International*
27. Keohane Robert O., Joseph S. Nye Jr. “Power and Interdependence.” *Survival*. 1978 m.
28. Lindell Ulf, Persson Stefan „Cooperation and Conflict. The Paradox of Weak State Power: A Research and Literature Overview“, SAGE Publications, 1986 m.
29. Long Tom “Small States, Great Power? Gaining Influence Through Intrinsic, Derivative, and Collective Power” *International Studies Review*. 2017 m.
30. Long Tom, “Putting the Canal on the Map: Panamanian Agenda-Setting and the 1973 Security
31. Morgenthau Hans J., Kenneth W. Thompson. „Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace“. New York: Knopf. 1985 m.
32. Neumann, Iver, And Sieglinde Gstöhl “Lilliputians in Gulliver’s World?” In *Small States in International Relations*, Seattle: University of Washington Press. 2006 m.
33. Newhouse John “Diplomacy, Inc.: The Influence of Lobbies on U.S. Foreign Policy.” *Foreign Affairs*. 2009 m.
34. Panke, D. „Small states in the European Union: Structural disadvantages in EU policy-making and counter- strategies“. *Journal of European Public Policy*, 17. 2010 m.
35. Pohl, B., „EU foreign policy and crisis management operations“. Routledge. 2015 m.
36. Reykers, Y. „A permanent headquarters under construction? The military planning and conduct capability as a proximate principal“. *Journal of European Integration*,41(6), 783–799. 2019 m.
37. Report of the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy to the Council. *Annual Progress Report on the Implementation of the Strategic Compass for Security and Defence*. 2023 m.

38. Rickli J. „European small states’ military policies after the Cold War: from territorial to niche strategies“
39. Risse-Kappen Thomas „Cooperation among Democracies: The European Influence on U.S. Foreign Policy“.
40. Rothstein Robert L.” Alliances and Small Powers. New York: Columbia University Press.” Princeton, NJ: Princeton University Press. 1978 m.
41. Rothstein, R. „Alliances and Small Powers“. New York: Columbia University Press. 1969 m.
42. Schuman Robert. „Už Europą“. Vilnius: Eugrimas, 2002 m.
43. Smith, M. E. “Europe’s Common Security and Defence Policy“. Cambridge University Press. Bergmann And P. Müller. 2017 m.
44. Steinsson Sverrir, Thorhallsson Baldur, “Small State Foreign Policy”. The Oxford Research Encyclopedia of Politics (Oxford University Press). 2017 m.
45. Šešelgytė Margarita, Indrašiūtė Emilė. „European defence version 2.0: what does it offer for Lithuania?“. General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania, Vilnius. 2020 m.
46. Thorhallsson B., Wivel, A. „Small States in the European Union: What Do We Know and What Would We Like to Know?“ Cambridge Review of International Affairs. 2006 m.
47. Thorhallsson, B. „The role of small states in the European Union“. Aldershot, U.K.: Ashgate. 2000 m.
48. Thorhallsson, B. „The size of states in the European Union: Theoretical and Conceptual Perspectives“. Journal of European Integration, 28. 2006 m.
49. Thorhallsson, B., Steinsson, S. „Small State Foreign Policy. Oxford Research Encyclopedia of Politics“. 2017 m.
50. Urbelis Vaidotas „Mažųjų valstybių veikimo būdai NATO ir ES bendroje saugumo ir gynybos politikoje“ Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2014-2015 m. 13 tomas. [Žiūrėta 2023-03-01]
51. Vaicekuskaitė Živilė. „Security Strategies of Small States in a Changing World“. Journal on Baltic Security. 3. 2017 m.
52. Venner, K. D., 2009. „Small States Face Big Challenges“. World Bank Group. 2009 m.
53. Wendt Alexander E. “The Agent-Structure Problem in International Relations Theory.” International Organization 41. 1987 m.
54. Wivel, A. “The security challenge of small EU member states: interests, identity and the development of the EU as a security actor”. Journal of Common Market Studies, 2005 m.

Oficialūs dokumentai

1. Bendras komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai dėl karinio mobilumo gerinimo Europos Sąjungoje: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52017JC0041>>
2. Brussels Summit Declaration, 2018-07-18, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm>
3. Council Meetings.” Diplomatic History. 2014 m.
4. Council of the European Union . A Strategic Compass for Security and Defence - For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security. 2022 m.
5. Crandall Matthew “Soft Security Threats and Small States: The Case of Estonia.” Defence Studies. 2014 m.
6. European Council meeting (23 and 24 June 2022). Brussels, 24 June 2022. EUCO 24/22. CO EUR 21 CONCL 5.
7. European Defence Agency, “Military mobility factsheet”. < https://eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/2018-06-01-factsheet_military-mobility>
8. European Union. (2015). Joint communication to the European Parliament and the Council: Capacity building in support of security and development. Enabling partners to prevent and manage crises. European <Commission.file:///Users/anna/Downloads/JOIN_2015_17_809442_EN_ACTE_1_f_1.pdf.en.pdf>
9. Europos Komisija. Bendras komunikatas Europos parlamentui ir tarybai. Pajėgumų stiprinimas remiant saugumą ir vystymąsi - galimybės išvengti krizių ir jas valdyti suteikimas partneriams. < <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015JC0017>>.
10. Europos Parlamentas. Faktų apie Europos Sąjungą suvestinės - 2023 1 <www.europarl.europa.eu/factsheets/lt>
11. Europos Sąjungos pagalbos misija Ukraina komunikatas. 2022-12. <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2022-12-EUMAMUkraine_03.pdf>
12. Europos Sąjungos Parlamentas. Diplomatinė tarnyba. Misijos ir operacijos. < https://www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en?s=410260#11929>.
13. Europos Sąjungos sutarties (ESS) 43 straipsnis.
14. Europos Taryba, “Council conclusions on the Implementation of the Joint Declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization”, Brussels, 14802/17. 2017 m.

15. Europos Taryba. Ukraine: EU sets up a military assistance mission to further support the Ukrainian Armed Forces. <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/10/17/ukraine-eu-sets-up-a-military-assistance-mission-to-further-support-the-ukrainian-armed-forces/>>
16. Europos Vadovų Taryba. ES bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje <<https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/defence-security/> >
17. Europos Vadovų Taryba. Moldova: ES įsteigė civilinę misiją saugumo sektoriaus atsparumui didinti. 2023 m. <<https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2023/04/24/moldova-eu-sets-up-a-civilian-mission-to-strengthen-the-resilience-of-the-security-sector/>>
18. Kibernetinės greitojo reagavimo pajėgos ir savitarpio pagalba kibernetinio saugumo srityje. Kibernetinio greitojo reagavimo komandų ir savitarpio pagalbos kibernetinio saugumo projektų valdymo taisyklės. < <https://kam.lt/wp-content/uploads/2022/03/CRRT-Governance-rules-EN.pdf>
19. Lietuvos Respublikos karinė strategija. Patvirtinta Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro
20. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministro valdymo sričių 2021–2023 metų strateginis veiklos planas. 24.900.0554, 2020 m. Vilnius <https://kz.mfa.lt/>
21. LR Krašto apsaugos ministerija. „Lietuva parengė dar vieną karinio mobilumo jungčių gerinimo projektų paketą ir siekia gauti ES finansavimą“. < <https://kam.lt/lietuva-parengė-dar-viena-karinio-mobilumo-jungciu-gerinimo-projektu-paketa-ir-siekia-gauti-es-finansavima/>>
22. Maastrichto ir Amsterdamo sutartys. Faktų apie Europos Sąjungą suvestinės. Europos Parlamentas. <<https://eur-lex.europa.eu/LT/legal-content/summary/the-amsterdam-treaty.html>>
23. Nuolatinis struktūrizuotas bendradarbiavimas gynybos ir saugumo srityse (PESCO). <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:4335528>>
24. Report of the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy to the Council. Annual Progress Report on the Implementation of the Strategic Compass for Security and Defence. 2023 m.
25. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe A Global Strategy for the European Union’s Foreign And Security Policy. 2016 m. < https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf>
26. The Diplomatic Service of the European Union: „EU Military Assistance Mission in support of Ukraine“ < https://www.eeas.europa.eu/eumam-ukraine_en?s=410260>
27. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community (2007) Official Journal C 306, 13 December, pp 1 - 271.

PRIEDAS NR.1

RESPONDENTAS R1 (LR KRAŠTO APSAUGOS MINISTERIJA, AUKŠTESNIO LYGIO DIPLOMATAS, DIRBĖS SAUGUMO IR GYNYBOS SRITYJE ES)

- **Kaip vertinate Lietuvos vaidmenį formuojant Europos bendrąją gynybos ir saugumo politiką (toliau – BGSP)? Kaip galėtumėte apibūdinti Lietuvos vaidmenį BGSP?**
- Galiu pasakyti, pozityviai ir optimistiškai. Aišku, visas šitas mūsų pokalbis, manau, bus apibrėžtas dviejų etapų, jei paskutinių penkerių metų laikotarpį imame. Tai yra, tai, kas buvo prieš karą Ukrainoje, prieš Rusijos agresiją, ir po jos, nes karas pakeitė, galiu pasakyti, 180 laipsnių kampu. Visa BGSP buvo suorientuota ir didžiosios valstybės ją matė tik tai orientuotą į partnerius, kurie yra daugiausia Afrikoje, Pietuose (kriziniuose rajonuose pasaulyje, išskyrus, turbūt, Rytus). Rytams (mūsų pusėje) to dėmesio buvo labai mažai, kalbu konkrečiai. Nors pati BGSP kaip ir neturi tokio geografinio paskirstymo iš savęs, bet politika yra paremta tam tikrais instrumentais ir veiksmais, priemonėmis, tai jos visos irgi, nors ir buvo parengtos bei turėtų būti pritaikomos, teoriškai, visomis geografinėmis kryptimis, bet praktikoje, dėl politinių, pavadininkime, jautrumų, arba tų pačių didžiųjų valstybių norų, tie instrumentai daugiausia buvo panaudojami vis tiek Pietų kryptimi.
- **Kalbant apie Pietus, omenyje turite Prancūziją, Malį – tas misijas, taip?**
- Taip, nes BGSP yra civilinė ir karinė dalis. Kalbant apie instrumentus, tai buvo misijos operacijos (toks labiausiai matomas, bet tikrai ne tik) su partneriais, vėlgi, yra ir tokie strateginiai, struktūriniai dialogai. Vėliau buvo sukurtas dar vienas instrumentas, apie kurį konkrečiai dar atskirai pakalbėsiu. Tad taip, yra civilinės, karinės misijos – pasižiūrėjus, kur jos buvo siunčiamos, tai buvo Afrikos valstybėms, iš principo, daugiausia. Tada buvo sukurtas toks *Coordinated Maritime Presences* instrumentas, kuris yra irgi toks labiau iš operacinės pusės, bet šiek tiek kitokios prigimties, kitais tikslais. Bendrąja prasme, prieš karą ir po karo. Tai Lietuvos vaidmuo prieš karą, galiu pasakyti, buvo labai mažas dėl to, kad mes tiesiog nesugebėdavome savo interesų, kurie yra Lietuvos politikos prioritetai, įdėti į šitą BGSP, tiksliau – ja pasinaudoti mums reikalinga ar norima kryptimi. Nes visa BGSP yra apie pagalbą, apie krizių valdymą už ES ribų (yra ir maži elementai, kurie gali būti panaudoti ir ES viduje, tačiau reikia suprasti, kad vis tiek viskas yra orientuota į krizių

valdymą už ES ribų). Tada įvyksta karas ir, be abejonės, keičiasi labai daug kas mąstysenose, politikose ir Europa susivienija labai daugelyje dalykų. Be abejonės, dabar pagrindinis dėmesys ir mano darbotvarkėje, ir visos mūsų komandos, ir visos Europos, yra pagalba Ukrainai kaip numeris vienas nekvestionuojamai. Tai reiškia, kad Lietuvos vaidmuo išaugo ženkliai ir mūsų balsas yra girdimas daug labiau – jeigu prieš tai jis buvo išklausomas, bet nebūtinai į jį buvo atsižvelgiama, tai dabar mūsų visada atsiklausia, mūsų pasiūlymų, iniciatyvų pateikimas vyksta daug sklandžiau. Mes tikrai stengiamės visada atnešti (be to, kad dar ir turime puikius santykius su Ukraina ir išmanome regioną, esame kūrybingi) ir pasiūlyti iniciatyvas, kurios kaip ES pačiai (dėl matomumo, politikos ir, galų gale, rezultate, pagalbos Ukrainai) yra naudingos. Jeigu taip labai apibendrinti, prieš karą Lietuvos vaidmuo buvo mažas. ES yra kova dėl idėjų ir įtakos ta prasme, kad tai, kiek išmanai ES mechanizmą, visus procesus, procedūras, ir tada, aišku, diplomatiją, kiek tu susirenki savo vienminčių (nes viskas BGSP yra vienbalsiškumas), tuo labiau gali formuoti ES bendrąją politiką, turėti įtakos tam procesui. Jeigu tau jau labai „skauda“, tu gali blokuoti sprendimus, bet Lietuva visada stengiasi būti „gerais europiečiais“: jeigu didžiosios valstybės turėdavo interesų nebūtinai ten, kur mums „skauda“, pavadinkime taip, mes, be abejonės, būdavome konstruktyvūs ir labai jau ten raudonų linijų nebrėždavome. Tiesiog prisidėdavome ar tai savo finansine kontribucija, kuri mums priklauso pagal įvairių instrumentų paskaičiavimus, ar dar kažkaip kitaip politiškai.

- **Noriu pasiteirauti apie laikotarpį jau po karo Ukrainoje pradžios (nuo 2022 m. vasario 24 d. ir vėliau). Ar ES ėmė rodyti daugiau iniciatyvos išgirsti ir atsižvelgti į Lietuvą, ar Lietuvos pastangomis mūsų valstybės įtaka šiame procese, kaip minėjote, išaugo?**
- Geras klausimas. Aš galiu pasakyti, kad prieš karą (likus šešioms mėnesiams iki jo), Lietuva pateikė svarstyti idėją kurti karinę misiją Ukrainoje, nes buvo aišku, kad kažkas bus. Ir mes tą temą vedėme kaip, pavadinkime, *leading nation* – turėjome savo vienminčių grupę, kuri mus sekė, rėmė ir panašiai. Na ir kitoje stovykloje buvo tos didžiosios valstybės: Vokietija, visų pirmiausia, kuri sakė „tikrai ne, tikrai negalime karinės misijos siųsti, po ES vėliava tikrai ne, per jautru, tokiu atveju eskaluosime, provokuosime ir panašiai“. Bet mes vis tiek nepasidavėme, mes vis tiek nešėme tą vėliavą – įvyko daugybė komitetų, daugybė diskusijų, pokalbių, skambučių. Žodžiu, mes labai stengėmės ir

Lietuvos „pasistiebimas“ įvyko, sakykime, kažkiek anksčiau nei karo Ukrainoje pradžia. Ir mes priėmėme sprendimą steigti karinę misiją – ji būtų buvusi mažos apimties, su mažai žmonių, bet pirmą žingsnį reikėjo žengti, „įkelti koją“, o paskui jau mūsų tikslai buvo, be abejonės, ateityje išplėtoti. Tai mes galų gale susitarėme ES, tada, po dvejų dienų, prasidėjo karas Ukrainoje. Tada visos didžiosios valstybės ES (kadangi tas šešių mėnesių laikotarpis jau buvo skausmingas), taip, „atsisuko“ į mus. Bet tas „atsisukimas“ buvo netgi su kaltės jausmu, pavadinkime taip. Ir tai mums, Lietuvai, buvo dar naudingiau dėl to, kad visi matė, kad mes buvome absoliučiai teisūs jau šešis mėnesius prieš karą Ukrainoje. Tai mums tiesiog reikėjo toliau nešti naujas iniciatyvas. Pridurčiau, kad mes pamatėme, kad dabar jau mes esame girdimi ir taip, galiu pasakyti, kad dėl to mes dar labiau „susiaktyvavome“, susigalvojome daugiau naujų iniciatyvų, instrumentų, formatų, kaip sugeneruoti pinigų ir panašiai. Abipusis, turbūt, tai buvo procesas.

- **Ar teisingai suprantu, jog pradžia tam visgi suteikė Lietuva, jos pastangos?**
- Tikrai taip. Mes galėjome tiesiog sėdėti ir žiūrėti, kaip Europa stengiasi. Žinoma, negaliu teigti, kad be Lietuvos indėlio į visas diskusijas niekas nebūtų įvykę, bet, manau, kad, taip, valstybės indėlis buvo tikrai žymus. Mes „pasistiebėme“ ir įdėjome daugiau pastangų, laiko, pradėjome galvoti, kaip iš tiesų čia išnaudoti ES ta gerąją prasme.
- **Kokie, Jūsų manymu, yra reikšmingiausi Lietuvos siūlymai ir projektai BGSP?**
- EUMAM yra turbūt labiausiai matomas dalykas. Europos taikos priemonė (*European Peace Facility*) yra instrumentas, kurį mes galiausiai sutarėme su valstybėmis 2019 m. Lietuvos indėlis jo kūrimo, derinimo ir visame kame, iš šios dienos perspektyvos, buvo labai svarbus dėl to, kad mes kovojome, kad tas instrumentas būtų geografiškai neutralus (kad jį būtų galima panaudoti visur). Jo esminė paskirtis yra tokia, kad pinigais, kurie po tuo instrumentu yra įdėti, ES galėtų pirkti paramą mūsų partneriams. Tai yra susiję su misijomis ir operacijomis, kai mes važiuojame apmokėti kariuomenių, padėti partneriams. Kari gali apmokėti ir paremti, bet jei jis yra be ginklo, neaprengtas ir nepamaitintas, tai karys neturi kaip veikti. Mes projektavome, kad, galbūt ateis ta diena, kai šis instrumentas galės būti panaudotas kaip parama Ukrainos, Moldovos, Sakartvelo kariuomenėms, kad mes galėtumėm jiems nupirkti logistikos priemonių, karo medicinos – tai mes nuo to ir pradėjome. Mes sukūrėme instrumentą taip, kad jį būtų galima panaudoti ir ten, ir ten. Tai buvo politinė, diplomatijos sėkmė. Ir viskas pasiteisino, nes, iš tiesų, tas instrumentas dabar

yra pagrindinis – ES yra skyrusi 3,6 milijardo, dabar jau, eurų Ukrainai vien tik, o paketai paramos yra skirti ir Sakartvelui, ir Moldovai. Per du su puse metų mes Moldovai esame „iškovoję“ apie 90 milijonų eurų, o Sakartvelui – gal apie 80 milijonų eurų. Tad įvardinčiau šį instrumentą, misiją. Dar – PESCO. Po PESCO yra projektas, kuris vadinasi *Cyber Rapid Response Teams And Mutual Assistance In Cyber Security*, kurį mes pateikėme ir vystome, koordinuojame. Mūsų šis projektas yra pirmasis iš visų PESCO projektų (jų jau netrukus bus 60 iš viso), kuriuo sukurtas pajėgumas, kuris gali būti panaudojamas ir valstybių narių paramai, ir ES institucijoms, ir padėti misijoms bei operacijoms ES, ir taip pat padėti partneriams. Mes esame ta komanda, kuri išsiuntė specialistų komandą į Moldovą atlikti rizikų vertinimą. Mūsų to taip pat buvo paprašę ir ukrainiečiai prieš pat karą, tačiau dėl prasidėjusio karo nespėjome nuvykti. Taip pat į Mozambiką, į misiją. Tad čia yra vienas iš projektų ir siūlymų, kuriuos sukūrė Lietuva ir į BSGP įnešė konkretų pajėgumą.

– **Ar Lietuva buvo viena pirmųjų?**

– Taip, nes projektų iš viso yra 60, tačiau jie yra įvairaus lygmens vystymo fazėje. Žinoma, jei tai yra bendras projektas sukurti europinį tanką, tai suprantame, kad tai užima labai daug laiko, bet ir tokias komandas suformuoti, ką padarėme mes, pasirengti visą teisinę, politinę bazę ir visa kita, gauti pinigų tam, kad išvystyti tą įrankį, irgi yra didelis procesas. Ir mes esame šaunuoliai tikrai, nei kiek neperdedu, nes mus visa Europa giria ir už idėją, ir už lyderystę šiame projekte.

– **Kokie, Jūsų nuomone, turėtų būti pagrindiniai BGSP veikimo prioritetai, kurie būtų naudingi Lietuvai? Kas Lietuvai būtų palankiausia?**

– Mes BGSP norime turėti globalią, kad ji nebūtų nukreipta tik taip, kaip buvo prieš karą Ukrainoje. Šiai dienai, be jokios abejonės, mūsų interesas yra išlaikyti tą dėmesį Ukrainai (nepamirštant ir Moldovos bei Sakartvelo), kurį mes sugebėjome sutelkti savo diplomatinėmis pastangomis. Taip pat, išnaudoti visas priemones ir instrumentus stiprinti tą europinį įsitraukimą – čia ne tik apie misijų kūrimą, bet ir apie ekspertų komandas, dialogus, pagalbą stiprinant gebėjimus. Moldovoje šių metų balandžio 24 d. priimtas sprendimas dėl ES civilinės misijos įsteigimo – tai yra gana unikalu, nes mes dirbsime su Moldova, bandysime jiems padėti kovoti su įvairiomis hibridinėmis ir kibernetinėmis grėsmėmis. Tad, mūsų interesas, kad BGSP toliau išliktų šiame regione tam, jog ilgalaikėje perspektyvoje sustiprintumėme mūsų artimiausius kaimynus.

- **Kaip suprantu, kuo labiau įtraukti valstybes link Ukrainos, kur mums dabar svarbiausia, taip?**
- Taip, Rytų Europos partnerius.
- **Ar nuo 2017 m. iki dabar buvo kertinis momentas, nuo kurio pradėta labiau atsižvelgti į Lietuvos siūlymus?**
- Kaip jau aptarėme, kertinis momentas buvo karo Ukrainoje pradžia, tai yra, laikotarpis iki karo ir jau jam prasidėjus.
- **Ar Lietuva stengiasi teikti siūlymus BGSP Baltijos šalių formate? Šis klausimas domina dėl to, kad randu nemažai informacijos apie Estiją ir Lietuvą, kaip lyderystę prisiimančias valstybes, tačiau mažiau informacijos šiame kontekste yra apie Latviją.**
- Galiu papasakoti, kaip atrodo darbas viduje. Tai, ką skaitote žiniasklaidoje, yra daug platesnis paveikslas, tai yra, kaip mes sugebame iškomunikuoti savo pasiekimus. O realybė yra tokia, kad šiame visame BGSP mes su Baltijos valstybėmis ir Lenkija mes esame absoliučiai vienas flangas. Tai vėl, žinoma, daug lemia ir asmeniniai kontaktai, tačiau ir geografija, iš principo, nes pirmas tavo kontaktas, kai tu atvyksti, būna su būtent šiomis šalimis pasitikrinti, kaip sutampa jūsų „bangos“. Su Baltijos valstybėmis mes visada derinamės. Na, ne kiekvieną kartą su kiekviena, nes ne visi klausimai gali būti aktualūs, bet tai, kas mums rūpi visiems – mes žinome kas, ką ir kaip sakys, pasideriname visą choreografiją, taktikas, strategijas ir panašiai. Šiam flangui tikrai priklauso ir Lenkija. Žinoma, Lenkija kartais turi kitų niuansų ir stipresnių pozicijų (kai kalba pasisuka apie visus instrumentus, priemones Rytų valstybėms). Jeigu mes kalbame apie BGSP Afrikoje, tai mums visiems tai nėra tokio aktualumo klausimai, dėl to mes į tai nenešame didelių pozicijų, tad to ir derinimosi tarpusavyje yra mažiau. Šiam flangui, sakyčiau, priklauso ir Slovakija, su kuria turime stiprų aljansą, ypatingai nuo karo pradžios visais Ukrainos klausimais. Taip pat ir su Rumunija – jie šiek tiek atsargesni, bet stengiuosi palaikyti juos komandoje, susirinkti kuo didesnę grupelę. Pridėčiau ir Čekiją, su kuriais irgi visada pasideriname. Kur kasdienis darbas vyksta, tikrai daugiausia bendradarbiaujame su šiomis valstybėmis. Švedija, Suomija – „prijaučiantys“, bet jie daugiau neutralūs, verčiau pasilaikys kompromiso, o ne stipresnės pozicijos, neis iki galo. Tad, atsakant trumpai, su Baltijos valstybės, be jokios abejonės, yra absoliučiai vienas balsas. Mus už tai ir giria, ir pyksta, kad mes visada posėdžiuose visi kalbame vienodai, stovime vienas už kitą.

- **O ar yra koks flangas, kuris mums, kaip pro-aktyviam pagalbos Ukrainai flangui, oponuoja?**
- Apie laikotarpį prieš karą Ukrainoje galime nekalbėti, nes dar nebuvo Ukrainos klausimo BGSP. Po karo realios opozicijos tikrai nėra, išskyrus, aišku, Vengriją. Ta opozicija pasireiškia tuo, kad jie ne visada taip optimistiškai ir noriai skiria pinigus (kiekvieno sprendimas turi būti paremtas pinigais ir kai priimami sprendimai dėl paramos paketų – reikia vienbalsiškumo). Tai jie tiesiog konstruktyviai susilaiko, jeigu pasisuka kalba apie letalinę paramą. Diskusijose su jais tikrai reikia „pavargti“ ir išklausti visų jų „verkimų“. Dar yra ir neutralios valstybės (pavyzdžiui, Airija, Austrija, Malta), tačiau jos tikrai nėra opozicija. Jos dažnai naudojami *abstention* galimybe (sprendimas neblokuojamas, tačiau valstybė susilaiko ir jai nepriklauso susimokėti savo indėlio į tą paramos dalį).
- **Kokie faktoriai lėmė EUMAM misijos sukūrimą? Kaip manote, koks buvo Lietuvos vaidmuo ir indėlis šiame procese? Apibendrinant tai, apie ką jau kalbėjome, ar galima teigti, jog tai buvo Lietuvos, Baltijos šalių idėja?**
- Kaip ir pasakojau, šią mintį apie misiją turėjome dar prieš karą, ji vadinosi kitaip, jos tikslai buvo kitokie, bet aš manau, kad tai buvo labai stiprus pagrindas ir gerokai mums pagelbėjo priimant sprendimą dėl EUMAM. EUMAM konkrečiai nebuvo Lietuvos pateiktas pasiūlymas, bet tai buvo tęstinumas Lietuvos iniciatyvos prieš karą Ukrainoje. Konkrečiai tai buvo turbūt Borelio ir EVT (Europos Vadovų Tarybos) sprendimas po pokalbio su Lenkija, aš taip spėčiau, kadangi Lenkija iškart pasiūlė būti pagrindiniu operaciniu *HQ* (pagrindinis yra Briuselyje (jie koordinuoja ir vadovauja), tačiau Lenkija tada pasakė, kad jie bus pagrindinis *hub*). Tada suformavome ir pasakėme, kad visos valstybės gali prisidėti ir daryti modulius, tą *training* savo žemėje. Nepasakyčiau 100 procentų, kad EUMAM yra Lietuvos kūdikis, bet Lietuva turėjo labai daug įtakos šios misijos gimimui, nes mes pardavėme idėją dar prieš karą Ukrainoje – ją tik pradėjo įgyvendinti jau karui vykstant.
- **EUMAM internetiniame puslapyje rašoma, kad ši misija yra vedama Vokietijos – ar galėtumėte paaiškinti, kodėl? Ar dėl to, kad Vokietija skiria daugiausia lėšų, ar dėl kitų priežasčių?**
- Lenkija ir Vokietija yra dvi pagrindinės valstybės, nes jos duoda operacinius *HQs* ir veikia didžiausia apimtimi (apmoko daugiausia ukrainiečių). Prancūzai, pavyzdžiui, nuvažiavo į Lenkiją ir davė 30 instruktorių – Lenkijoje mokė ukrainiečius. Lietuva išsiuntė apie 29

instruktorius į Vokietiją – tai yra labai didelis skaičius mūsų kariuomenei. Taip buvo pageidauta dėl kalbos (kad lietuviai gali susikalbėti su ukrainiečiais) ir dėl to, kad turime gerus specialistus, prisidėjo ir mūsų per NATO visą prizmę brigados reikalai su Vokietija – viskas susiję. Sprendimas buvo siųsti savo instruktorius ten, plus, daryti ir pas save. Tad, apibendrinant, yra du štabai, dvi gigantiškos, pavadinkime, stovyklos, ir dar kokios 18 valstybių narių, kurios savo žemėje daro tuos mokymus. Visas šis mokymų koordinavimo *pool* sueina į vieną, kas Briuselyje vadinama *MPCC (The Military Planning and Conduct Capability)* – karinis štabas. Yra įsteigta celė, kuri koordinuoja, kalbasi su Ukraina, tvirtina visus tuos modulius, kalbasi su valstybėmis narėmis, gauna patvirtinimą iš Ukrainos, kad jiems tikrai tinka, kad jie siųs žmones, tada – kaštai (susigražinimas ir visa kita). Galima pasakyti, kad vokiečiai išleidžia daugiausia, nes jie didelius skaičius apmoko, bet šiaip, manau, daugiausia išleidžia Lenkija.

– **Kaip manote, kokia EUMAM misijos ateitis? Kaip Jūs ją matote?**

– Mes ją tęsime, aišku, tol, kol ukrainiečiai sakys, kad jiems reikia, tinka, kad turi žmonių siųsti – tokia ateitis. O mes jau, žinoma, pradėdame ruošti dirvą ir kalbėti apie tai, kad po karo ta misija išliktų ir persikeltų į Rytų ES teritorijas, į Ukrainos teritoriją ir kad mes toliau stiprintumėme Ukrainos kariuomenę pagal visus europietiškus standartus, nes jie tokie patys, kaip NATO. Vėlgi, sunku kol kas prognozuoti. Mes tokios misijos, aišku, norėtumėme po NATO skėčiu – tai atrodytų stipresnis signalas. Bet supratome dar prieš karą, kai gryninome savo idėją apie misiją, kad NATO tikrai nepasirašys ir mes tada patys sakėm, kad gal per stipru eiti po NATO vėliava. Tai EUMAM mes tikrai norėsime išlaikyti, pažiūrėti, ar eiti konkrečiai į specifinius, specializuotus mokymus (ką ir dabar darom). Nežinau, ką britai darys su savo *Operation Interflex*, jie daro *basic training*, o mes darome *collective* ir įvairiausių specializuotus *training* modulius. Tai, vėlgi, ko reikės Ukrainos kariuomenei. Manau, mūsų interesas turėtų būti, kaip transformuoti EUMAM į misiją, kuri veiktų Ukrainos teritorijoje (taikos meto, mokymo misija).

– **Kokiais dar būdais Lietuva ir Baltijos valstybės stengiasi padėti Ukrainai BGSP, ją labiau įtraukti?**

– Mes stengiamės, tik, kai jie gavo kandidatės statusą, tai tas procesas iš to vien BGSP perėjo į daug platesnius formatus. Vienas takelis yra politinis, kitas takelis yra atliepti visus įmanomus Ukrainos poreikius, panaudoti tam visus instrumentus: ta pati misija, paramos

priemonės, kompensacijos valstybėms narėms už išreikštą paramą. Dar, ką Lietuva pasiūlė ir ką mes užtikrinome – yra tokie struktūruoti dialogai tam tikromis temomis su savo partnerėmis. Mes sujungėme EVT su Ukraina, kad EVT kurtų ir turėtų tą struktūrinį bendradarbiavimą, nes Ukraina pasakė, kad jie šito nori. Ukrainiečiai dabar jau išmoko prašyti ir labai protingai tą daryti – prieš tai tiesiog ateidavo ir padėdavo kokį popieriaus lapą nieko nepaaiškindami. Visgi, dabar vyksta karas – mes nenorime atitraukti jų dėmesio nuo jo ir pradėti kažkokius naujus politinius takelius, nes jie yra jau gerokai aukščiau, kaip ir sakiau, negu BGSP. Paskui, po karo, žiūrėsime.

- **Ar Lietuva turėjo įtakos Strateginiam Kelrodžiui? Jei taip, kokios ir kaip pasiektos?**
- Tas procesas buvo itin sudėtingas – tokį dokumentą suderinti. Mes kartu su visomis valstybėmis nuo pat pradžių nusistatėme savo prioritetus, dėl kurių temų ir kuriose dalyse to dokumento mes kovosime, ką siūlysime ir panašiai. Dėl visų dalykų negali sukovoti, plius, kitos valstybės turėjo kitus prioritetus, tai mūsų siekis buvo šiame procese elgtis konstruktyviai, derėtis ir leisti kitiems įsidėti tai, kas jiems atrodo svarbiausia BGSP, koks, pagal juos, turi būti tolimesnis ES kelias. Mes pasirinkome kelis *files*: vienas buvo ta pati parama Rytų partnerėms (mes ten sudėjome visas *long-term* iniciatyvas, *assistance* – kas dabar realiai ir vyksta, tad noras buvo politiškai ir Kelrodyje tą pasitvirtinti), kitas – *cyber defence* ir *cyber diplomacy* (siūlymą parašėm, idėjas siūlėm), dar kitas – karinis mobilumas (mums visada ši tema yra labai aktuali – ar po BGSP ar ne po BGSP, čia kitas klausimas, nes pinigai iš kito instrumento ateina, bet politiką mes darome ir kalbamės apie procedūras, infrastruktūrą, formų suvienodinimus ir panašiai). Mums karinis mobilumas buvo labai svarbus ir, manau, mes visai ten „išlošėme“. Dar buvo partnerysčių, bendradarbiavimo stiprinimas su UK ir US – mes konkrečiai žinojome, ko norime, bet tas takelis, politinis tikslas kaip ir buvo paskatinti kalbą dėl šito bendradarbiavimo stiprinimo tarp ES ir UK bei US. Ir tada, aišku, mums buvo labai, labai svarbi kalba šitame dokumente, kuri yra pačioje pradžioje ir yra apie grėsmes. Dokumentą ir karinį planavimą pradėdi nuo to, kad nusibrėži grėsmes, tada žiūri, kaip tu joms pasiroši. Tai mums buvo labai aktualu, kas ten yra parašyta ir ten buvo daug kovos (URM galėtų daugiau pakomentuoti, bet aš tame irgi dalyvavau). Kadangi Strateginis Kelrodis buvo formaliai priimtas jau po karo pradžios (aišku, jis daugmaž jau buvo parengtas, bet paskutinės fazės buvo pirmomis karo dienomis), kalba staigiai iš *Russia is adversary* pasidarė *red, red, red*. Tai mes gavome

pilnai tai, ko mes siekėme visų derybų metu. Žinoma, ir karas mums „pagelbėjo“, nes Europa jau negalėjo neigti ir išsisukinėti pasakyti tai, kas iš tiesų egzistuoja ant žemės.

- **Lietuva praktiškai pasiekė visus savo užsibrėžtus tikslus?**
- Visada gali būti ambicingesnis, bet mes pamatavome savo tikslus ir nusistatėme, kas yra realistiška. Mes neturime kažkokių *super* idėjų, pavyzdžiui, BGSP turėti tik ten ir niekur kitur. Mes, aišku, kaip ir sakiau, kažką turėjome atiduoti ir kitiems, kas mums neatrodo vertinga, naudinga, nėra prioritetas, bet, manau, iš principo, taip – mes gavome tai, ko mes norėjome. Mūsų politika yra sukalibruota labai logiškai ir racionaliai – mes nesiekiame neįmanomų dalykų, mes nesugalvojame taip, kaip sugalvoja prancūzai ar ispanai kartais (kažkokį *super* ambicingą dalyką). Bet vėlgi, jeigu tu sugalvojai, tai dažniausiai įvyksta – reikia tiesiog labai padirbėti, „įdėti visiems į galvas“ ir leisti visiems „suvirškinti“ tą tavo idėją.
- **Kaip, Jūsų nuomone, pasikeitė ES Strateginis Kelrodis nuo karo Ukrainoje pradžios? Karo pradžioje jis buvo priėmimo procese, ir, kaip supratau iš pokalbio, tuo metu ir įvyko tas pokytis, jog Rusija visgi yra realus priešas?**
- Iš principo, taip. Karas pakeitė tai. Nekito kitos dalys, kurios kalba apie tikslus, priemones, laikotarpius ir visa kita (bent jau neatsimenu, kad ten būtų kažkas labai daug pasikeitę). Buvo pora niuansų, kuriuos mes norėjome vis dar ištrinti arba pakeisti šiek tiek, bet paskui jau galiausiai nusileidome, nes, iš tiesų, pagrindinė kalba (*intro* dalis apie tai, kas yra ES grėsmės) pasikeitė taip, kaip mes norėjome beveik žodis į žodį. Prancūzai vadovavo šitam Kelrodžio užbaigimo procesui, nes tai buvo per jų pirmininkavimą. Jie skambino mums ir klausė: tai kokią kalbą mes dedam?
- **Tai Lietuvos vaidmuo šiame procese tik išaugo prasidėjus karui?**
- Lietuvos, Baltijos šalių – viso šio flango. Kaip ir sakiau, kalbant apie Lietuvą, kurias idėjas atnešėme, tai atnešėme mes, bet šiaip visada pasitariame su mūsų flangu – jei pirminė kokia idėja iš mūsų ateina, lenkai papildo, estai papildo ir tada jau turim didesnę žaidimą, kuriame dalyvaujam visi, iš principo.
- **Kaip manote, kur yra Lietuva stiprybė?**
- Geras klausimas. Aš žinau, ko mums tikrai trūksta, kur mes stiprūs – man sunkiau pasakyti turbūt.
- **O ko, Jūsų nuomone, mums trūksta?**

- Kadangi tai yra specifinė sritis, kurioje reikia vienbalsiškumo, svarbu, kad tavęs neužblokuotų. Tai tas pajautimas ir žinojimas, bendravimas su žmonėmis čia Briuselyje – labai daug reiškia asmeninis kontaktas ir mano lygiu, ir aukštesniais, nes tie žmonės kalbasi su savo sostinėm, tai jeigu tu matai, kad jis svyruoja ir jis galėtų palinkti ir neblokuoti (bent jau būti neutralus, kaip mes sakome), tai mūsų stiprybė, man atrodo, yra ta, kad mes daug pastatome ant žmogiškųjų santykių. Visi tą daro, visi laksto tais koridoriais, visi skambina vieni kitiems ir panašiai, bet realiai – asmeninės draugystės daug lemia, nes tie žmonės šiek tiek gali paveikti savo sostinių pozicijas. Yra *Capital-based approach* ir *Brussels-based approach*. Yra valstybių narių (dažniausiai, didžiosios, tokios kaip Vokietija, Prancūzija, Italija), kurios gauna instrukcijas iš sostinių ir jie jomis turi vadovautis jau griežtai. Tada tu jau eini su jomis kalbėtis. Kalbant apie mažas valstybes, mes neturim tokių administracinių resursų kaip didžiosios, mes turim *Brussels-based approach*. Čia atsiųsti žmonės turi būti tokios kompetencijos ir turbūt kartais net ir protingesni už didžiųjų valstybių atstovus, nes mūsų galvoje turi sutilpti ir tai, ką mano sostinė (neskambinėti kiekvieną kartą jiems, netrukdyti jų, nes jie turi darbus padaryti sostinėje), ir tuo pačiu atnešti tą „žvėrį iš miško“. Ir tada tu susitelki komandoje, kur čia esame atstovybėje, su ambasadoriais yra tiesioginis ryšys – sėdi, kalbiesi, galvoji, panaudoji visuose savo lygmenyse vėlgi tuos pačius kontaktus. Tai, mano manymu, mūsų stiprioji dalis yra šita, o mums trūksta žmogiškųjų resursų visur. Ne man spręsti, ne aš dėlioju etatus ir panašiai – aš tiesiog matau, kad, didžiosios valstybės turi penkis žmones tokiai pozicijai kaip mano, o pas mus yra du. Iš tos politinės galios perspektyvų, man atrodo, kad mums iš principo nieko netrūksta – čia yra klausimas, kiek mes sugebame susitelkti, nes ES yra idėjų karas. Tada, vėlgi, diplomatija, kontaktai, procedūrų išmanymas taip pat labai daug lemia, nes tu kartais gali „išdurti“: jeigu tu išties gerai „sustrateguosi“, kaip tą klausimą nunešti nuo apačios iki viršaus, tai tu tiesiog gali paruošti jį taip, kad tu į kambarį atėjęs jau žinai, kad tau tai bus palankesnė pozicija iš institucijų, pavyzdžiui. Nes irgi labai svarbu su institucijomis bendrauti. Didžiosios valstybės turi geresnius priėjimus institucijose, kurios irgi turi didelį vaidmenį tuos klausimus bent jau paruošiant ir atnešant diskusijai, nes jie turi, galų gale, daugiau žmonių institucijose, mes turim mažiau. Bet dabar nesiskųščiau – manau, mes dabar jau visai gerai atstovaujame ir tikrai padarėm pažangą, turim gerus ryšius. Bendrai, aš nemanau, kad mes kažkur labai atsiliekame, svarbu valstybės tarnyboje turbūt,

iš principo, pasistiprinti protingais žmonėm – jų yra, bet, aišku, kaip ir visur, galėtų būti ir daugiau. Man atrodo, kad pas mus viskas yra gerai, tik administracinių resursų mums, kaip mažai valstybei, šiek tiek trūksta, mes nespėjam aprėpti visko tiek, kiek sugeba tą padaryti didžiosios valstybės. O tai galbūt sustiprintų mūsų pozicijas. Tačiau aš optimistiškai sakau – jeigu turi gerą idėją ir turi energijos, gali visai nemažai „prastumti“. Bet vis tiek, mūsų saugumo ir gynybos politika yra daugiau orientuota į „transatlantiką“, į NATO, tai ES „negroja“ tiek daug. Su Ukrainos karu tas šiek tiek pasikeitė – mes matom, kad galim tuo pasinaudoti, nes ES yra pinigai, o prieš tai pinigai ne ten ėjo, kur mums reikėjo.

RESPONDENTAS R2 (LR KRAŠTO APSAUGOS MINISTERIJA, GYNYBOS PATARĖJAS LIETUVOS AMBASADOJE TOKIJUJE MARGIRIS ABUKEVIČIUS)

- **Kaip vertinate Lietuvos vaidmenį formuojant Europos bendrąją gynybos ir saugumo politiką (toliau – BGSP)? Kaip galėtumėte apibūdinti Lietuvos vaidmenį BGSP?**
- Iš to laikotarpio, kai aš buvau Briuselyje, ir paskutiniojo – dabar – jeigu lygini Lietuvą su panašiomis valstybėmis ir rezultata, kokį mes pasiekėm, tai aš sakyčiau, kad mes esam tikrai aktyvesni ir daugiau padarom, nei iš mūsų galbūt tikimasi. Vienas iš tų bruožų, kai mes kalbam apie BGSP, manau, yra susijęs ir su personalijom, kurios dirba su ES, ir susiję galbūt su aiškiais prioritetais. Viena, mes esam didesni BGSP atveju nei iš tikrųjų, tada, kitas dalykas, kas yra svarbu, man atrodo, jeigu šalis turi labai aiškius prioritetus, tai tu, aišku, susitelki ir turi geresnį rezultatą. Mes tikrai nesam vieno klausimo šalis, bet turim aiškius prioritetus, tarp kurių yra partnerystės (jos visada buvo, ypač Rytų partneriai BGSP kontekste), tada buvo ES, NATO, buvo kibernetika, hibridinė grėsmė ir atsparumas, ES pridėtinė vertė saugumo bendram kontekste ir galbūt karinis mobilumas. Mano požiūriu, tai yra tokie pagrindiniai mūsų prioritetai ir dėl to, kadangi mes žinom, ko mes norim, tai rezultatas sąlyginai galbūt geresnis. Ir, trečias dalykas, sakyčiau, kad jei tu esi Prancūzija arba Vokietija – gali rezultatą galbūt ir vienas pasiekti, bet labai svarbu yra koalicijos ir kompromiso paieška. Čia visur universalus dalykas – ES be kompromiso ir be koalicijų tu rezultato neturėsi, tai, sakyčiau, kad gal jos nebuvo labai formalios ir nėra labai formalios, bet išskirčiau tikrai lenkus, su kuriais mes tikrai, ir kalbant apie partnerystes, karinį mobilumą, hibridus ir visus ES, NATO, esam absoliučiai vienminčiai. Ir gal irgi

galima skirstyti šalis, kai prasideda derybos kokiais nors klausimais. Sakyčiau, žinoma, šalys, kurios natūraliai turi ir dydį, ir svorį, ir turi galimybę formuoti tą sprendimą. Tikrai ne viskas vyksta salėje, kur sėdi šalys: labai svarbu, kokį pasiūlymą institucijos, tau pateikiant pradinį *draft*, kitus *drafts*, parengs. Jeigu tu sėdi posėdyje, tai gali iki pat galo išsiskiriančios nuomonės būti. Kur jie uždeda akcentą ir panašiai, tai yra svarbu. Toms šalims, kurios turi ir žmonių daug institucijose ir kita, formuoti sprendimus yra daug lengviau. Aš nesakyčiau, kad mes turim labai daug lietuvių, kuriais galėtumėm remtis, galbūt per tam tikrą įdirbį atsiranda *network* žmonių apskritai institucijose, su kuriais tu gali turėti neformalų poveikį. Bet, grįžtant prie šalių – yra tos šalys, kurios natūraliai turi galią, kaip minėjau, ir yra šalys, kurios, vadinčiau, yra tiesesnės ir minkštesnės. Visos pasisako pirmame *round*, ką jos mano, bet kai atneša tau antrą *draft*, didžioji dalis minkštųjų šalių jau sėdi ir miega, ir nebegrįžta jau su savo klausimais. Formaliai jie pasakė, ko jie nori, bet jie klauso kompromisų. Ir yra tos kietesnės, tiesesnės šalys, kurios grįžta ir antrą, ir trečią kartą – manau, kad Lietuva yra tame tarpe vien jau dėl tokio savo angažuotumo. Kai tu turi interesus, tu supranti, kad ne tiek jau svarbu tavo dydis. Taip, kai kam galbūt keista, kad Lietuva yra aktyvi ir kai kuriais klausimais galbūt per aktyvi, nes ES ir BGSP vis dar yra konsensuso viena šalis, vienas balsas. Tai tu negali per daug to naudoti, bet svarbiais klausimais tu gali tuo naudotis. Ir, iš esmės, lietuvius pastato į tą pačią lygą su prancūzais ir vokiečiais. Ir lenkai labai panašiai. Tai keliems grupėje yra geriau, net ir mažesnėje, negu vienam (vienam yra labai sudėtinga). Ypač, jei tai yra A arba B opcija, tai esant vienam labai sunku apsiginti. Apibendrinant, sakyčiau, kad aktyvumas, aiškūs prioritetai ir stiprūs partneriai koalicijų formavime – tai yra mūsų pagrindiniai dalykai, kurie leidžia turėti tokį rezultatą, kokį turim.

- **Noriu pasiteirauti apie Lietuvos partnerius. Minėjote Lenkiją, ar yra kitų šalių, kurias taip pat galėtumėte išskirti kaip reikšmingus Lietuvos partnerius šiame procese?**
- Aš lenkus tikrai statyčiau į pirmą vietą – bent jau mano laikotarpiu tai tikrai buvo numeris vienas. Latvius ir estus aš priskirčiau prie tų minkštųjų šalių, kurios BGSP neinvestuoja daug. Remiamos pozicijos yra labai panašios, bet ar jie yra tie, kurie iki galo jas gins – ne. Ir kai tu skaičiuoji, su kuo tu liksi, jeigu stovėsi iki galo, tai latvių ir estų mes dažnai neskaičiuodavome, nes žinodavome, kad jie dažnai atsitraukia ir neina iki galo. Lenkai šiuo

požiūriu kiti. Aišku, su Baltijos šalimis pasikoordinuoti pradiniuose etapuose gali, bet jeigu reikia eiti iki galo sudėtingesniais klausimais – mano patirtimi, lenkai yra daug labiau patikimesni. Ir apskritai, gal dėl tos jų derybų kultūros ES – jų lengvai nepastumsi. Aišku, jeigu kalbame apie koalicijas, tai jų yra įvairių ir įvairiais klausimais – nėra visa laiką taip pat. Tai yra iš Baltijos šalimis su Šiaurės šalimis, su kuriais mes stengiamės koordinuoti prieš ministrų susitikimus (dažnai būna tokie formatai). Bendrumas ateina ir iš bendrų Šiaurės ir Baltijos šalių įvairių formatų – nuo Šiaurės grupės iki NB6, NB8, gynybos bendradarbiavimo formatų. Natūraliai su tomis šalimis tu esi ir stengiesi surasti bendrų taškų. Bet yra, aišku, situacijų, kur kokie olandai yra dideli sąjungininkai, pavyzdžiui, ES, NATO klausimu – tai yra vieni iš tų *transatlantiky*, kuriems yra svarbu neizoliuoti amerikiečių ir panašiai. Vėlgi, nereikia suvesti visko vien tik į regioną – priklausomai nuo klausimo gali būti ir skirtingas išsidėstymas. Bet dažniausiai su lenkais mes esame labiausiai vienminčiai tiek turinio, tiek to, kaip darome (derybos eigos, pabaigos ir pozicijų gynimo), prasme.

- **Kokie, Jūsų manymu, yra reikšmingiausi Lietuvos siūlymai ir projektai BGSP?**
- Jeigu kalbame apie laikotarpį prieš Ukrainos karą, tai neabejotinai būtų PESCO projektas Greito Reagavimo Pajėgos. Tai buvo neabejotinas laimėjimas ir vienas sėkmingiausių PESCO projektų, rodantis labai aišką progresą – pajėgos yra sukurtos, veikiančios. Tai, ką mes pasakėm, tą mes ir padarėm – tai visiškai Lietuvos vadovaujamas projektas. Panaudotas dabar jau ir ES vienai iš institucijų Mozambique tinklų patikrinimui, remiant partnerius, panaudota ir Moldovoje. Buvo planai prieš pat karą ir į Ukrainą siųsti, bet prasidėjo karas. Sakyčiau, čia yra numeris vienas politinio matomumo prasme. Mes čia kažkada pasiūlėme išimti šį projektą iš PESCO, nes pradžioje tai politiškai buvo svarbu, dabar – toliau įgyvendinant projektą jis net, sakyčiau, nukenčia dėl to, kad PESCO yra mažiau lankstumo, daugiau taisyklių. Tačiau kai kurios šalys nenori išimti, nes joms yra svarbu, kad tai yra PESCO projektas ir tie politinio matomumo plusai. Tada, sakyčiau, visada buvo tos dvi temos, kurias minėjau – partnerystės ir kibernetika. Koks bebūtų dokumentas, kokios bebūtų diskusijos, mes tikrai turėdavome krūvą pasiūlymų, pastabų ir darydavome įtaką tiems dokumentams daug labiau nei kitiems BGSP dokumentams. Bet dabar, Ukrainos atveju, manau, kad visa ta diskusija, kaip ES gali remti, yra naujasis tas mūsų arklukas. EUMAM atsirado praėjusiais metais, tačiau yra ir priešistorė. Prieš pat

karą, vasario 21 d. ar kada buvo Užsienio reikalų ministrų susitikimas, kuriame buvo iš tiesų patvirtinta tokia karinė hibridinė/nehibridinė mokymų misija Ukrainoje. Jos pagrindinis fokusas turėjo būti profesionalus karinis parengimas, jo sistema. Čia irgi buvo grynai Lietuvos idėja – sakyčiau, mes išėjom gal rugpjūtį su šia idėja ir po kokių šešių mėnesių mes turėjom rezultatą. Dar nebuvo apie invaziją kalbama. Mes pasakėm: žiūrėkit, ES turi daryti daugiau. Pirmą kartą „nulaužėm“, nes minčių, kad ES turėtų kažką daryti Ukrainoje, būdavo ir anksčiau, tik gal mes tada taip nuosekliai nedarydavom ir nesukūrėm koalicijos. Ir, iš esmės, rezultatas gal nebuvo visiškai toks, kokio mes norėjome, nes mes norėjom normalios ES karinės mokymų misijos. ES ir ukrainiečiai, galų gale, komunikavo labai panašiai, bet, jei pasižiūri detales, tai buvo tokia pusiau hibridinė misija (joje galėjo dalyvauti ne tik kariškiai, bet galėjo dalyvauti ir rezervo, buvę kariškiai). Tai buvo ne BGSP misija, finansavimas turėjo ateiti ne iš šalių narių, o iš to paties *European Peace Facility (EPF)*. Tad tai toks naujadaras. Bet, iš esmės, tikslas pirmą kartą pasiremti ukrainiečiais karinėje srityje. Tai sakyčiau, kad tai buvo lūžis. Žinoma, trys dienos po sprendimo prasidėjo karas Ukrainoje, tai jis nugulė į stalčių, nes neįmanoma realizuoti: nei siųsti ten ekspertų, nei ta pati profesinė karių rengimo sistema Ukrainoje liko ta pati (dabar jos kiti prioritetai). Tai čia buvo ta priešistorė, sakyčiau, labai sėkminga ir, manau, Lietuvos indėlis yra didžiulis. Jau kai praėjo kažkiek laiko ir šalys labai aktyviai pradėjo organizuoti nacionalinius mokymus, natūraliai ES ieškojo nišos, ką gali padaryti daugiau nei karinė parama per EPF. Manau, kad ta diskusija prieš tai, kurią mes turėjom dėl karinės mokymų misijos, suvaidino savo vaidmenį netiesiogiai. Su antra misija, ES pati išėjo su pasiūlymu daryti tą misiją. Mes tada sakėm, kad turim neužmiršti to, ką norėjom padaryti prieš karą – turim galvoti apie adaptavimą. Negalėtumėm prisiimti *ownership* dėl tos paskutinės misijos, bet, manau, tas įdirbis, kurį mes padarėm (mokymas karinėje srityje, parama ukrainiečiams), jau nebebuvo *tabu*. Na ir jau turbūt nebebuvo *tabu* po to, kai krūvą milijardų į paramą sudėjo ES. Žiūrint iš šios dienos perspektyvos, tai buvo karai, kuriuos mes ten kariavom kokiais 2017-2018 metais partnerysčių diskusijose, norėdami pastumti ES labiau į Rytus, sakydami, žiūrėkit, jei ES iš tikrųjų nori būti autonomiška, jeigu jūs kalbate apie strateginę autonomiją, tai Rytų Europa yra ta vieta, kur jūs galite tą pademonstruoti, nes čia yra mūsų *backyard*. Sakėme, darome rimtai ir darome gynybos srity, nebijant ruso. Ir tai bus geriausia demonstracija strateginės autonomijos. Minėtais

metais tai buvo žiauriai sunkios diskusijos ir tas rezultatas, ką mes pasiekdavom, būdavo kokie nors *micro* projektai. Dabar, po karo, aišku, viskas pasikeitė – bet kokia iniciatyva šioje srityje juda greitai, nebereikia kovoti. Ukrainos fazė, bet akcentuojant labiau priešistorę, yra vienas iš mūsų pasiekimų, kur tikrai mes galim laurus sau prisiimti.

– **Kokie, Jūsų nuomone, turėtų būti pagrindiniai BGSP veikimo prioritetai, kurie būtų naudingi Lietuvai? Kas Lietuvai būtų palankiausia?**

- EMIT 2017 metais svarbu, nes tuo metu vis dar vyko diskusija apie BGSP bendrame mūsų saugumo kontekste. Aišku, neabejotinai NATO yra numeris vienas. Tačiau kur yra ta ES? Pamenu kokiais 2004-2005 metais diskusijas, kai mes tik įstojom į ES. Buvo populiarus konceptas toks, kad NATO daro viena, ES – kita. Tačiau negali apibūdinti mūsų požiūrio į BGSP per šitą konceptą. Manau, kad mūsų požiūrį į BGSP galėtum apibūdinti (nors man asmeniškai labai nepatinka) kaip nedubliavimo konceptas. Ką bandžiau ir ES būdamas, tai mūsų požiūrį į BGSP formuoti ne per negatyvą, bet per pozityvą, kalbant apie papildomumą. ES, iš esmės, yra papildomas mūsų saugumas. Niekas nekvestionuoja NATO, nes NATO yra numeris vienas ir pagrindinis mūsų saugumo garantas, bet į ES reikia žiūrėti per papildomumo prizmę, tai yra, ką papildomai ji gali duoti partnersčių srityje to, ko NATO negali duoti. Ir iki šiol, ES norėjo ir galėjo padaryti daugiau nei NATO – jei tu imi kokį karinį mobilumą kaip būdą panaudoti NATO planų realizavimą, tai akivaizdus būdas kaip ES su savo pinigais gali ateiti ir prisidėti prie Europos saugumo, užtikrindama karinį mobilumą. Mūsų pozicija yra kažkur tarp to nedubliavimo ir to papildomumo – priklauso, kas kalba ir kur akcentus sudeda. Kalbant apie nedubliavimą, jeigu tavo naratyvas pagrindinis yra toks, kad remiame viską, kas nedubliuoja NATO, tai iš esmės tu sėdi ir tikrini, ar čia dubliuoja, ar nedubliuoja ir pagal tai sprendi, tu remi ar neremi. Mūsų iniciatyvos saugumo srityje, ir PESCO projektas, ir Ukrainos misija, kur mes proaktyviai darom suprasdami, kad ES yra geras formatas šitame ir mes galim pasiekti rezultatų tik per ES formatą, lemia ir tam tikrą pozityvią darbotvarkę ES atžvilgiu. Taip pat ir aktyvumą tam tikrą suponuoja. Tad man labiau patinka tas konceptas ir aš esu linkęs į mūsų dalyvavimą BGSP žiūrėti per tai. Ir gali suprasti, kodėl mes darėm vieną, antrą ar trečią žingsnį. Lenkai, manau, eina labiau per tą nedubliavimo prizmę – jie daug iniciatyvų ES nėra pasiūlę, bet dėl savo svorio yra kai kurias iniciatyvas, kurios galėjo dubliuoti

NATO, užgesinę. Latviai ir estai, irgi, sakyčiau, neturi nieko, kuo galėtų pasigirti, kad BGSP kontekste kažką yra pasiekę.

- **Ar nuo 2017 m. iki dabar buvo kertinis momentas, nuo kurio pradėta labiau atsižvelgti į Lietuvos siūlymus?**
- Konsensusas yra svarbiausias dalykas. Nėra taip, kad viena šalis ką nors pasiūlo ir grynąja forma tas pasiūlymas tampa sprendimu. Kol atsiranda konsensusas aplink stalą, tas pasiūlymas dažnai pakinta. Aišku, kaip ir minėjau, manau, kad EVT yra svarbios šalys, kurios turi pozityvią *agenda* bet kokių atžvilgiu. Kadangi mes turėjome tą pozityvią *agenda*, tai leisdavo tokius ir mini mainus padaryti (mes čia, jūs čia). Nesakyčiau, kad atsirado kažkoks lietuvių tinklas (nors yra per paskutinius metus tikrai institucijose ir su gynybos klausimais dirbančių lietuvių, bet gal ne tiek aukštesiose pozicijose, kad galėtum jais remtis stumiant vieną ar kitą klausimą). Jeigu reiktų išskirti vieną kertinį momentą, sakyčiau, apskritai pokyčiai, jau pradedant 2014 metais pirma Rusijos invazija. Aišku, kažkiek laiko praėjus vėl buvo sunku išlaikyti tą dėmesį Rytams ir kad visi europiečiai Rusiją vertintų taip, kaip mes ją vertinam vienareikšmiškai. Bet tie pokyčiai natūraliai lėmė ir tą ES BGSP gravitaciją link tokios politikos, kuri mums yra priimtinesnė. Apie karinį mobilumą kažkada nebuvo jokios kalbos arba tas pats gynybos fondas, *transatlantika*, bendra amerikiečių svarba leidžia (nors vokiečiai ir prancūzai visada tai matė kaip Europos gynybos pramonės protegavimo instrumentą), susiformuoti koalicijai, kuri padaro taisykles lankstesnes ir panašiai. Ir, galiausiai, dabartinė Rusijos invazija neišvengiamai tą pakeitė. Į BGSP vystymąsi irgi galima žiūrėti per tam tikras krizes, kaip tam tikros krizės įtakoja. Nuo Rusijos okupacijos (pirmo Ukrainos karo, dabar antro), gali sakyti, kad tam tikras postūmis BGSP sukūrė ir finansinę krizę (tas pats gynybos fondas kaip išraiška, kad mes turim daugiau daryt kartu ir panašiai). Iš kiekvienos krizės BGSP kažko pasiima ir jeigu tai susiję su mumis labiau, tai natūraliai tavo balsas yra labiau girdimas. Neabejotinai, jei pasižiūri mūsų prioritetus, vienaip ar kitaip, visi jie susiję su Rytai. Jei, natūraliai, visų dėmesys yra Rytuose, tai tau ir lengviau tada tą savo darbotvarkę ES parduoti.
- **Kaip manote, kokia EUMAM misijos ateitis? Kaip Jūs ją matote?**
- Mano požiūriu, ateitis yra vienintelė – EUMAM tikrai turi tęstis, ji turi prisitaikyti prie besikeičiančios situacijos. Mokymų poreikis niekur nedings, tik sąlygos gali pasikeisti (leisti tai, kas dabar vyksta ne Ukrainoje, vykti Ukrainoje). Manau, kad toks ir yra tikslas

– kad kaip ir kiekviena normali mokymų misija, ji vyktų šalyje, kuriai ji yra skirta. Tai, žinoma, priklauso nuo saugumo situacijos. Ir jos apimtis yra gana plati. Aišku, pasibaigus karui, reikės peržiūrėti ir mokymų sritis, bet, man atrodo, tas pradinis *scope* leidžia daryti daug dalykų. Čia, vėlgi, klausimas, kas ukrainiečiams yra svarbu, nes yra du dalykai: vienas – ES narystė, dėl ko jie yra pradėję derybas (ir tai yra akstinas ES daugiau daryti su ukrainiečiais), kitas – kai imam grynai gynybos sritį, jų prioritetas dabar yra narystė NATO. Kartais girdėdavosi iš ukrainiečių, kad mes nenorim daryti kažko su ES, nes mums yra siūlomas kažkoks saugumo pakaitalas. Tai mes tikrai to nematom, kad tai, ką ES daro, yra kažkoks pakaitalas. Čia yra prie to, ką turėtų daryti NATO. Man atrodo, kad ES yra daug sulaužytų *tabu*: prisimenant tas pačias pirmines diskusijas dėl pirminės misijos, kur labai sunku buvo stumtis į priekį. Po to, ką jau ES padarė, man atrodo, gal mažiau kas nors galvos, ką rusai galvoja apie tokį ES veiksmą. Vėlgi, pasibaigus karui, kaip ten beatrodytų, manau, bus norinčių greičiau ar vėliau grįžti prie kažkokių santykių su rusais. Man atrodo, EUMAM misija turi didelę perspektyvą, tik klausimas visada yra resursų. Dabar, kai parama Ukrainai yra toks didelis politinis prioritetas, tai lengva surasti tuos resursus (žmogiškuosius ir finansų). Pasibaigus karui ar jam užsitęsus, natūraliai tas nuovargis, apie kurį visi kalba, jis atsiras. Ir turės įtakos tam, ką ES nori daryti. Anksčiau, kai kalbėdavo apie ES partnerystes, tai būdavo Sachelis numeris vienas ir kiti regionai. Dabar, pirma yra Ukraina ir tada kiti regionai. Tai, natūraliai, man atrodo, tos pietinės šalys dabar tiesiog negali nieko padaryti, bet po kažkiek laiko, pasikeitus aplinkybėms, manau, kad vėl atsiras ta konkurencija, kuri visada buvo – Rytai *versus* Pietūs. Dabartinė situacija yra gera, bet ar mes vėl neturėsime grįžti prie seno ir protinti Europos šalis, sakydami, ką, jūs užmiršote, kas čia vyko 2022-2023 metais – nežinia. Dėl to mes turim tęsti, kad tai nepasikartotų. Nėra turbūt to atsakymo, kaip bus. Manau, kad tai gera startinė pozicija: daug dalykų, ko anksčiau net negalėjom pagalvoti, dabar jau vyksta ir, sakykim, pasibaigus kariniams veiksams, galėtų dar daugiau vykti. Bet yra ir tos tokios senos, besitęsiančios dilemos ir jos niekur nedings – sakykim, prieštaravimai ir skirtumai dėl valstybių prioritetų. Tad tai turbūt irgi turės įtakos šiai misijai.

- **PESCO, Greito reagavimo pajėgas, Rytų partnerystę jau aptarėme, tad noriu pasiteirauti, ar yra dar kokių būdų, kuriais Lietuva stengiasi padėti Ukrainai BGSP, ją labiau įtraukti? Jei taip, kaip?**

- Ne. Aš taip ir sakyčiau, kad prieš tai buvo tokie mažesni projektai, prie kurių galėtum priskirti ir PESCO (norą, kad PESCO būtų panaudotas Rytų partneriams paremti). Tiek milijardų sugeneruota. Vėlgi, tas mechanizmas nėra tiesioginis (ne Ukraina gauna tą paramą, o šalys, kurios ginkluotę perduoda Ukrainai). Bet, iš esmės, tai buvo vienas iš tokių akstinių toms šalims daugiau ir drąsiau daryti, žinant, kad dalis lėšų sugrįš per ES mechanizmą. Mes visada rėmėm didesnę EPF paramą ir tą toliau darysim. Dabar misija ir tai, ką daro ES, remiant mokymų srity – tai čia turbūt ir yra tie pagrindiniai formatai.
- **Ar Lietuva turėjo įtakos Strateginiam Kelrodžiui? Jei taip, kokios ir kaip pasiektos?**
- Kaip ir tie paskutiniai dokumentai (kaip ir ES Saugumo strategija), tai jie nėra konsensusu sutarti dokumentai – tą reikia suprasti. Kai išvadas kokias tarybos derini, tai kiekviena šalis pritaria kiekvienam ten esančiam žodžiui, diskusija vyksta dėl kiekvieno kablelio ir panašiai. Tai šitoj vietoj yra toks šiek tiek keistas procesas, kur EVT yra *owner* šito produkto: buvo turbūt kelios sesijos, kur drafts tam tikrus parodo šalims, bet, irgi, jų neplatina, tik leidžia daugiau mažiau susipažinti, kur link dokumentas eina. Tada, šalys savo pastabas teikia ir panašiai. Buvo pora tokių konsultacinių raundų, norint kuo labiau atspindėti tą bendrą vardiklį. Bet tas bendras vardiklis, kaip sakiau, nėra suderintas žodis į žodį. Tą ir reikia matyti kaip tokį dokumentą, kuris atspindi galbūt daugiau ar mažiau tą bendrą vardiklį, bet jis nėra lygus grynai tam bendram vardikliui. Tai, su tuo Strateginiu Kelrodžiu, aš sakyčiau, vienas toks svarbesnis momentas buvo: jeigu tu imi jo tuos ankstesnius *drafts*, kurie buvo rodomi šalims, tai ten buvo tokių pievų prirašyta apie bendrumą kultūrinį Rusijos ir Europos ir panašiai. Mes visada sakėm, kad ne, žiūrėkit, tikrai mes ne taip matome Rusiją saugumo prasme, kad galėtumėm tokius dalykus rašyti. Ir, tie *drafts* pirminiai buvo prieš vasario 24 dieną, o tvirtinimas buvo pora mėnesių po. Tai, prasidėjus invazijai, akivaizdu, kad visi suprato, kad dalį to dokumento reikės perrašyti. Šiaip, Lietuva iš viso sakė, kad mes iš principo turim perrašyti šį dokumentą. Tai mums nepavyko pasiekti to, kad iš principo tas dokumentas būtų perrašytas ir būtų jo priėmimas atidėtas. Sakėm, dabar mes iš esmės seną dokumentą tvirtinam naujos geopolitinės situacijos kontekste – mes priimam ir jis kitą dieną jau nebesvarbus. Jei mes po metų ateitumėm su kažkuo, matydami, kas čia įvyko, tai būtų didesnis poveikis. Ir, iš tikrųjų, manau, jeigu dabar rašytų kas nors tą Strateginį Kelrodį, jis būtų visiškai kitoks – Rusija būtų labai aiškiai įvardinta grėsme ir panašiai. Tai buvo toks naktinis, paskutinių

dienų, savaitių peržiūrėjimo pratimas, kur Lietuva labai aiškiai pasakė, kad mes negalėsime pritari, jeigu tie kritiniai dalykai dėl Rusijos nebus ištaisyti tame dokumente. Atsakant, kokia tai įtaka, paskutinėje fazėje mes turėjome įtaką pasakydami, kad mes nebijome blokuoti šitą dokumentą ir nebijome, kad jis taptų viešas, nes tai yra per daug svarbu ir per daug nesutampa su mūsų principiniais matymais. Tai šitoje vietoje, manau, mes savo vaidmenį suvaidinome. Bet, vėlgi, nesuvaidinome kiekvieno žodžio, nes niekas netraktavo to kiekvieno žodžio. Bet tikrai buvo dalykų, kurie buvo išimti dėl mūsų tvirtos pozicijos. Mes ir lenkai buvome tie, kurie iki galo sakėm, kad eisime iki galo, net jei reikės blokuoti šitą dokumentą. Bet tai nėra procesas, tai yra dokumentas. Jis atsirado ir aš manau, kad politine prasme jis ir nugulė į stalčių, o ta biurokratine prasme – EVT bando kažkokias ataskaitas pririšti prie to Kelrodžio ar ten referencijų ieškoti, kodėl mes darome vieną ar kitą dalyką, nes tai paminėta Kelrodyje ir panašiai. Manau, kadangi jis nebuvo laiku parašytas, tai dėl to jis prarado savo politinį aktualumą, nepaisant to, kad dabar jis įvairiose derybose yra dažnai minimas. Bet tikrai nėra biblija.

- **Kaip manote, ar Strateginis Kelrodis gali būti perrašytas?**
- Manau, natūraliai, kaip ir visi strateginiai dokumentai, jie turi savo ciklą. Jis turi būti peržiūrimas. Kelrodis neperrašė Saugumo strategijos, kuri buvo 2019 metais lyg ir priimta. Jis gal ją sukonkretino labiau gynybos srityje. Vėlgi, viduryje karo niekas strategijų nekeičia. Ir pas japonus nauja Saugumo strategija išėjo, kuri labai aiškiai atsižvelgė į tai, kas vyksta Europoje ir kokią grėsmę Kinija kelia. Visų mintys dabar Europoje sutelktos į tuos einamuosius operacinius dalykus, o ne kažkokias strategines diskusijas, į kurias ES labai mėgsta nugravituoti. Manau, kad kitais ar dar kitais metais neišvengiamai ES turės iš naujo pažiūrėti į tą strateginę aplinką, kurioje ji yra ir kokius tikslus ji sau turėtų kelti gynybos srityje.

**RESPONDENTAS R3 (LR UŽSIENIO REIKALŲ MINISTERIJA, AUKŠTESNIO
LYGIO DIPLOMATAS, DIRBĘS SAUGUMO IR GYNYBOS SRITYJE ES)**

- **Kaip vertinate Lietuvos vaidmenį formuojant Europos bendrąją gynybos ir saugumo politiką (toliau – BGSP)? Kaip galėtumėte apibūdinti Lietuvos vaidmenį BGSP?**

- Saugumo ir gynybos reikalai ES mums yra svarbūs, bet svarbūs ta prasme, kad mes suvokiame keletą principų būtinumą, kai mes ten dirbam. Pirma, saugumo ir gynybos iniciatyvos yra sveikintinos ir geros, jeigu jos atliepia į didesnę Europos atsakomybę už savo pačios veiksmus ir galimybes veikti, bet labai daugeliu atveju iniciatoriai visos šitos politikos, sakykime, gilesnio „stūmimo“, yra įsitikinę arba bent deklaruoja įsitikinimą apie tai, kad Europa gali veikti viena ar beveik viena. Ir tai, akivaizdu, kelia mums didelį nerimą todėl, kad Lietuvos suvokimas labai paprastas – mes įsivaizduojame, kad turėtų būti daugumos (dvigubos narystės valstybių narių) supratimas, kad NATO yra pagrindinis kolektyvinio saugumo ir Europos architektūros ramsis, ir Europos gynybos ir saugumo iniciatyvos saugumo srityje nepakeis. Puikiai, jei jos vystosi, jei veikia papildomumo principu. Tegul jos duoda papildomus instrumentus reagavimui į krizes, jei jos tokios atsitinka, bet, iš tiesų, įsivaizduoti, deklaruoti, skelbti ambicijas apie tai, kad mes galime be NATO arba bent tarp eilučių įskaityti tokį dalyką, yra ir pavojinga, ir šiek tiek neatsakinga. Toks yra pagrindinis principas, kuriuo mes žiūrim į visus šituos reikalus. Bet, pasakius tai, reikia pridurti, kad mes tikrai konstruktyviai ir praktiškai darome tose srityse, kur, mūsų manymu, galima ir turima Europoje daugiau pajudėti. Pagrindinis principas Lietuvos (bent jau tuo metu, kai aš ten buvau) – darykime praktinius dalykus ir žingsnius, taip stiprinkime mūsų, kaip europiečių, gebėjimą veikti. Bet pirmiausia, suvokime, kad mes turime savęs neizoliuoti nuo mūsų artimiausių sąjungininkų, pirmiausia nuo transatlantinių sąjungininkų. Jeigu toks požiūris išivyrautų, akivaizdu, tai būtų didelė saviapgaulės tikimybė, kai įsivaizduojama, kad Europos iniciatyvos galėtų kažkuriuo momentu tą pakeisti. Tai toks yra bendras fonas, kuriame veikiama iš Lietuvos pusės, bet, kaip sakiau, ten, kur mes matome didelį būtinumą Europai pajudėti į priekį, mes dirbam konstruktyviai, gerai, su partneriais ir, iš tiesų, neblokuojam, nestabdom (yra daug mitų tose vietose). Dar pasakysiu, kad yra keletas dalykų, kurie turėtų būti labai svarbūs, suvokiant Europos iniciatyvų gimimo ir kai kurių valstybių (pavyzdžiui, Prancūzijos ir kompanijos) tą ypatingą jų „stūmimą“. Europos taikos instrumentas, jis dabar dažniausiai minimas, kai minima pagalba Ukrainai. EPF yra nebiudžetinis instrumentas (sakant liaudiškai, tai yra „sumestinis balius iš kiekvienos valstybės narės kiekvienu atveju“). Valstybės narės sumeta savo finansus ir juos paskirsto pagal tam tikrą susitarimą ir formulę. Tai nėra biudžetiniai pinigai. Biudžetiniai pinigai nuėjo į tas kitas iniciatyvas, kur aš jau minėjau,

pavyzdžiui, Europos gynybos agentūros iniciatyvas, kurių tikslas yra skatinti didesnę bendradarbiavimą tarp valstybių gynybos ir saugumo srityje, įtraukiant tiek mokslinių tyrimų, pritaikomų tyrimų, tiek pramoninio bendradarbiavimo gynybos srityje. Yra toks Europos gynybos fondas, į kurį sudėti nemaži pinigai – dešimtys milijardų. Grįžtu prie to, kaip mums iš Lietuvos perspektyvos atrodo Europos savi įgalinimas ateityje ir ką mes norime pasiekti. Mes norime pasiekti, kad, iš tiesų, Europa dirbtų ties iniciatyvomis, kurios sustiprina NATO, kurios papildomai duoda tai, ką Europa gali daryti geriau (kiekviena organizacija turėtų daryti tą, ką ji geriausiai gali daryti). NATO funkcija yra kolektyvinė gynyba, atgrasymas ir krizių valdymas (bet tai ne tas pats, kas ES krizių valdymas – ES daugiausia yra krizių valdymas ir iki neseno laiko buvo įsivaizduojama, kad tai yra ekspediciniai dalykai (misijos, operacijos), kurie gali leisti Europai veikti, kai jai prireikia ir ji mano, kad ji gali veikti ir be sąjungininkų). Dar buvo tokios EU *Battlegroups*. Jos patvirtina mūsų skepticizmą, kad ES iniciatyvos vargu ar pakeis ir gali pakeisti (kaip kartais bando tarp eilučių apie strateginę autonomiją kalbėdama Prancūzija ir visi kiti pasakyti). Todėl, kad tos EU *Battlegroups*, kurios egzistavo visai nemažą laiką, nei kartą nebuvo panaudotos. Nors tuo metu, kaip žinom, krizių buvo pakankamai, kad jas būtų galima panaudoti. Priežastys įvairios: reikėtų žiūrėti į aktyvavimo sudėtingumą, bet ir todėl, kad motyvacijos didelės ten nėra, ir todėl, kad valstybės, galų gale, išsikvėpė savo noru laikyti pajėgas, kurios niekad nepanaudojamos ir taip toliau. Dar vienas dalykas, kuris rodo ir apie sprendimų priėmimo sudėtingumą – atsakas labai sunkiai realizuojamas ES. 27 valstybės turi jau labai skirtingus požiūrius į grėsmes ir labai skirtingus požiūrius į tai, kada ir kaip net ir turimus pajėgumus aktyvuoti. Kalbant apie pajėgumus, jų ES šalys faktiškai neturi, kaip pamatė dabar: neturi ko papildyti, ko duoti, kai nori duoti, aš jau nekalbu tada, kai nenori duoti. Per 10, 15, 20 metų ES karinės pajėgos yra stipriai susilpnėjusios ir čia atsiremkiame į tai, kad yra grėsmių suvokimas atitinkamai toks, kuris leido sau atsipalaiduoti ir sumažinti tas pajėgas iki tokio lygio. Gebėjimas veikti iš principo susidaro iš dviejų dalių, grubiai paėmus: turėjimo, ką panaudoti ir iš politinės valios veikti. Politinė valia dar išreiškiama per bendrus sprendimus, kur sudėtingumas priėmimo yra labai didelis. Ar tai gerai ar blogai, mes manom, kol kas gerai – dar visos valstybės šioj srity turi veto teisę. Kartais tai būna mums nepatinkantis dalykas, kartais patys mes taip žiūrim, kad dar galim daugiau išsiderėti – čia irgi dar klausimas. Žodžiu, daug tokių

aplinkybių, kurios rodo, kad, iš tiesų, jeigu šiandien ar rytoj yra krizė, ES gali padėti per tam tikrus mechanizmus, kurie įsisuka labai greitai ir sunkiai, bet jie įsisuka ir duoda tam tikrą pridėtinę vertę. Bet negali pakeisti, aišku, nei kolektyvinės gynybos dalykų su savo gynybos planais ir visais kitais dalykais, ką turi NATO. Ir, iš principo, ir tos dvasios, ir labai specializuoto požiūrio į saugumo ir gynybos dalykus, ką turi NATO.

- **Ar Lietuva turėjo įtakos Strateginiam Kelrodžiui? Jei taip, kokios ir kaip pasiektos?**
- Strateginis Kelrodis buvo ruošiamas EVT ir iš dalies Komisijos ten, kur kalba buvo apie pajėgumus ir apie gynybą. Ir taip, jo nebuvo leidžiama valstybėms redaguoti žodis žodin, bet buvo daug procesų įvairiuose lygiuose, kuriuose valstybės narės galėjo savo komentarus (net ir kritinius) pateikti. Galėjo ir pasakyti papildomus dalykus, kurie galėjo būti įtraukti – iš dalies į tai buvo atsižvelgta. Lietuva čia dirbo labai aktyviai, aišku. Strateginio Kelrodžio viena dalis yra pirma dalis, tai buvo grėsmių analizė – ji buvo konfiskuota ir šiemet ji buvo atnaujinta (ne visas Kelrodis, bet būtent šita dalis). Ir, akivaizdžiai, jau šita dalis (šiemet atnaujinta, jau po Rusijos invazijos ir agresijos prieš Ukrainą) daug labiau atspindėjo realistinį vaizdą negu prieš tai buvo. Į tą grėsmių analizę visų valstybių narių atitinkamos institucijos, kurios užsiima grėsmių analize ir tam tikros informacijos apdorojimu, sudeda savo indėlius, tada suredaguojama ir EVT paruošia bendrą produktą, kuris ir yra grėsmių analizė. Bet iš tiesų tai yra pagrindas operatyvinei daliai – operatyvinė dalis yra būtent tai, ką mes paprastai vadiname Strateginiu Kelrodžiu. Grėsmių analizė techniškai yra dalis to Strateginio Kelrodžio, tik ji visiškai atskirta ir dėl savo įslaptinimo, ir dėl to, kad ji numatyta atnaujinti, berods, laikotarpiais. Šiemet grėsmių analizė atnaujinta – pats Kelrodis nebuvo, tik grėsmių analizė. Ir ji jau aiškiai įtraukė labai svarbius elementus, kurie, galbūt, buvo pakoreguoti smarkiai kai kurių situacijų todėl, kad iš tiesų įvyko absoliučiai neeilinis geopolitinis lūžis ir Rusijos invazija aiškiai pakoreguoja ir požiūrį daugelio valstybių narių į tai, į ką jos seniau žiūrėdavo visai kitaip. Tiek dėl Kelrodžio – valstybės dalyvauja tame procese, pateikdamos savo komentarus įvairiuose lygiuose (darbo grupėse, politinio saugumo komitete, ministrų (užsienio reikalų ir gynybos) tarybos ir kita). Tai yra įvairių lygių komentarai, kurie paskui apibendrinami, suderinami ir priimami. Tai tokiu būdu valstybės aktyviai dirba, kiekviena identifikuodama jai svarbiausias „nišines“ sritis ir interesus.

- **Kokie, Jūsų nuomone, turėtų būti pagrindiniai BGSP veikimo prioritetai, kurie būtų naudingi Lietuvai? Kas Lietuvai būtų palankiausia?**
- Kalbant apie temas, mūsų temos dažniausiai susijusios pirmiausia, aišku, su grėsmėmis: ilgalaikės Rusijos grėsmės įtvirtinimas, bet, kaip žinia, ir labai smarkiai Kinijos keliamų ilgalaikių grėsmių aktyvavimas ir suvokimo didinimas (tai – dar vienas iš mūsų interesų). Per tai išplaukia operatyviniai dalykai – bendradarbiavimas su partneriais, atsižvelgiant į šitas grėsmes, operatyvinių ES dalykų geografinis balansas (į Rytų Europos šalis, tokias kaip Ukrainą, Moldovą, Sakartvelą pirmiausia, bet ir visas kitas, jeigu kyla ten konfliktai). Kiekviena valstybė narė turi savo tuos geografinius įsivaizdavimus, bet, iš tiesų, mūsų įsivaizdavimas, kad tai turi būti daugiau mažiau subalansuotas procesas. Ir sprendimai turėtų būti tolygiai žiūrimi. Neslėpkim, yra nemaža dalis valstybių, kurios matytų daugiausia veikimo Pietuose (sakykim, Afrikoje). Tai viena iš operatyvinių veiklų, atsižvelgiant į tai, ką mes nuolat bandome įtvirtinti kaip grėsmes, yra mūsų dėmesio atkreipimas ir atitinkamų priemonių planavimas, sprendimų priėmimas ES lygiu paramai mūsų partneriams, kurie yra Rytuose (Ukrainos karui vykstant ypatingai, bet ir prieš karą tai buvo vienas iš pagrindinių dalykų). Įtvirtinant, aišku, tą geografinį balansą strateginiuose dokumentuose, tokiuose kaip Strateginis Kelrodis, bet kita vertus, prižiūrint, kad kituose operatyviniuose sprendimuose irgi atitinkamai tas balansas atsirastų. Pinigai, mūsų manymu, turi būti naudojami subalansuotai. Taip pat ir naudojant instrumentus, kuriuos ES turi. ES turi keletą instrumentų, kuriuos ji naudoja gana aktyviai, sakyčiau. Misijos, operacijos yra vienas iš jų.
- **Kokie, Jūsų manymu, yra reikšmingiausi Lietuvos siūlymai ir projektai BGSP?**
- Mūsų atveju, kalbant apie tai, ką mes inicijavome – dar prieš karą mes inicijavome procesą dėl karinio profesinio mokymo Ukrainoje misijos. Tai buvo labai sudėtingas procesas, iš tiesų. Mušėm, mušėm ir galų gale pramušėm vos kelis dalykus – daugelis valstybių buvo išsigandusios pačių žodžių „karinė misija“, nesvarbu, kad tai turėjo būti karinio švietimo sistemą organizuojanti ir padedanti jai organizuotis misija. Buvo labai sudėtinga, buvo daug prieštaravimų, buvo daug opozicijos ir, iš tiesų, paskui jau kai karas prasidėjo, kai kurios valstybės net nenorėjo prisiminti savo prieš keletą mėnesių buvusios pozicijos. Todėl, kad ta pozicija buvo tokia jau visiškai neadekvati. Vėlgi, žiūrėkim labai paprastai:

kilusi iš paprasto suvokimo neerzinti Rusijos (neeskaluoti). Ir tai buvo, iš tiesų, didelis dalykas.

- **Ar Lietuva stengiasi teikti siūlymus BGSP Baltijos šalių formate? Kaip vertinate Lietuvos ir kitų Baltijos šalių bendradarbiavimą šiame procese?**
- Dažniausiai tai yra Baltijos valstybės, Lenkija ir paskui, priklausomai nuo tam tikrų aplinkybių, dar prisidedančios kelios valstybės (kartais būna Slovakija, kartais – Čekija). Iš principo, tai yra keturių valstybių neformalus grupinis interesas šitose srityse ir mes beveik keturiese visada kartu laikomės. Priklausomai nuo temų, niuansų, gali būti dar keletas valstybių, kurios prisideda, bet iš tų keturių faktiškai niekada neatkrinta niekas. Ar mes derinamės? Derinamės kasdien, įvairiuose lygiuose. Absoliučiai – nuo darbo grupių iki ministrų lygio (ir visi tarpe esantys lygiai) – derinant kasdien. Ir tai ne tik Užsienio reikalų ministerijos lygyje, bet ir Gynybos, Krašto apsaugos ministerijų lygyje šituos dalykus derinam. Tai – nuolatinis bendradarbiavimas. Turi valstybės savo komentarus, turi savo *niuansinių* įsivaizdavimų, bet praktiškai viena ta pati linija, tie patys principai, kuriuos aš minėjau pradžioje, faktiškai yra visų. Čia yra parama iniciatyvoms, kurios prisideda prie NATO, o ne izoliuojasi, neverčia Europos izoliuotis saugumo ir gynybos srityje, gerų santykių ir bendradarbiavimo su transatlantiniais partneriais, NATO (kaip su organizacija, bet kartu ir kaip su transatlantiniais partneriais). Iš tiesų, šitie pagrindiniai dalykai yra mūsų visų – Baltijos valstybių ir Lenkijos. Tai yra neformalus dalykas, bet, iš principo, atspindi realią situaciją. Dar nepaminėjau vieno svarbaus dalyko: mes visada sakome, kad darytumėm praktinius dalykus ir žiūrėtumėm, kad jie greičiau pavyktų, pasisektų (tokius, kaip PESCO projektus). Tie praktiniai žingsniai įtvirtina daugiau gebėjimo veikti Europoje krizių atveju, jie yra neizoliuojantys nuo partnerių, o matant galimybę kartu ir koordinuojantis su jais veikti krizėse tada, kada reikia. Yra svarbus elementas, kurį mes visada pabrėžiam – visam tam pradžia ir esmė yra adekvačių gynybos biudžetų turėjimas ir didinimas. Tai yra vienas iš esminių momentų todėl, kad tai, ką mes matome šiandien, dėl amunicijos gamybos bendrų europinių lėšų yra tampomasi į visas puses ilgai ir nuobodžiai (kaip matėm nepaisant to, kad tos amunicijos dabar Ukrainai reikia). Mes visada sakydavom ir sakom, kad niekas nedraudžia valstybėms narėms, jų Vyriausybėms pačioms skirti adekvačius pinigus gynybai, taip motyvuoti savo pramonę ir turėti savo nacionalinių adekvačių biudžetų pagrindu. Bet to, deja, nevyksta: žinome, kas yra

Vokietijoje po metų paskelbimo apie dideles permainas ir būsimus biudžeto padidėjimus, žinom, kas yra kitur, ir problema, deja, išlieka labai didelė. Nes visa ko pagrindas yra aiškiai nacionalinių gynybos lėšų didinimas iki adekvataus lygio, atsižvelgiant į tas grėsmes, kurios dabar egzistuoja. Ir tai yra didelė problema jau NATO lygyje, bet dar didesnė – ES kontekste, nes joje dar egzistuoja grupė tokių valstybių, kurios yra prieš mirtino ginklo bet kokį naudojimą, gamybą ir taip toliau. Tai yra 4-5 valstybės, kurios iš viso, taip sakant, nenori dalyvauti šituose dalykuose. Tai procesą komplikuoja dar labiau. Bet, kaip sakau, esmė yra ne tik tai darytis, ką duos bendras pinigų ES sumetimas, bet ir daryti savo namų darbus patiems savo namuose – paskirti savo nacionaliniuose biudžetuose atitinkamą, tinkamą ir adekvatų lygį, kuriuo reikalauja, kad būtų iššaukta naujai gamyba, kad būtų atstatyta visa tai, ką mes darėm, kad karinės pajėgos turėtų tiek, kiek reikia (kad būtų pakankamo lygio ir pasiruošimo). Šitas procesas, deja, kiek mūsų bebuvo stumiamas, kiek minimas ir kiek daromas, sakyčiau, dar kol kas nėra pavykęs. Žinom, kad yra vidiniai sumetimai, bet, vėlgi, atsiremiami į tą patį. Dauguma valstybių narių, kurios to nedaro, jos nejaučia realios konvencinės grėsmės. Todėl, politikai atspindi tai, ką mano valstybės ir, kokie ten pažadai bebūtų, galų gale jie baigiasi, sakykim, minimaliais padidinimais arba, iš viso, padidinimais, kurie neduoda papildomos erdvės karinėms pajėgoms išvystyti savo pajėgumų. Yra vidiniai-geografiniai, į kuriuos visi labai noriai pretenduoja, ir yra galimybė pas save, savo nacionaliniuose biudžetuose, skirti tinkamą dalį ir padaryti *incentive* savo pramonę (ką jau seniai buvo galima padaryti ir to, deja, nevyksta). O tie europiniai pinigai dar kol kas nedideli, aišku, bet, vėlgi, yra šio tokio nerimo dalykai, kad realiai tie gamybos pramonės skatinimo pinigai nueis jau egzistuojantiems dideliems gamintojams. Realiai, mes esam daugiau gamybos pramonės vartotojas, negu gamintojas. Aišku, nežinau dabar tų procesų, galbūt vystomos labai stipriai idėjos, kaip mums patiems tapti didesne gamintoja. Bet kol kas mes esam didesnė vartotoja, negu gamintoja. Tai reiškia, sudėjus viską į bendrą kišenę, iš tų bendrų mūsų visų pinigų, taip sakant, juos pasiima didieji Europos gamintojai. Aišku, galima sakyti, duok Dieve, tegul jie pagamina tos amunicijos pakankamai, pasiėmę tą dalį, bet tas irgi dar nėra garantuota, pažiūrėsim, kaip tas dar darysis. Galbūt ir mums patiems reikėtų greitai iš kažko nupirkti. Yra viltis, kad kažkas pajudės, bet, kaip sakau, tas dalykas yra sudėtingas ir visiškai nevienareikšmis – mes nesam prieštaraujantys, mes esam tiesiog už praktinius veiksmus, kurie įrodytų, kad tikrai

procesai vyksta ir jie duoda rezultatų (ne tik kalbos, bet ir rezultatai). Ir todėl visi strateginės autonomijos gynybos srityje minėjai mums paprasčiausiai netinka ir nepatinka. Ne tik todėl, kad skaldo valstybių narių vienybę (kas yra labai svarbu, nes tai įrankis ir instrumentas ES, su kuriuo mes veikiame išorėje). Visi šie pareiškimai vėl labai efektyviai naujai pakeliami, jie vėl suskaido valstybes nares į grupes, vėl sukelia opoziciją tarp tų grupių ir vėl bereikalingai gaištamas laikas, diskutuojama, realiai, dėl žodžių, o reikėtų daryti konkrečius darbus (skirti normalius pinigus, išvystyti pramonę, parodyti, kad ji veikia, vyti kitus partnerius, bendraminčius pasaulyje technologiniame gynybos dalykų lygyje (šiandien dar yra labai didelis Europos technologinis atsilikimas nuo Amerikos ir visų kitų)). Mes suvokiame, kad mes be transatlantinių partnerių negalime Europoje užsitikrinti saugumo tokio, kokį mes įsivaizduojame ir kokio mums reikia, ypatingai dabartinių grėsmių požiūriu. Politine prasme, tokie strateginės autonomijos beveik visų vardu reiškiami dalykai siunčia blogą žinią ir mūsų transatlantiniams partneriams, pirmiausia JAV, kurie gali pasakyti: nuo rytojaus jūs nepriklausomi saugumo ir gynybos srityje. Ir mes patys žinome, kuo tai gali baigtis. Matom, kas Ukrainai suteikė didžiausią pagalbą, iš kur ėjo didžiausi ne tik finansiniai, bet ir pajėgumų dalykai – tai yra Amerika. Tai yra didžiulė pamoka, kad mes teisingai iki šiol laikėmės linijos, kad negali Europa izoliuotis saugumo ir gynybos srityje nuo bendraminčių partnerių (pirmiausia nuo NATO transatlantinių partnerių). O paskui jau, žiūrėdami dar ir į Kinijos grėsmes, svarbūs Ramiojo ir Indijos vandenyno bendraminčiai partneriai, su kuriais irgi reikia bendradarbiauti šioje srityje būtent dėl tos pačios priežasties: ir dėl bendrų pajėgumų, ir dėl technologinių sprendimų, ir kad atsvertumėm Kinijos technologinę ekspansiją ir visus kitus dalykus. Pridėčiau ir santykinę priklausomybę nuo Kinijos gynybos procesų žalinime. Šiandien Kinija faktiškai turi monopoliją komponentams, reikalingiems žalioms technologijoms (tiek civilinėms, tiek karinėms). Žodžiu, mes turim kartu dirbti ir su tais partneriais Ramiajame ir Indijos vandenyne, pirmiausia su tais keturiais, kuriuos visada įvardijam: Japonija, Pietų Korėja, Australija ir Naujoji Zelandija. Aišku, su visais bendraminčiais, kurie gali prisidėti prie bendrų pastangų ir jau turi tam tikrą labai pažengusį, ypač technologinį, progresą ir gamybinį potencialą šioje srityse. Jie ima veikti kartu per pratybas, per koordinavimąsi, per pajėgumų *interoperability*, kas yra labai svarbu. Technologijų ir pajėgumų suderinamumas yra dar vienas dalykas, kuris labai svarbus. Mes,

kaip Lietuva, visada pabrėžiame tą būtinybę dirbti kartu su NATO ir su JAV, su transatlantiniais partneriais todėl, kad mums svarbu vystant *single set of forces*, ką turi Lietuva. Tai reiškia, kad jos realiai prireikus naudojamos ir NATO poreikiams, ir ES. Tas technologinis suderinamumas yra dar vienas didelis iššūkis: atidalinimas ir, neduok Dieve, standartizavimas ir kažkokios tai programos, kurios priverstų pirkti tik Europos standarto gynybos pajėgumus, mums būtų tikrai pražūtingas. Dėl to, kad čia kalbama ne tik apie tai, kaip ant *Boxer* pritaisyti Izraelio bokštelį (čia vienas iš akivaizdžiausių pavyzdžių, kad realaus karo (konvencinio ir nekonvencinio) sąlygomis tas turi būti automatiškai veikiantis suderinamumas). Ypatingai, ryšio technologijos ir visi kiti operacinių sistemų, kurios veikia, dalykai. Tai yra didžiulis dalykas, kuris turi būti užtikrintas. Ir, jeigu Europa atsidalina, izoliuojasi – ką Komisija dabar ir daro, bandydama subsidijuoti pirkimus tik iš Europos gamintojų (tai yra akivaizdu, žemindama Europos gamintojų produkcijos kainą). Ir aišku, darydama daug problemų toms valstybėms narėms, kurios norėtų pirkti kažką kitą. Bet mes turim, sakykim, viešo pirkimo taisykles ir konkursus, kur kaina yra didelis dalykas. Žodžiu, jeigu per tam tikrą laiką mes iš tiesų įprasime pirkti tik europinį produktą, su tam tikrais labai specializuotais, standartizuotais parametrais, kyla didelis klausimas, o kas bus, kai mums prireiks pirkti iš kažkur kitur? Kaip suderinti dalykus? Tai nėra grėsmė, tai yra tam tikras susirūpinimas. Ir būtent šitam dalykui mes norime, kad tai, kas labai gero vystoma Europoje, būtų suderinama su tai, kas labai gero vystoma ir gaminama kitose bendramintėse valstybėse. Kad Europa savęs šitoj srity neizoliuotų. Todėl kad mūsų, kaip mažos valstybės, interesas yra turėti tą galimybę naudoti savo pirkimo ir visus kitus gebėjimus į visas puses. Dar, kaip sakiau, dėl sričių: tai *transatlantika*, santykiai su NATO, kibernetinis saugumas, kova su dezinformacija kaip hibridinės grėsmės dalis, hibridinės grėsmės ir bendraja prasme yra mūsų didelio intereso dalis. Dabar, pastaruoju metu, išryškėja ir papildomi dalykai, kuriuos mes akcentuojam: migracijos instrumentalizavimas, jau buvęs ir mūsų patirtas energetinio tiekimo instrumentalizavimas hibridams, ir ekonominio spaudimo, kurį mes patyrėm iš Kinijos. Žodžiu, mes iš tikrųjų, savo patirtimi žinodami, ką iš tų teorinių grėsmių kiekviena reiškia, bandome ES partneriams išaiškinti, įtikinti ir įtvirtinti šituos dalykus strateginiuose dokumentuose. Tokiu būdu bandant pasiekti, kad ES veiktų operatyviai, atsiliepdama į šitas grėsmes. Dar viena sritis yra turbūt karinis mobilumas, kuris yra labai svarbus mūsų interesas – mes labai palaikom visas šitas

idėjas, juo labiau, kad ir skirti finansai yra, išdalinti pirmieji projektiniai pinigai, iš kurių Lietuva, beje, nemažai gavo labai svarbiems karinio mobilumo projektams. Dar pridėčiau ir santykius su partneriais (pirmiausia, su Rytų partneriais) kaip vieną svarbiausių Lietuvos interesų ir sričių. Jų pajėgumų stiprinimas per ES misijas, per paramą (tiek finansinę, tiek patariamąją), per konsultacinius dalykus, per mokymus, bendras pratybas ir taip toliau. Ir, jau mano minėtas, Indijos ir Ramiojo vandenyno partnerių elementas, kur mes irgi manom, kad mums reikia saugumo ir gynybos srityje, ypatingai technologijų, kibernetinės saugos, dabar jau naujai iškyla ir jūrinio saugumo (tai nėra mūsų *nišinis* dalykas, bet mes jį suvokiam ganėtinai rimtai per karinės infrastruktūros apsaugą jūroje, kadangi patys, kaip žinia, irgi turim tos jūrinės karinės infrastruktūros labai nemažai). Tad technologinis bendradarbiavimas, pajėgumai ir gebėjimas veikti šioje srityje irgi svarbus mūsų interesas yra. O veikiam mes įvairiai: per konsultacijas, per partnerius, neformaliomis grupėmis, formaliai per įvairius lygius, kaip aš sakiau, pateikdami komentarus, kritiką ir bandydami pasiekti, ir, aišku, turim keletą žmonių, kurie jau dirba EIVT ir kurie mūsų nuo Lietuvos deleguoti, arba patys konkurso būdu ten patekę – jie labai stipriai padeda mūsų visų šitų idėjų spaudimui. O iš pasiūlymų, taip, mes siūlom visą laiką tuos dalykus, kurie atitinka mūsų interesus. Vienas projektas PESCO yra mūsų vadovaujamas (greitojo reagavimo komandų pajėgos) – tai, vėlgi, atitinka visiškai mūsų interesų sritį ir, palyginus su kitais PESCO projektais, garsiai pajudėjęs projektas į priekį. Ir mes visada sakom, kad ten, kur mes matom vertę, naudą ES srity, mes remiam ir tą darom aktyviai. Ne tik žodžiais, bet ir praktiniais dalykais, todėl ir pasisakom už praktinius rezultatus ir tokiu būdu ėjimus į didesnę gebėjimą Europai veikti, o ne plikas deklaracijas ir žodžius.

- **Tom Long išskiria, kad mažosios valstybės remiasi savo specifine galia, savo galia veikiant kartu (sakykim, konsolidacija) ir išvestinė galia (kai remiamasi didesne valstybe, didesne jėga, kuri veikia vardan mūsų interesų). Kaip Jūs manote, kur yra Lietuvos stiprybė?**
- Keli dalykai. Manychiau, pirma, labai aiškus principų turėjimas – ne tik mes žinome, kad turime tuos principus, bet akivaizdžiai ir tie žmonės, su kuriais mes dirbam ES institucijose, ir mūsų partneriai žino, kad mes tuos principus turim. Kaip ir sakydavo, mus kviesdavo iš anksto tartis visada, net jeigu tai nėra mūsų iniciatyva. Dėl vienos paprastos priežasties – jeigu jie ateis į galą su mumis nepasitarę, tai jie žino, kad mes turėsime ką pasakyti. Tai

tokiu būdu mes esam tikrai užsitarnavę tą būtiną neformalų pasitarimą iki oficialių derybų pradžios – tą žino ir institucijos, ir mūsų partneriai (netgi tie, kurie turi visiškai priešingas negu mūsų pozicijas). Mes esam kviečiami iš anksto tam, kad atėjus laikui formalioms diskusijoms, iš esmės mažiau kiltų klausimų mums. O mums klausimų kyla, jie mūsų principus žino. Antras dalykas yra tai, kad mes iš tiesų jau kurį laiką turime aktyviai dirbančius žmones, yra keletas žmonių, kurie dirba institucijose su tais klausimais. Ir dar, aš manyčiau, kad reikėtų jų daugiau todėl, kad būtent viduj yra iš anksto galima pamatyti formaliai, neformaliai – įvairiai. Galima pamatyti ruošiamas iniciatyvas, ypatingai tas, kurias ruošia Komisija, o ne EIVT. EIVT, iš tiesų, privalo pagal savo mandatą su valstybėm narėm derintis, Komisija realiai, pagal savo mandatą, dažnai neprivalo to daryti – ji gali atnešti vos ne galutinį rezultatą. Ir jau tik galutiniam etape mažai lieka galimybių, aišku, kažką pakeisti. Todėl, svarbu turėti žmones ir Komisijos padaliniuose, kurie dabar ypatingai dirba su gynybos pramonės dalykais, su tais, kurie iš dalies yra subsidijavimo abejonių keliantys reikalai, technologinio *saviizoliavimo* reikalai. Ypač šituose padaliniuose labai svarbu irgi, kad mūsų žmonės žinotų, gaudami patirtį, kaip tie procesai ten daromi, kaip visa tai vyksta, ir veiktų iš anksto mūsų interesų vardan. Ką visos valstybės narės, beje, daro. Na ir paskui aiški, koordinuota politinė linija viršuje. Ten, kur yra aiški koordinuota politinė linija viršuje, ten, iš tiesų, Lietuva atrodo daug stipriau negu realiai jos dydis ir galios galėtų leisti.

PRIEDAS NR.2

INTERVIU SU LR KRAŠTO APSAUGOS MINISTERIJOS EUROATLANTINIO BENDRADARBIAVIMO GRUPĖS ATSTOVU PROTOKOLAS

Interviu su LR Krašto apsaugos ministerijos Euroatlantinio bendradarbiavimo grupės atstovu atliktas siekiant gauti papildomos informacijos ir išsiaiškinti Lietuvos taikytas poveikio BSGP priemones.

Gauta informacija yra konfidenciali ir naudojama tik šiame darbe.

Interviu gairės:

1. LR Krašto apsaugos ministerijos Euroatlantinio bendradarbiavimo grupės atstovo paprašyta apibūdinti ir įvertinti Lietuvos vaidmenį formuojant ES Bendrą saugumo ir gynybos politiką (BSGP).

Lietuvos vaidmuo, LR Krašto apsaugos ministerijos Euroatlantinio bendradarbiavimo grupės atstovo teigimu, yra apibrėžtas teisiniu pagrindu. BSGP remiasi konsensuso principu, dėl to Lietuva šaliai svarbiais klausimais (saugumas – vienas jų) derina pozicijas. Lietuva dar prieš karą Ukrainoje turėjo idėjų, kokių veiksmų reikėtų imtis, ir valstybė nebijo naudotis savo teisėmis (pavyzdžiui, blokavimo galimybe) ES. Lietuvai kiek paprasčiau yra formuoti pozicijas grupėmis, tačiau, jei svarstomas Lietuvai svarbus klausimas, šalis (tai yra, LR Užsienio reikalų ir LR Krašto apsaugos ministerijos) visais atvejais laikosi ir atstovauja savus interesus, mėgindama daryti įtaką visais lygmenimis: nuo darbo grupių iki Europos Vadovų Tarybos. Respondento teigimu, vidinė koordinacija šiame procese yra itin didelės svarbos. Pažymėta ir tai, jog Lietuvos išitraukimas į Europos biudžeto priėmimo procesą suaktyvėjo maždaug prieš 2021 metus, kai jis tapo labiau susijęs su saugumu (pagrindinės temos – karinis mobilumas ir gynybos fondas). Karinis mobilumas buvo aiškiai susietas su atgrasymu ir sąjungininkų atvykimu į Lietuvą, atsižvelgta ir į pamokas, kurios buvo išmoktos įvairių pratybų ir pokalbių su JAV metu. Respondentas Lietuvos vaidmenį formuojant ES BSGP įvertino taip: svarbiausiais klausimais, kurie susiję su saugumu ir

gynyba, Lietuva vadovaujasi ES taisyklėmis, niekada neblefuoja, nebijo laikytis savo pozicijos ir eiti iki pabaigos nepaisant to, ar yra subūrusi vienminčių grupę, ar ne. Didieji ES „žaidėjai“, informanto teigimu, dabar jau aiškiai supranta Lietuvos poziciją ir kodėl ji taip aršiai gina savo interesą.

2. LR Krašto apsaugos ministerijos Euroatlantinio bendradarbiavimo grupės atstovo paprašyta pakomentuoti, ar Lietuva stengiasi siūlymus BSGP teikti Baltijos šalių formate. Jei taip, kaip yra derinamos pozicijos ir kiek svarbus yra Lietuvos bendradarbiavimas su vienmintėmis valstybėmis.

Lietuvai siekiant suburti bendraminčius, bendradarbiavimo pirmiausia ieškoma Baltijos šalių, Lenkijos, Rumunijos, Čekijos, Kroatijos, Slovakijos tarpe (priklausomai nuo klausimų – ir Olandijos, Švedijos, Graikijos tarpe). Tačiau Lietuva visgi stengiasi neužsidaryti grupėse, nes, respondento teigimu, neturi nei amžinų priešininkų, nei amžinų draugų – yra šalių, su kuriomis Lietuva dažniausiai yra vienmintės, ir yra šalių, kurias dažniausiai reikia įtikinti (pavyzdžiui, Prancūzija). Dauguma šalių ES į karą Ukrainoje žiūri pasyviai, kitaip nei Lietuva. Nuo projekto PESCO pradžios, Lietuva ES BSGP srityje dirba lanksčiau, geriau supranta veikimo principus ir visus svarbiausius klausimus visada išsiginčija ministrų ir Europos Vadovų Tarybos lygmenyje.

3. LR Krašto apsaugos ministerijos Euroatlantinio bendradarbiavimo grupės atstovo paprašyta įvardinti faktorius, lėmusius EUMAM misijos sukūrimą, bei apibūdinti Lietuvos vaidmenį bei indėlį šiame procese.

EUMAM misijos pradžia, respondento teigimu, reikia laikyti etapą dar prieš karą Ukrainoje: diskusijos dėl misijos prasidėjo dar 2021 m. vasarą. LR Krašto apsaugos ministras Arvydas Anušauskas, ministrų neformaliojo susitikimo metu, pasakė, kad turi būti sukurta mokymų misija Ukrainoje – tuo metu ši idėja atrodė sunkiai įmanoma, tačiau, Lietuvos įsitikinimu, bandyti buvo verta. Tuo metu, visa BSGP, jos instrumentų kūrimas ir finansų planavimas, buvo nukreipta Pietų link (akivaizdu, jog tuometinis Taikos instrumentas buvo skirtas Afrikai). Instrumentu yra aiškiai apibrėžti tikslai, finansai – Lietuva, savo ruožtu, siūlė į jį įtraukti visus regionus (kad jis būtų pritaikomas ir Rytų Europai (pagalbai Ukrainai, Moldovai, Sakartvelui), ne tik Afrikai). Šis procesas Lietuvai buvo itin sunkus, nes dauguma šalių baiminosi Rusijos eskalavimo. LR Krašto apsaugos ministras laikėsi griežtos pozicijos, kad instrumentas turi būti pritaikytas ir pagalbai Rytų Europos regionui. Respondento teigimu, netrukus Lietuva pradėjo

diskusijas su Ukraina, siekiant išsiaiškinti, koks jų misijos poreikis – tada, 2021 metais, Ukraina nesugebėjo aiškiai pasakyti, tačiau ji, Lietuvos paskatinta, kreipėsi į EIVT, informuodama apie savo poreikius. Ir iki pat 2022 metų sausio mėnesio šį pasiūlymą Lietuvai buvo itin sudėtinga ginti, nes keturioms didžiosioms valstybėms ES Lietuvos kalbos ir siūlymas pradėti įgyvendinti misiją Ukrainoje atrodė pavojingos dėl Rusijos eskalavimo. Lietuva, respondentų teigimu, šiame procese visgi laimėjo nemažai: užsitikrino Europos pripažinimą, kad visi instrumentai turi būti naudojami ir Rytų Europai, į Taikos instrumento biudžetą privalo būti įtraukta parama ir minėtam Europos regionui, Lietuva taip pat buvo paprašyta deleguoti ekspertus iš savo šalies, kurie atstovautų ją EIVT. Lietuvos įdirbis prieš tai, respondentų teigimu, buvo labai naudingas ir svarbus jau rengiant Europos Taikos instrumentą (angl. *European Peace Facility*) ukrainiečių apginklavimui. Iki karo Ukrainoje, šis instrumentas buvo skirtas Afrikai ir Lietuva veikė kaip vienas iš „stabdžių“ jam: valstybė instrumento tokio, koks jis tuomet buvo, nenorėjo ir reikalavo jį sukonstruoti taip, kad jis nebūtų pritaikomas vien Afrikai (tuo tarpu, Prancūzijai, EIVT ir Boreliui į Afriką nukreiptas Taikos instrumentas buvo esminės svarbos dėl pralaimėjimų kare Malyje). Lietuva su ministru priešakyje pasiekė tai, kad šis instrumentas būtų prieinamas visiems regionams 360 laipsnių principu ir tai, jog, esant poreikiui, juo būtų perkama ir perduodama mirtina ginkluotė. 2021 metų vasarą, Lietuvai ėmus kalbėti apie misiją Ukrainoje, ES baiminosi bet kokių kalbų apie ginklų tiekimą, dar ir gruodžio mėnesį mirtinos ginkluotės tiekimas Ukrainai atrodė kaip neįtikėtini pokyčiai ES, o jau 2022 metų kovo mėnesį ES skyrė milijardus eurų mirtinos ginkluotės tiekimui į Ukrainą. Respondentų teigimu, tai buvo dramatiškas pokytis, ypatingai vokiečiams, Boreliui – prasidėjus karui Ukrainoje, ES savo dėmesį sutelkė į pagalbą Ukrainai pagal ukrainiečių pateiktą jų poreikių sąrašą, kuriame buvo prašoma tiek mirtinos, tiek nemirtinos ginkluotės. Didžiąją dalį paramos (apie 75 procentai) ES skyrė būtent mirtinos ginkluotės siuntimui į Ukrainą. Karo pradžioje, tai, ką ES valstybės narės turėjo pagaminusios sau ir laikiusios savo sandėliuose, jos masiškai perduodavo Ukrainai. Remiantis finansavimo mechanizmu, kiekviena šalis narė, perdavusi paramą Ukrainai, ją įvertindavo finansiškai, o tam sukurti komitetai ES joms grąžindavo dalį paramai skirtos sumos. Lietuva praeitais metais šiuo instrumentu susigrąžino apie 90 milijonų eurų – tokiu principu, atgautą paramos sumos dalį vėl galima panaudoti paramai Ukrainai. Respondentų teigimu, šis instrumentas yra sukurtas pagal septynerių metų planą: kiekvieniems metams buvo paskirta tam tikra suma (apie kelis šimtus milijonų eurų). ES praeitais metais vien Ukrainai skyrė visiems septyneriems metams numatytą instrumento biudžetą. Tad ES apie kelis

milijardus eurų panaudojo vien Ukrainos apginklavimui. Šiame procese Lietuvą respondentas apibūdino kaip ukrainiečių poreikių atstovė ES – Lietuva visais atvejais teiraujasi Ukrainos, ko šiai reikia, ir atitinkamai perduoda išreikštus poreikius ES. Respondento teigimu, ES, prasidėjus karui Ukrainoje, labai greitai „atsisuko“ į Lietuvą, nes, anot jų, Lietuva buvo kaip pranašė – Lietuva apie Rusijos grėsmes kalbėjo garsiai jau kurį laiką iki karo, tačiau ES tuomet nenorėjo šalies išgirsti. Prasidėjus karui, ES ėmė prašyti Lietuvos, kad ši deleguotų savo ekspertus į EIVT įvairiems projektams vykdyti.

4. LR Krašto apsaugos ministerijos Euroatlantinio bendradarbiavimo grupės atstovo pasiteirauta, ar, jo manymu, Lietuva ES „parduoda“ savo žinojimą apie Rusiją. Jei taip, ar šalis gauna ką mainais?

NATO ir ES veikia žvalgybinė darbo grupė, kuri vertina Rusijos grėsmes. ES rengiant Strateginį Kelrodį buvo atliktas grėsmių vertinimas – Lietuva buvo viena iš šalių narių, pateikusių savo vertinimą. Respondento teigimu, ES remiasi Rytų Europos regiono šalimis, jų žiniomis apie Rusiją ir su ja susijusias grėsmes, nes yra suinteresuota turėti objektyvų supratimą. EIVT instrumentų įgyvendinimo procese, Lietuva yra kviečiama deleguoti savo ekspertus. Valstybė yra suinteresuota tą daryti, nes toks ekspertų delegavimas yra finansiškai naudingas Lietuvai. Respondento teigimu, Lietuva ES „parduoda“ savo žinojimą apie Rusiją, tačiau tai nėra unikalu. Lietuva, respondento vertinimu, „žaidžia“ sąžiningai, nekelia isterijų, kai reikia, sėkmingai atlieka „komandos žaidėjos“ vaidmenį: pavyzdžiui, jeigu tam tikras klausimas kitai šaliai yra itin reikšmingas, o Lietuvai – svarbus, tačiau ne tiek, Lietuva visais atvejais pritaris ir palaikys tą šalį tam, kad jai prireikus kitos ES valstybės narės pritarimo ir palaikymo Lietuvai itin svarbiu klausimu, ta šalis atsilygintu tuo pačiu. Tai – savotiški mainai palaikymu ir balsais. Respondentas taip pat prisiminė laiką, kai Lietuva daugiau kalbėjo už Ukrainą negu pati už save – vadinasi, prisiėmė „moralistės“ vaidmenį kaip savo specifinę rolę ES BSGP formavimo procese.

5. LR Krašto apsaugos ministerijos Euroatlantinio bendradarbiavimo grupės atstovo paprašyta įvertinti, ar Lietuva turėjo įtakos ES Strateginiam Kelrodžiui. Jei taip, kokios?

Respondento teigimu, EIVT 2021 metais mėgino įtikinti Lietuvą, kad ši visus savo siūlymus dėl misijos Ukrainoje atsiimtų, nes, ES įsitikinimu, ji neįvyks – nei viena didžioji šalis nenori eskaluoti ir taip provokuoti Rusijos. Tuo pat metu, vyko jau paskutinė Strateginio Kelrodžio

rengimo fazė ir Lietuva į šį procesą buvo aktyviai įsitraukusi. Strateginis Kelrodis, respondento teigimu, labiausiai reikalingas buvo Prancūzijos prezidentui Emmanuel Macron prieš rinkimus, Prancūzijos pirmininkavimo ES fone. Lietuva iki pat karo Ukrainoje pradžios aktyviai siekė į Strateginį Kelrodį įtraukti tekstus apie Rusijos grėsmes (didysis ES priešininkas yra Rusija). Iki pat karo Ukrainoje pradžios, dauguma ES valstybių narių nesutiko su Lietuvos siūlymais dėl to, kad šie, jų įsitikinimu, provokuotų Rusiją. Prasidėjus karui Ukrainoje, visos ES valstybės narės, respondento teigimu, prisiminė Lietuvos kalbas apie misiją Ukrainoje. Tariantis dėl ES Strateginio Kelrodžio, Lietuva ES valstybėms narėms iškelė ultimatumą: jeigu ES iki kovo mėnesio vidurio nesutiks į šį dokumentą įtraukti dalies apie Rusijos grėsmes, Lietuva ES Strateginį Kelrodį blokuos. Prancūzija net neturėjo klausimų, ar Lietuva blefuoja. Respondento teigimu, viskas baigėsi dramatiškais pokyčiais – į ES Strateginį Kelrodį konkretūs Lietuvos pasiūlymai buvo įtraukti, visos ES valstybės narės jiems pritarė.

6. LR Krašto apsaugos ministerijos Euroatlantinio bendradarbiavimo grupės atstovo paprašyta įvardinti, jo nuomone, reikšmingiausius Lietuvos siūlymus ES BSGP.

Respondento nuomone, tai EUMAM misija ir ES Strateginis Kelrodis. Lietuvos reikšmingu siūlymu respondentas įvardijo ir aktyvias Lietuvos pastangas dar iki karo pradžios remti Ukrainą karine prasme. Lietuva, jo teigimu, ieškojo nišų, kurios šiuo klausimu būtų priimtinos ES. Tai, kad dabar ukrainiečiai yra apmokomi ir apginkluojami ES valstybėse narėse yra Lietuvos pasiekimas, nes valstybė jau kuris laikas aktyviai siekė, kad visi BSGP instrumentai peržengtų Afrikos ribas ir pereitų į Rytų Europą kaip atsvara Rusijai. Taip pat įvardintas ir Lietuvos vaidmuo Taikos instrumento įgyvendinimo procese: respondento įsitikinimu, šalies vaidmuo jame yra itin ryškus, nes Ukraina palaiko glaudų ryšį su Lietuva, ypač tais atvejais, kai pageidauja kažko, ko ES valstybės narės dar nesugeba priimti – Lietuva atstovauja Ukrainos balsą, įgarsina jos poreikius ir dažniausiai šią užduotį įgyvendina sėkmingai.

PRIEDAS NR.3

INTERVIU SU GENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJOS DOCENTU PROTOKOLAS

Interviu su Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos docentu atliktas siekiant gauti papildomos informacijos ir išsiaiškinti Lietuvos taikytas poveikio BSGP priemones.

Gauta informacija yra konfidenciali ir naudojama tik šiame darbe.

Interviu gairės:

1. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos docento paprašyta įvertinti Lietuvos bendradarbiavimą su kitomis ES mažomis valstybėmis formuojant BSGP.

Respondento teigimu, Lietuvos pozicijos formuojant BSGP visais atvejais yra paremtos nacionaliniais šalies interesais saugumo ir grėsmių jam srityje. Tai ypatingai būdinga Lietuvai ES valstybių narių kontekste. Tačiau Lietuva, esant poreikiui, dalyvauja ir kiek, gali pasirodyti, netikėtose koalicijose – viskas priklauso nuo svarstomo klausimo ir jo svarbos Lietuvai.

2. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos docento paprašyta įvardinti reikšmingiausius Lietuvos siūlymus bei projektus ES BSGP.

2022 metų kovo mėnesį ES skyrė milijardus eurų mirtinos ginkluotės tiekimui į Ukrainą. Respondento įsitikinimu, Lietuvos indėlis šiame procese ryškus: nors instrumentas ir jo finansai buvo suplanuoti ir pritaikyti kitam tikslui, Lietuva jau buvo „pramynusi takelį“ su idėjomis ir konkrečiais pasiūlymais, kad ES turi imtis veiksmų teikiant pagalbą Rytų Europai. Lietuvos sėkme šiame procese respondentas įvardijo žmogiškuosius resursus: Lietuvos piliečių, dirbančių EIVT ir kitose ES institucijose, santykinai yra labai daug. Tad Lietuva, lyginant su kitomis ES valstybėmis narėmis, šiuo klausimu atrodo itin solidžiai. Mūsų valstybė yra delegavusi net penkis europinius ambasadorius, kurie vadovavo ar vadovauja ES atstovybėms tokiose šalyse kaip Papua Naujoji Gvinėja, Rusija, Afganistanas, Sakartvelas, Azerbaidžanas, kelios centrinės Azijos valstybės ar

JAV. Respondento vertinimu, tokiai mažai šaliai kaip Lietuva, tokių reikšmingų pasiekimų diplomatijos srityje procentas yra išties aukštas. Tad Lietuva turi ir skiria gerus ekspertus – jau vien ką rodo faktas, kad lietuviai vadovavo ES atstovybėms Maskvoje, o dabar – jau ir Vašingtone. Lietuva yra pasirengusi dirbti dėl rezultato, o JAV yra tikrai labai svarbu, ką ES atsiunčia pas juos: Jovita Neliupšienė, kuri netrukus vadovaus ES misijai JAV, turi labai daug patirties kaip diplomatė dirbant diplomatinėje tarnyboje, Prezidentės administracijoje, ji net nurungė tokį konkurentą kaip Jean Claude Juncker komandos „pilkajį kardinolą“. Respondento įsitikinimu, tai yra Lietuvos ir jos moralinės bei vertybinės lyderystės įvertinimas, nes Lietuva labai nuosekliai laikosi transatlantinės linijos ir to, kad ES per savo BSGP gali tik sustiprinti transatlantinę liniją. Respondentas taip pat pridėjo, jog, kas gana unikalumu Lietuvai ES BSGP sprendimų priėmimo procese, jei tikslas yra pagrįstas Lietuvos interesais, tai Lietuva dažniausiai griežtai atstovauja ir žiūri savų interesų – Lietuva turi darbščius diplomatus, nesistengia prisidengti kitomis šalimis, tai yra, daugiau daro pati savo iniciatyva ir tada jau kitos šalys narės jungiasi prie Lietuvos. Respondentas taip pat įvertino ES BSGP sprendimų priėmimo procesą, kuris yra paremtas konsensu tarp ES valstybių narių – jo teigimu, konsensusas yra pasiekiamas tada, kai visi vienodai nepatenkinti. Svarbi ES dalis yra derybos ir jų kultūra. Visgi, jei jau sprendimai visiškai kertasi su Lietuvos užsibrėžtomis raudonomis linijomis – Lietuva visais atvejais juos blokuoja, tai yra, nenusileidžia ir laikosi savo vertybinių principinių nuostatų.

3. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos docento paprašyta įvardinti faktorius, lėmusius EUMAM misijos sukūrimą bei Lietuvos vaidmenį šiame procese.

EUMAM operatyvinis štabas yra įsteigtas Vokietijoje, nes vokiečiai perduoda Ukrainai nemažą dalį technikos ir paramos kitais pavidalais. Vokietijos pozicija formuojant ES BSGP visada yra didelės svarbos, nes dažnu atveju jų indėlis sudaro pusę biudžeto. Respondento nuomone, Lietuva turi normatyvinę galią. Mūsų valstybė nuo 2021 metų su misijos Ukrainoje idėja gana nuosekliai laikėsi pozicijos dėl ES ir Rytų Europos glaudesnės partnerystės bei grėsmių supratimo. EUMAM misija galutiniame rezultate įgavo kiek kitokį pavidalą, nei Lietuva siūlė. Visgi, tikima, kada nors ši misija grįš į Ukrainą – pagal sumanymą, visos ES misijos turi būti įgyvendinamos už ES ribų. Apibendrinant, BSGP yra viskas, kas yra ne ES teritorijoje – tai yra unikalus dalykas ES. Respondentas pažymėjo, jog tikėtina, kad finale ES susidurs su dar kitomis grėsmėmis: pavyzdžiui, dėl to, kad tiekama mirtina ginkluotė ES vardu. Kalbant apie NATO –

organizacijos prioritetas šiuo metu, respondento teigimu, yra teritorinė kolektyvinė gynyba, o ES BSGP veikia už ES ribų. Galiausiai, respondentas pažymėjo, jog netiki, kad ES niekada daugiau neturės kitų apginklavimo galimybių: jei jau instrumentas yra, jis gali keisti savo pavidalą bei tikslus. Docento nuomone, ginklų pirkimas ir tiekimas Rytams jau yra precedentas. ES peržengė daug raudonų linijų (modalinių, teisinių ir panašiai) nuo karo Ukrainoje pradžios.

4. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos docento paprašyta įvertinti Lietuvos įtaką ES Strateginiam Kelrodžiui.

Respondento įsitikinimu, ES Strateginis Kelrodis – neįtikėtina stiprus dokumentas ir, jo žiniomis, Lietuva įtakos jo atsiradimui turėjo.

Reziუმé anglų kalba

Lithuania's role in shaping the Common Security and Defence Policy of the European Union 2017 – 2023

The international system is full of small states, and their number continues to grow. Some authors see state size as a relative term. They argue that a capability-based definition alone tells us little about the size of a state and its relationship to its foreign policy behavior. Traditional material sources of power, such as military capabilities or strong economies, are important factors in defining the challenges and constraints of small states, but they are insufficient to explain their foreign policies. Small states, having limited human and material resources and not as strong from a military point of view as large countries, in trying to achieve their foreign and security policy goals, face different challenges compared to the rest of the community states - this makes the activity of small states in the community specific. T. Long claims that because of this, small states can most successfully realize their interests through three types of power: derivative power, specific-internal power and collective power. In the challenging environment of the EU, the political activities of small states in the community faced new difficulties, but also acquired new aspects. For Lithuania, due to the historical memory of the last century, the creation of a new EU security policy is of particular importance in order to successfully operate in the community and to influence the decision-making process on those issues in which Lithuania has national interests.

The work problem is defined as the fact that Lithuania, having limited military, human and financial resources (which is associated with limited state power), can influence the EU CSDP in a favorable direction, based on the theory of using the power of small states proposed by Tom Long. The aim was to find out how and whether Lithuania influences the activities of the EU CSDP in order to achieve its policy goals, based on the theory of the use of the power of small states. CSDP projects, such as the EU EUMAM mission for military assistance in Ukraine and PESCO initiative, were also analyzed. Based on this theory about the power of small states, the role and goals and possibilities of Lithuania in this process were analyzed, based on official EU documents and interviews of civil servants who participated or followed the progress of the negotiations.

It was written in the paper that small states can gain power disproportionate to their size in several issues that are extremely important to them. The study, regarding the ways in which

Lithuania can influence the CSDP, as a small country, showed the most important areas and initiatives of the CSDP that are important for Lithuania. These areas and policy initiatives, such as the military mobility package, the EUMAM mission, the Strategic Compass, or the cyber rapid response teams, made it possible to study Lithuania's activities in order to influence them in a favorable direction based on official documents and interviews of specialists who worked on it. This made it possible to study Lithuania's initiatives and influence the effectiveness of CSDP from various angles. During the research, it was established that Lithuania is successfully influencing the CSDP and related initiatives and documents in the process of its formation. Using what T. Long calls collective power, Lithuania is able to achieve the goals of the CSDP and benefit from it by forming a coalition of favorable states. Also, it was established that Lithuania uses its specific internal power to achieve its foreign and defense policy goals in the CSDP. It used its regional experience, in the context of the war in Ukraine, and thus managed to change the assessment of the Strategic Roadmap and include Russia as an opponent of the EU. True, during the investigation, it was not possible to identify the manifestations of Lithuania's derivative power in the context of CSDP.

Thus, after presenting the main conclusions of this study, its essential significance is highlighted and further studies of Lithuania's influence in the EU are suggested. The presented example of consistent application of T. Long's theory of power of small states complements the literature of small states' security strategies and power theoretical approach, which lacks examples of theory application to empirical cases.